

RADOĽA – SKOCZÓW

*Po stopách legend o sv. Vojtechovi
a sv. Jánovi Sarkanderovi*

Śladami legend o św. Wojciechu i św. Janie Sarkandrze

In the Footsteps of Legends of Saint Vojtech and Saint Jan Sarkander

RADOŁA – SKOCZÓW

*Po stopách legend o sv. Vojtechovi
a sv. Jánovi Sarkanderovi*

*Śladami legend o św. Wojciechu
i św. Janie Sarkandrze*

*In the Footsteps of Legends of Saint Vojtech
and Saint Jan Sarkander*

Projekt je spolufinancovaný Európskou úniou z Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Poľsko – Slovenská republika 2007–2013, číslo projektu PL-SK/ZA/IPP/III/037, názov mikroprojektu: Po stopách legiend sv. Vojtecha a sv. Jána Sarkandra.

Projekt jest finansowany ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu współpracy Transgranicznej Polska- Republika Słowacka 2007–2013, numer projektu PL-SK/ZA/IPP/III/037, nazwa mikroprojektu: Śladami legiend o św. Wojciechu i św. Janie Sarkandra.

Zostavil: Ing. Anton Tkáčik

Text: Ing. Anton Tkáčik, Mgr. Anton Ľudvik, Mgr. Danka Majerčíková (Archeologický výskum na Koscielisku v Radoli v rokoch 2012-2013)

Zostavovateľ publikácie ďakuje:

- Mgr. Antonovi Ľudvikovi, kronikárovi obce Radola za dlhoročnú prácu pri vytváraní kroniky obce Radola, ktorá je základným zdrojom informácií z histórie Obce Radola v tejto publikácii
- Riaditeľovi Kysuckého múzea MVDr. Milošovi Jesenskému, Mgr. Danke Majerčíkovej, Mgr. Andrei Paráčovej, Alene Mozolovej a kolektívu pracovníkov Kysuckého múzea za ochotné poskytnutie materiálov a informácií týkajúcich sa histórie obce

Foto: archív obce Radola, archív gminy Skoczów, archív Kysuckého múzea, Peter Juriš, Ing. Anton Tkáčik, Katarína Tkáčiková, Robert Borski

Popis fotografií: Ing. Anton Tkáčik, Alena Franeková, Ján Šustek (šport), Kysucké múzeum

Preklad: Ing. Irena Zacharová (PL), Mgr. Rastislav Majorský (ENG)

Grafika: Miroslav Štekláč

Tlač: Starustka design, Vrútky

Literatúra: Obecna kronika obce Radola, Spravodajca obce Radola, archív gminy Skoczów, súkromný archív autora textu, Blízki Bohu i ľuďom, *Rajmund Ondruš S.J., Priatelia dobrej knihy* 1992; Muzeológia na Kysuciach, *Miloš Jesenský, Kysucké múzeum v Čadci a Magma Čadca*, 2012; Archeológia na Kysuciach, *Danka Majerčíková, Miloš Jesenský, Kysucké múzeum a Magma Čadca*, 2010; www.wikipedia.org; www.zivotopisyvatych.sk

Redaktor: inž. Anton Tkáčik

Text: inž. Anton Tkáčik, mgr. Anton Ľudvik, mgr. Danka Majerčíková (Badania archeologiczne na Koscielisku w Radoli w latach 2012-2013)

Redaktor niniejszej publikacji dziękuje:

- mgr. Antonovi Ľudvikovi, kronikarzowi Gminy Radola za długoletnie prowadzenie kroniki miejscowości Radola, która stanowi podstawowe źródło informacji o dziejach Gminy Radola w niniejszej publikacji
- dyrektorowi Muzeum Kysuckiego MVDr. Milošovi Jesenskému, mgr. Danke Majerčíkovej, mgr. Andrei Paráčovej, Alene Mozolovej i zespołowi pracowników Muzeum Kysuckiego za ochotce udostępnienie materiałów i informacji dotyczących historii miejscowości

Zdjęcia: archiwum Gminy Radola, archiwum Gminy Skoczów, archiwum Muzeum Kysuckiego, Peter Juriš, inž. Anton Tkáčik, Katarína Tkáčiková, Robert Borski

Opis fotografii: inž. Anton Tkáčik, Alena Franeková, Ján Šustek (sport), Muzeum Kysuckie

Przekład: inż. Irena Zacharová (PL), mgr. Rastislav Majorský (ENG)

Opracowanie graficzne: Miroslav Štekláč

Książki druku: Starustka design, Vrútky

Literatúra: Kronika Gminna miejscowości Radola, Spravodajca (Monitor) miejscowości Radola, archiwum Gminy Skoczów, archiwum prywatne autora tekstu; Blízki Bohu i ľuďom (Bliski Bogu i ludziom), *Rajmund Ondruš S.J., Priatelia dobrej knihy (Przyjaciele Dobrej Książki)* 1992; Muzeológia na Kysuciach, *Miloš Jesenský, Muzeum Kysuckie w Czadcy i Magma Čadca*, 2012; Archeológia na Kysuciach, *Danka Majerčíková, Miloš Jesenský, Muzeum Kysuckie w Czadcy i Magma Čadca*, 2010; www.wikipedia.org; www.zivotopisyvatych.sk

ISBN: 978-80-971566-2-6

OBSAH

ZAWARTOŚĆ • CONTENT

1. Predhovor	4
Przedmowa	
2. História obce Radola	5
Historia Gminy Radola	
3. Radola – prírodné pomery a geografia	24
Geografia i warunki naturalne	
4. Skoczów	26
Skoczów	
5. Svätý Vojtech	33
Święty Wojciech	
6. Svätý Ján Sarkander	37
Święty Jan Sarkander	
7. Radla	44
Radla	
8. Náučno – historický chodník v Radoli	47
Ścieżka historyczno - edukacyjna w Radoli	
9. Kaštieľ Radola	48
Kasztel Radola	
10. Koscelisko	52
Kościelisko	
11. Archeologický výskum na Koscelisku v Radoli v rokoch 2012–2013	55
Badania archeologiczne na Kościelisku w Radoli w latach 2012–2013	
12. Zvonica	72
Dzwonnica	
13. Kaplnka	76
Kapliczka	
14. Kríž na Vretni.....	78
Krzyż na Vretni	
15. Kríže v obci	80
Krzyże w Radoli	
16. Hradisko	84
Grodzisko	
17. Rudolf Mater: Kysucký dejepis	85
Rudolf Mater: Historia Kisuc	
18. RADOŁA – SKOCZÓW	87
In the Footsteps of Legends of Saint Vojtech and Saint Jan Sarkander	

Milí čitatelia,

s úctou a vďakou som prijal príležitosť byť prítomný pri zrode prvej publikácie, ktorá sa venuje témam súvisiacim s Radolou, jej históriou, prírodou, súčasnosťou i legendami, ktoré podnecujú našu fantáziu i túžbu po ďalšom a bližšom poznaní.

Publikácia sa zrodila ako súčasť projektu spolupráce s našimi priateľmi z poľského Skoczowa. Okrem zemepisnej blízkosti a slovanstva nás spája aj spojitosť s kresťanskými koreňmi našich národov. Sv. Vojtech, sv. Ján Sarkander a Radla sú kamienkami zaujímavej mozaiky, ktorá sa s troškou fantázie dá vytvoriť nad Skoczowom a Radolou.

Ambíciou tejto knihy určite nie je vyplniť všetky biele miesta na mape poznania našej histórie. Práve naopak. Len opatrne vkladá kľúč do zámku dverí, za ktorými sa azda niekedy dozvieme, ako to naozaj bolo.

Je to kniha, v ktorej sa píše najmä o tom, čo by sme chceli vedieť a bližšie spoznať. Môžeme si ju prečítať, pozrieť a rozprávať sa o nej. Voľne a s fantáziou.

Napokon ani oficiálne učebnice dejepisu nepíšu o tom, ako sa udalosti stali, ale iba o tom ako ich zaznamenali tí, ktorí ostali na strane víťazov alebo aspoň prežili.

Veľké poďakovanie patrí Robertovi Borskemu, starostovi našej spoločnej partnerskej obce Hrádek v Českej republike, ktorý prišiel s myšlienkou vytvoriť trojstrannú spoluprácu česko – poľsko – slovenskú a získal pre túto myšlienku aj našich priateľov v Skoczowe.

Ing. Anton Tkáčik
starosta obce Radola

Mili czytelnicy,

z szacunkiem i wdzięcznością przyjąłem możliwość uczestniczenia w narodzinach pierwszej publikacji poświęconej Radoli, jej historii, przyrodzie, współczesności i legendom, które pobudzają naszą fantazję i pragnienie ciągłego poszerzania swojej wiedzy.

Publikacja została opracowana, jako część składowa projektu współpracy z naszymi przyjaciółmi z polskiego Skoczowa. Oprócz bliskości geograficznej i słowianstwa łączą nas także chrześcijańskie korzenie naszych narodów. Św. Wojciech i św. Jan Sarkander oraz Radla są kamyczkami interesującej mozaiki, którą przy odrobinie fantazji moglibyśmy sobie wyobrazić nad Skoczowem i Radolą.

Książka ta z całą pewnością nie ma ambicji, by wypełnić wszystkie białe miejsca na mapie poznania naszej historii. Właśnie odwrotnie. Bardzo ostrożnie wkłada klucz do zamka drzwi, za którymi może kiedyś się dowiemy, jak to było naprawdę.

Jest książka, w której pisze się zwłaszcza o tym, co chcielibyśmy wiedzieć i poznać bliżej. Możemy ją przeczytać, obejrzeć i porozmawiać o niej. Swobodnie i z fantazją.

W końcu przecież ani oficjalne podręczniki historii nie podają tego, jak się wydarzenia odbyły, ale tylko to, jak je zapisali ci, którzy zostali po stronie zwycięzców lub ci, którym udało się przeżyć.

Ogromne podziękowanie należy się Robertowi Borskemu, wójtowi naszej wspólnej partnerskiej gminy Hrádek w Czeskiej Republice, który jest autorem pomysłu trójstronnej współpracy czesko-polsko-słowackiej i który pozyskał dla tej idei naszych przyjaciół z Skoczowa.

inż. Anton Tkáčik
Wójt Gminy Radola

História obce Radola

Historia Gminy Radola

Prvá písomná zmienka o obci je z rokov 1332 – 1337. Radola bola v tom období sídlom jedinej farnosti na území Kysúc a v súpisoch farností, ktorý vykonali pápežskí legáti Rajmund de Bonofato a Jakub Bergario sa spomína, že farár Peter z Radole zaplatil 6 grošov cirkevného desiatku. „Petrus de Radela solvit VI grossos” (Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia.)

Pôvod názvu Radola

Ani moderné informačné technológie nepomôžu nájsť inú obec, mesto alebo aspoň osadu s rovnakým menom – Radola.

Isté je, že už v 14. storočí mala Radola rovnaké meno ako v súčasnosti, keďže v dobových záznamoch sa spomína farár Peter z Radole.

Azda najpriateľnejšou sa zdá možnosť, že názov obce je odvodený od mena vychovávateľa sv. Vojtecha Radlu, po ktorom mohlo byť pomenované existujúce stredoveké sídlo.

Historické pramene uvádzajú aj ďalšie meno podobajúce sa na názov našej obce – Radila. Malo ísť o bojovníka, ktorý sa vyznamenal v bojoch proti Tatarom. Tí však vpadli na naše územie v roku 1241 a môžeme len hádať, či bolo jeho meno inšpirované názvom obce alebo existujúca osada dostala meno podľa súdobého hrdinu.

Rudolf Mater zas odvodzuje názov od slova hrad – Hradola, ktorý mal byť tiež odkazom na súdobý význam dávnej Radole.

Je však aj furmanská úsmevná historka, ktorá meno vysvetľuje veľmi prozaicky. Jeden furman vraj viezol paničku na voze cez Kysucy a keďže potreboval pri brodení odľahčiť voz a nevedel ako sa žena, ktorú vezie volá, tak si to zjednodušil a zavolať na ňu: „Dora! Dole!“

Pierwsza wzmianka pisemna o miejscowości pochodzi z 1332–1337 r. Radola była w tym okresie siedzibą jedynej parafii na obszarze regionu Kysuce a w rejestrze parafii, który sporządzili legaci papiescy Rajmund de Bonofato i Jakub Bergario jest notatka, że ksiądz Peter z Radoli wpłacił 6 groszy dziesięciny- podatku religijnego. „Petrus de Radela solvit VI grossos (Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia.)

Geneza nazwy Radola

Ani nowoczesne technologie informacyjne nie pomogły w znalezieniu innej miejscowości, miasta lub chociaż osady o takiej samej nazwie – Radola.

Pewne jest jednak to, że już XIV w. Radola miała taką samą nazwę, jak obecnie, gdyż w ówczesnych zapiskach ją wspomina ksiądz Peter z Radoli.

Chyba najbardziej odpowiednią do przyjęcia jest możliwość, że nazwę miejscowości utworzono od imienia wychowawcy św. Wojciecha, który nazywał się Radla i to jego imię mogła nosić średniowieczna siedziba.

Źródła historyczne podają też inną nazwę podobną do nazwy naszej miejscowości – Radila. Podobno chodziło o wojownika, który zasłynął męstwem w walce przeciwko Tatarom. Ci jednak wtargnęli na nasze terytorium w roku 1241 i możemy się tylko domyślać, czy on przyjął imię inspirowane nazwą osady, czy też osada otrzymała jego imię wojennego bohatera.

Rudolf Mater natomiast wyprowadza tą nazwę od słowa hrad (gród) – Hradola, która to nazwa miałaby wskazywać również na ówczesne znaczenie dawnej Radoli.

Znana jest też zabawna historyjka furmańska, która w sposób zupełnie prozaiczny

Katastrálna mapa Radole z roku 1878. Medzi Kysucou a zástavbou obce kaštieľ s komplexom hospodárskych budov majera. Kaštieľ je orientovaný v smere severovýchod a juhozápad, kratším traktom sa obracia k ceste pozdĺž rieky Kysuca. Za kaštieľom je severným smerom rybník. (ŠA Bytča, Krajský súd Trenčín). • **Mapa katastralna Radoli z roku 1878.** Między rzeką i zabudowaniami miejscowości kasztel z kompleksem zabudowań gospodarczych folwarku. Kasztel orientowany w kierunku północny wschód – południowy zachód, jego krótsze skrzydło zwrócone w stronę drogi wiodącej wzdłuż rzeki Kysuca. Na północ za kasztelom leży staw rybny. (Archiwum Państwowe Bytcza, Sąd Wojewódzki Trenżyn) • **Cadastral map of Radola dated 1878.** The castle with farm buildings situated in between the Kysuca River and the village. The castle is oriented along an North - East axis and South - West axes, its shorter track turn to the road running along the Kysuca River. There is a pond northward of the castle (The Bytča State Archives, the Trenčín Regional Court)

Dotyčná žena sa však práve vtedy furmana pýtala: „A kde sme to prišli?“ Hrkotajúci voz vtedy urobil svoje a ona si to vysvetlila ako odpoveď na svoju otázku: Do Radole.... a tak, keďže bola „Dora“ veľmi zhovorčivá, nové meno sa rýchlo ujalo.

Archeologické nálezy však predpokladajú osídlenie už v praveku. Na Koscelisku ležalo nálezisko z obdobia eneolitu (neskorá doba kamenná - doba medená). V mladšej a neskoršej dobe bronzovej sa tu nachádzalo pomerne rozsiahle pohrebisko ľudu lužickej kultúry. Počas doby železnej tu žili príslušníci púchovskej kultúry. Nálezy z prehistorického obdobia spomínal už historik Karol Andel vo svojej práci Prehistorické pamiatky na Kysuciach z roku 1928. Pochádzajú z Lačišovského po-

vyjašnia názvu miejscowości. Jeden woźnica wiózł na wozie pewną paniusię przez rzekę Kysuca, przeprowiając się przez brod potrzebował trochę odciążyc wóz, nie wiedział jednak, jak nazywa się kobieta, którą wiezie i tak ułatwiając sobie zadanie zwrócił się do niej: „Dora! Dole!“ (Dorota! Z woza!)

Kobieta akurat wtedy pytała się furmana: „A gdzie to teraz przyjechaliśmy?“ Zapewne terkotanie wozu ją wprowadziło w błąd i wołanie woźnicy zrozumiała, jako odpowiedź na swoje pytanie: Do Radole.... a skoro „Dora“ była bardzo gadatliwa, nowa nazwa się szybko przyjęła.

Z odkryć archeologicznych można przypuszczać, że obszar był zasiedlony już w prehistorii. Na Kościelisku odkryto znalezi-

Základy kostola na Koscelisku odkryté pri archeologickom výskume, ktorý viedol Anton Petrovský-Šichman v roku 1956 • Fundamenty kościoła na Kościelisku odkryte podczas badań archeologicznych, które prowadził Anton Petrovský-Šichman w roku 1956 • Foundations of the church of Koscelisko uncovered during the archaeological research under Anton Petrovský-Šichman in 1956

toka, Hradiska a okolia a terasy pod Kosceliskom. Paradoxom je, že ešte v roku 1923 vo svojej knihe *Staré Slovensko* presadzoval profesor V. Chaloupecký teóriu o neosídlenosti Kysúc.

Kostol v Radoli na Koscelisku bol vybudovaný v polovici 13. storočia. Pravdepodobne k nemu patrilo opevnenie s valom. Jeho zánik je spájaný s nájazdmi husitov v rokoch 1429 – 1431. V tomto období panoval Žigmund Luxemburský a práve minca z obdobia jeho panovania bola objavená v ruínach stredovekého kostola počas výskumu v roku 2012.

Radola patrila zrejme k zemi Varín. Po jej rozpade v 15. storočí sa stala súčasťou panstva Budatín.

Do roku 1575 je datovaná prvá písomná zmienka o kaštieli v Radoli. Územie Radole patrilo v rôznych obdobiach Matúšovi Čákovovi Trenčianskemu, rodu Hatňanských, Suňogovcov a od 18. storočia Csákyovcom.

V roku 1598 mala 10 domov. Radola sa stala dôležitým hospodárskym centrom Budatínskeho panstva. Boli tu dva rybníky, mlyn, pálenica, chmelnica a pivovar, obyvatelstvo sa živilo poľnohospodárstvom, dreverubačstvom a včelárstvom. V 17. storočí patrilo k radolskému kaštieľu aj 800 oviec. V roku 1720 tu žilo 13 daňovníkov, z toho 11 želiarov, v roku 1784 mala Radola 50 domov, 51 rodín a 351 obyvateľov, v roku 1828 mala Radola 53 domov a 551 obyvateľov.

V roku 1831 postihla obec cholera, na ktorú zomrelo 40 obyvateľov. Do dvadsiateho storočia obec vstúpila so 433 obyvateľmi, ktorých počet neustále rástol.

V 19. storočí sa v Radoli vyberalo aj mýto.

V roku 1914 bola vybudovaná novostavba školy s jednou triedou a učiteľským bytom. Prvou kvalifikovanou učiteľkou bola Vilma Králiková. Túto budovu dnes používa Materská škola. V roku 1930 sa v jednej učebni o dvoch triedach učilo 108 žiakov.

Po roku 1918 sa obyvatelia zaoberali aj drobtárstvom, podomovým obchodom a sezónnymi poľnohospodárskymi prácami. V období

sko z epoki eneolitu (późna epoka kamienia – epoka miedzi). We wczesnej i późnej epoce brązu znajdowało się tu stosunkowo rozległe cmentarzysko ludu kultury lużyckiej. W epoce żelaza tu żyli przedstawiciele kultury puchowskiej. Odkrycia z okresu prehistorii wspominał już historyk Karol Anđel w swojej pracy „Zabytki prehistorii na Kysucach“ z roku 1928. Pochodzą one z Lačičovského Potoku, Grodziska i okolicy tarasu pod Kościeliskiem. Paradoksem jest, że jeszcze w roku 1923 prof. V. Chaloupecký w swojej książce „Dawna Słowacja“ starał się prześorsować teorię o nowozasiedleniu Kysuc.

Kościół w Radoli na Kościelisku został wybudowany w połowie XIII w. Prawdopodobnie należało do niego umocnienie z wałem. Przypuszcza się, że unicestwienie kościoła związane jest z najazdami husytów w latach 1429 – 1431. W tym okresie panował Zygmunt Luksemburski a właśnie z tego okresu pochodzi moneta znaleziona w ruinach średniowiecznego kościoła podczas badań prowadzonych w roku 2012.

Radola należała niewątpliwie do majątków ziemian z Varína. Po jego rozpadzie w XV w. weszły w skład dóbr zamku Budatín.

W roku 1575 pojawia się pierwsza wzmianka pisemna o pałacu kasztelańskim w Radoli. Terytorium Radoli należało w różnych okresach do Mateusza Czaka Trenčzańskiego, do rodziny Hatňanskich, Suňogovców a od XVIII wieku Csákyovców.

W roku 1598 Radola miała 10 domów. Stała się ważnym centrum gospodarczym dóbr należących do zamku w Budatinie. Były tu dwa stawy rybne, młyn, gorzelnia, plantacja chmielu i browar, ludność zajmowała się rolnictwem, drwalnictwem i pszczelarstwem. W XVII w. dwór w Radoli posiadał także 800 owiec. W roku 1720 tu żyło 13 podatników, z tego 11 komorników (najemników), w roku 1784 w Radoli było 50 domów, 51 rodzin i 351 mieszkańców, w roku 1828 53 domów i 551 mieszkańców.

W roku 1831 miejscowość nawiedziła epi-

po prvej svetovej vojne majitelia Budatínskeho panstva postupne odpredávali svoje majetky Radolčanom. Po vzniku ČSR v roku 1919 mala Radola 79 domov, 446 obyvateľov, všetci sa hlásili k slovenskej národnosti a boli rímskokatolíckeho vierovyznania.

V roku 1920 sa uskutočnilo prvé divadelné predstavenie s názvom „Až lipa zakvitne“. Do roku 1930 sa každým druhým rokom navčičovala jedna hra pre verejnosť. Od r. 1931-1935 už každým rokom jedna nová hra za režie učiteľa Ľudevíta Ďuranu.

V roku 1929 mala Radola 584 obyvateľov a 105 domov.

demia cholery, na ktorú umarło 40 jej miestčanov. obyvateľov. W wiek dwudziesty miejscowość wkroczyła z 433 mieszkańcami a ich liczba miała ciągłe tendencję wzrastającą.

W XIX wieku pobierano w Radoli myto.

W roku 1914 wybudowano nową szkołę z jedną klasą i mieszkaniem dla nauczyciela. Pierwszą wykwalifikaną nauczycielką była Vilma Králiková. Obecnie z tego budynku korzysta przedszkole. W roku 1930 w jednym pomieszczeniu szkolnym pobierały naukę dwie klasy o łącznej liczbie uczniów 108.

Po roku 1918 mieszkańcy zajmowali się druciarstwem, sprzedają domokrążną i pra-

Učiteľ Štefan Kultán so žiakmi sa fotili na Zábrehu dňa 22. 6. 1937 • Nauczyciel Štefan Kultán z uczniami na fotografii wykonanej na Zábrehu w dniu 22. 06. 1937r. • Teacher Štefan Kultán with his pupils being photographed at Zábreh on June 22, 1937.

Prvý rad zdola z ľavej strany (chlapci) • Pierwszy rząd od dołu (chłopcy) • Front row (left to right) (boys): Ján Janík, Ondrej Pákan, Rudolf Macúš, Ignác Kuriak, Anton Svrček, František Svrček, Karol Mičian, Ľudvík Svrček, Pavol Sidor. Druhý rad zdola z ľavej strany (dievčatá) • Drugi rząd od dołu, od ľavej strany (dziewczęta) • Second row (left to right) (girls): Agnesa Svrčková rod. Andelová, Margita Kriváčková rod. Školníková, Anna Andelová, Helena Kočišová, Anna Sopková, Verona Školníková, Jozefína Trnková rod. Svrčková, Štefánia Hrubá rod. Kultánová. Tretí rad zdola z ľavej strany (dievčatá) • Trzeci rząd od dołu, od ľavej strany (dziewczęta) • Third row (left to right) (girls): Helena Švaňová rod. Kocúrová, Anna Sikelová rod. Žuborová, Verona Taračková rod. Macúšová, Agnesa Kocúrová rod. Andelová, Pavlína Ďurišová rod. Krasňanová, Štefánia Svrčková, Štefánia Prievozníková rod. Ščambová, Kristína Kuriaková. Štvrtý rad zdola z ľavej strany (chlapci) • Czwarty rząd od dołu, od ľavej strony (chłopcy) • Fourth row (left to right) (boys): Ignác Macúš, Ignác Ščamba, Jozef Sidor, Jozef Anđel, Štefan Tichý, Martin Svrček, Michal Kriváček, Viliam Holtan, Ján Školník, Jakub Švaňa.

V roku 1936 začal v Radoli pôsobiť ako učiteľ Štefan Kultán. Po roku 1936 až po rok 1945 režíroval v Radoli každoročne novú divadelnú hru. Radolské deti učil až do svojho odchodu do dôchodku v roku 1972. Dlhé roky sa venoval s deťmi aj včelárstvu, chovateľstvu aj záhradníctvu.

18. júna 1942 zavítala do Radole pracovná skupina Slovenského rozhlasu. Bolो nakrútených 30 miestnych ľudových piesní, ktoré zaspievali s veľkým úspechom miestne ženy a dievčatá.

Obecná knižnica jestvovala v budove školy od roku 1920 do 1971. V roku 1926 mala

cami sezonovými v roľníctve. V čase prvej svetovej vojny vlastníci Budatína postupne predávali svoje majetky obyvateľom Radoli. Po vzniku Československej republiky v roku 1919 Radola mala 79 domov, 446 obyvateľov, všetci deklarovali slovenskú a rímskokatolícku vieru. Po druhej svetovej vojne obyvatelia našli zamestnanie predovšetkým v Kysuckom Novom Mieste a v Žiline.

V roku 1920 bolo prvé predstavenie divadla pod názvom „Gdy zakwitnie lipa“. Do roku 1930 pripravovali sa na

Divadelná hra Škriatok sa hrala v kréme U Kultána. Po skončení sa všetci zabávali a tancovali pri muzike až do rána. Divadelné predstavenie sa hralo aj na námestí v Kysuckom Novom Meste počas sviatku práce. • **Predstavenie pt. Skrzat odegrano w karczmie U Kultána.** Po predstavení všetci sa bavili i tažczyli przy muzyce aż do rana. Predstavenie odegrano również na rynku w Kysuckom Novom Meste podczas obchodów Święta Pracy • **The Hobgoblin theatre play performed at the U Kultána pub.** After the end all were having fun and dancing to music to the morning. The play was also performed in the square of Kysucké Nové Mesto during the Labor Day celebrations.

Účinkujúci • Obsada • Performers: Dolný rad z ľavej strany • Dolny rząd od lewej strony • Front row (left to right): Margita Kocová rod. Krasňanová, Vilmuš Holtan, Irena Trubirohová rod Kocúrová, Martin Trnka, Cyril Macúš st., Irena Kocúrová rod. Trnková. Stredný rad z ľavej strany • Środkowy rząd od lewej • Second row (left to right): Anna Sikelová rod. Žuborová, Ján Žubor, Anna Belancová rod. Brisudová, Agnesa Svrčková rod. Anđelová, Štefánia Sidorová rod. Švaňová, Irena Kocúrová, rod. Macúšová, Milan Matisek. Horný rad z ľavej strany • Górny rząd od lewej • Third row (left to right): Jozefína Kriváčková rod. Mináriková, Matej Kriváček, neznáma, Viktor Švaňa, Irena Súčniková rod. Mináriková, Rudolf Školník.

Priadky, fotografia je z nahrávok starosvetských zvykov v roku 1950. Fotené v záhrade u Trubirohov • **Prządki**, fotografia z narywania staroswieckich zwyczajów roku 1950. Fotografia wykonana w ogrodzie u Trubirohov • **Spinning gathering**, photograph from recording of the old world customs in 1950. Photograph taken in the garden of the Trubiroh family.
 Z ľavej strany • Od ľavej strony • Left to right: Vilma Macúšová rod. Prievozníková, Zuzana Anđelová rod. Mičianová, Pavlína Pakanová z Oškerdy, Jozefína Ščambová rod. Kriváčková, Štefánia Kocúrová rod. Mináriková, Katarína Ščambová rod. Chylá.

30 zväzkov. V r. 1971 ich bolo 1200. Elektrina bola do obce privedená v roku 1932.

Od 7. októbra 1944 bolo vyučovanie prerušené až do 1. marca 1945, pretože škola bola obsadená vojskom. Od 1. marca 1945 sa vo vyučovaní pokračovalo, ale len v jednej učebni pre nedostatok paliva. Škola bola opäť obsadená vojskom od 3. apríla až do 8. mája 1945. Školská záhrada bola rozkopaná zákopmi, ploty boli dolámané. Múr na školskej budove praskol a sklá boli rozbité od silného otrasu pri vyhadzovaní mostov cez Kysucy do Kysuckého Nového Mesta a mostu na štátnej hradskej smerom na Čadcu ustupujúcimi nemeckými jednotkami 30. apríla 1945 o 6:30 ráno. Front trval v Radoli jeden deň.

rok spektakl dľa publicznosti. Od roku 1931-1935 prezentowano juž co roku jedno nowe przedstawienie pod kierownictwem reżysera i nauczyciela Łudevíta Ďuranu.

W roku 1929 w Radoli mieszkało 584 mieszkańców i posiadała 105 domów. W roku 1936 rozpoczął tu swoją działalność jako nauczyciel Štefan Kultán. Po roku 1936 až po rok 1945 reżyserował w Radoli corocznie nowe przedstawienie teatralne. Radolskie dzieci uczył aż do swojego przejścia na emeryturę w roku 1972. Długie lata poświęcał się razem z dziećmi pszczelarstwu, hodowli zwierząt i sadownictwu.

18 czerwca 1942 zawitała w Radoligrupa robocza Radia Słowackiego. Nagrano tu 30 lo-

Radolu oslobodzowali strelecké jednotky 138. sovietskej divízie.

Radola po druhej svetovej vojne

Administratívne obec patrila do Trenčianskej župy. Do roku 1960 bola súčasťou okresu Kysucké Nové Mesto, kraj Žilina a neskôr do okresu Čadca v Stredoslovenskom kraji. V tomto období sa obyvatelia zamestnávali predovšetkým v Kysuckom Novom Meste a Žiline.

Po druhej svetovej vojne sa obec začala rozrastať a v období rokov 1945 – 1955 si obyvatelia obce postavili 80 nových rodinných domov.

V roku 1955 bola vybudovaná nová cesta do Horného Vadičova.

kalnych piesni ľudových v udanom vykonaní miestových kobiet i dziewcząt.

Biblioteka Gminna istniała w budynku szkoły od roku 1920 do 1971. Podczas, gdy w roku 1926 w jej posiadaniu było 30 tomów, w roku 1971 ich było 1200.

W roku 1932 doprowadzono do miejscowości elektryczność.

Od 7 października 1944r. nauczanie w szkole zostało przerwane aż do 1 marca 1945r. z powodu zajęcia szkoły przez wojsko. Od 1 marca 1945r. podjęto ponownie nauczanie lecz tylko w jednym pomieszczeniu ze względu na brak opału. Wojsko zajęło szkołę ponownie w okresie od 3 kwietnia do 8 maja 1945r. Ogród szkolny został rozkopany, płyty połamane przy kopaniu okopów. Mur budyn-

Spevokol, pán organista Kučera nacvičoval ženský spevokol. Fotografia je z nahrávok pri krčme U Kultána v roku 1950 • Chór, pan organista Kučera prowadził chór żeński. Fotografia z nagrywania przy karczmie U Kultána w roku 1950 • Choir rehearsal of female choir with organist Kučera. The photograph from recordings at the U Kultána pub in 1950.

Z ľavej strany • Od lewej • Left to right: Veronika Janiková rod. Kubíková, Mária Papánová, Štefánia Kocúrová rod. Mináriková, Justína Svrčková rod. Taračková, Pavlína Pakanová, Vilma Macúšová rod. Prievozníková, Zuzana Anđelová rod. Mičianová, Kučera (organista • organista • organist), Justína Janiková rod. Papánová, Mária Majeríková rod. Boráková, Mária Králiková (učiteľka • nauczycielka • teacher), Jozefína Ščambová rod. Kriváčková, Justína Zradulová rod. Ďurišová, Mária Svrčková rod. Jaššová, Katarína Ščambová rod. Chylá.

Nevesta s družicami • Panna młoda z družkami • Bride with bridesmaids

Z ľavej strany • Od lewej • Left to right: Irena Trubirohová rod. Kocúrová, Justína Papánová rod. Janíková, Mária Svrčková rod. Jaššová (nevesta • panna młoda • bride), Štefánia Trnková rod. Janíková, Agnesa Svrčková rod. Andelová.

Telovýchovná jednota vznikla v roku 1954 s prvým predsedom Jozefom Pakanom. V januári roku 1955 vznikol v Radoli futbalový oddiel TJ Sokol Radoľa. Výbor pracoval a riadil činnosť futbalového oddielu v tomto zložení: predseda Štefan Tichý, podpredseda Martin Krkoška, tajomník Vincent Ščamba, pokladník Emil Kultán, členovia výboru Alexander Kuriak, Štefan Žubor, Viktor Macúš, Šimon Prievozník. V roku 1956 bolo vybudované prvé ihrisko v Riekach. Mužstvo hrávalo pravidelne majstrovskú súťaž na úrovni okresu. V marci 1961 bol TJ Sokol Radoľa premenovaný na TJ Družstevník Radoľa. Od polovice osemdesiatych rokov vystupoval oddiel pod názvom TJ Pozemné stavby Radoľa. Od deväťdesiatych rokov do súčasnosti je aktuálny názov ŠK Radoľa. Historický úspech zaznamenalo družstvo mužov v sezón-

ku školného popěkaľ a sżyby zostały stłuczne przez silne wstrząsy podczas wysadzania w powietrze mostu nad rzeką Kysucą prowadzącego do miasta Kysucké Nové Mesto oraz mostu na drodze państwowej wiodącej w kierunku Czadcy, którego dokonały wycofujące się jednostki niemieckie 30 kwietnia 1945r. o godz. 6:30 rano. Działania frontowe trwały w Radoli jeden dzień. Radolę wyzwoliły jednostki strzeleckie 138 Dywizji Sowieckiej.

Radola po drugiej wojnie światowej

Administracyjnie miejscowość należała do Trenczańskiej żupy. Od roku 1960 wchodziła w skład powiatu Kysucké Nové Mesto, kraj Žilina a później do powiatu Čadca w Kraju Środkowosłowackim. W tym czasie mieszkańcy zatrudniali się przede wszystkim w mieście Kysucké Nové Mesto i Žilina.

Začiatky futbalu v Radoli • Początki futbolu w Radoli • Early Days of Football in Radola
 Horný rad zľava • Górný rzd od lewej • Last row (left to right): Rudolf Školník, Ján Kultán, Martin Krivaček, Martin Trnka, ??, Matej Krivaček, Ignác Trnka. Dolný rad zľava • Dolný rzd od lewej • Front row (left to right): Ignác Kultán, Justín Tichý, Ján Frišo. Ležiaci • Leżący od lewej • Lying (left to right): Marcel Mičian, Michal Prievozník, ??

ne 2005/2006, keď po výborných výkonoch po prvýkrát vybojovalo pre Radolu V. ligu. Základným kameňom tohto úspechu bola výborná práca s mládežou, keď v sezóne 1998/99 žiaci Radole postúpili do III. ligy, a v nasledujúcej sezóne 1999/2000 postúpili do II. ligy. Dorastenci Radole postúpili do V. ligy v sezóne 2000/2001.

V Radoli sa naďalej hrávalo ochotnícke divadlo. Súčasťou života v obci ostali aj tradície ako stavanie a váľanie májov či pochovávanie basy.

V roku 1957 bol v obci vybudovaný vodovod. Celoobecné družstvo bolo založené v roku 1958. Prvým predsedom bol Viliam Kultán. Počiatočná výmera bola 252 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho ornej pôdy 120 ha. Okrem kráv evidovalo 140 ošípaných a 12 koní.

Po druhej vojne šwiatowej miejscowość zaczęła się rozrastać i w okresie od 1945 – 1955r. mieszkańcy wybudowali 80 nowych domów jednorodzinnych.

W roku 1955 wybudowano nową drogę do Horného Vadičova.

Towarzystwo Kultury Fizycznej powstało w roku 1954 a jego pierwszym prezesem był Jozef Pakan. W styczniu 1955 założono w Radoli drużynę piłki nożnej TJ Sokol Radola. Jej działalnością kierował komitet w następującym składzie: prezes Štefan Tichý, wiceprezes Martin Krkoška, sekretarz Vincent Ščamba, skarbnik Emil Kultán, członkowie komitetu Alexander Kuriak, Štefan Žubor, Viktor Macúš, Šimon Prievozník. W roku 1956 zbudowano pierwsze boisko w Riekach. Drużyna uczestniczyła regularnie w rozgrywkach mistrzowskich rangi powiatowej. W marcu 1961

Významné športové úspechy zaznamenal stolný tenis. V roku 1961 vznikol v Radoli stolnotenisový oddiel. Jeho zakladateľmi boli Ing. Peter Lukáč, Ing. Ján Kultán, Ing. Jozef Straňava, Ladislav Pasienska a Vincent Ščamba. Historickým úspechom bol v sezóne 1989-1990 postup do II. Slovenskej národnej ligy. Za družstvo nastupovali: Ing. Ján Vitkovský, Roman Jedinák, Róbert Mrvečka, Ján Kukučík.

V roku 1962 bola v obci dostavaná budova Základnej školy. Predtým deti z Radole navštevovali Základnú školu v budove terajšej Materskej školy ale aj školu v Budatínskej Lehote. 3. septembra 1962 nastúpilo do deviatich učební 395 žiakov zadelených do 13 tried. Riaditeľom školy bol Emil Šenkár.

Od roku 1973 sa Radoľa stala mestskou časťou Kysuckého Nového Mesta.

V roku 1974 začal byť prevádzkovaný nový cintorín Na Koscelisku.

Sociálne a ubytovacie zariadenie s posil-

Towarzystwo zmieniło swoją nazwę z TJ Sokol Radoľa na TJ Družstevník Radoľa. Od polowy lat osiemdziesiątych drużyna występowała pod nazwą TJ Pozemné stavby Radoľa. Od lat dziewięćdziesiątych do chwili obecnej nosi nazwę ŠK Radoľa. Historyczny sukces odniósł zespół mężczyzn w sezonie 2005/2006, kiedy po wyśmienitych wyczynach wywalczyło dla Radoli V ligę. Podstawą tego sukcesu była wspaniała praca z młodzieżą, gdy w sezonie 1998/99 uczniowie Radoli awansowali do III ligi a w następnym sezonie 1999/2000 do II ligi. juniorzy Radoli awansowali do V ligi w sezonie 2000/2001.

W miejscowości nadal działał amatorski zespół teatralny. Utrzymywano również tradycje, np. stawianie wysokiego gaika-maika, następnie jego burzenie czy grzebanie kontrbasu na koniec zapustów.

W roku 1957 został wybudowany wodociąg.

TJ Družstevník Radoľa • Klub Sportowy Družstevník Radoľa • The Družstevník Radoľa Sports Club

Horný rad zľava • Górný rzd od lewej • Second row (left to right): Alexander Kuriak, ??, ??, Stanislav Ščamba, Vincent Ščamba, Gašper Ščamba, Marcel Mičian, Michal Svrček, Bohuslav Svrček, ??, Dolný rad zľava • Dolný rzd od lewej • Front row (left to right): Alojz Šustek, Emil Svrček, Ludovít Ščamba, Viktor Papan, Igor Maruš

ňovňami, stolnoteniseovou herňou a reštauráciou bolo pod vedením Ing. Jána Kultána ukončené v r. 1980 s nákladom vyše 2 milióny Kčs. Okrem stolných tenistov našli v budove domov aj vzpierači a futbalisti.

Nová budova Základnej školy bola dobudovaná v roku 1981. Jej výstavba začala v roku 1975 a po jej sprevádzkovaní sa podarilo odstrániť dvojsmenné vyučovanie. Okrem učební získala škola nové priestory pre školskú jedáleň s modernou kuchyňou a školské dielne.

V roku 1983 bol po rekonštrukcii sprístupnený Kaštieľ s expozíciou Kysuckého múzea.

V období 1983 – 1986 prebehla rekonštrukcia futbalového ihriska.

Radola po obnovení samostatnosti obce v roku 1993

Občania s administratívnym pričlenením ku Kysuckému Novému Mestu neboli spokojní a po úspešnom referende sa v roku 1993 obec opäť osamostatnila.

V roku 1993 bol v doplnkových voľbách za starostu obce zvolený Ing. Štefan Holtan. Za poslancov Obecného zastupiteľstva boli zvolení: Ing. Karol Holeša, CSc., Ing. Ján Kultán, Ing. Milan Birošík, Mgr. Margita Andelová, Mgr. Alena Prievozníková, Milan Anđel, Stanislav Tichý, Miroslav Macúš, Terézia Svrčková, Ladislav Švaňa. Z mestského zastupiteľstva prestúpili poslanci Anton Tkáčik a Ing. Juraj Janík.

31. júla 1994 sa uskutočnil na ihrisku I. ročník futbalového turnaja o pohár starostu obce Radola. Turnaja sa zúčastnili: Výber Kysúc, TJ KLF-ZVL Kysucké Nové Mesto, Tatrán Byčica, FK Nesluša a ŠK Radola. Prvým víťazom sa stal Výber Kysúc.

V roku 1994 si občania Radole zvolili za starostku Boženu Jantošíkovú.

Po osamostatnení bola celá obec v období rokov 1993 – 1996 plynofikovaná.

V deväťdesiatych rokoch obnovili svoju činnosť aj spolosenstvá vlastníkov prevažne lesov a pasienkov. 25. 02. 1992 vzniklo združenie účastinárov urbáriátu obce Radola, od

Spółdzielnia rolnicza z członkowstwem całej wsi została założona w roku 1958. Pierwszym prezesem był Wiliam Kultan. Początkowa jej powierzchnia wynosiła 252 hektarów gruntów rolnych, w tym gruntów ornych 120 ha. Oprócz krów posiadała 140 sztuk trzody chlewnej i 12 koni.

Znaczące sukcesy sportowe odniósł tenis stołowy. W roku 1961 powstała w Radoli drużyna tenisa stołowego. Jego założycielami byli inż. Peter Lukáč, inż. Ján Kultán, inż. Jozef Stráňava, Ladislav Pasienska i Vincent Ščamba. Sukcesem o znaczeniu historycznym był w roku 1989-1990 awans do II Słowackiej ligi narodowej. Wtedy za zespół grali: inż. Ján Vitkovský, Roman Jedinák, Robert Mrvečka, Ján Kukučik.

W roku 1962 ukończono budowę budynku Szkoły Podstawowej. Przedtem dzieci z Radoli uczyły się w budynku obecnego przedszkola a niektóre chodziły do szkoły w Budatínskej Lehote. 3 września 1962 zasiadło do ławek szkolnych 395 uczniów w 13 klasach. Dyrektorem szkoły został Emil Šenkár.

Radola od roku 1973 stała się częścią miasta Kysuckého Nového Mesta.

W roku 1974 oddano do użytku nowy cmentarz Na Kościelisku. Kosztem ponad 2 mil. koron wybudowano obiekt użytku publicznego wraz z miejscami noclegowymi, siłownią, salą do tenisa stołowego i restauracją. Pod kierunkiem Jána Kultána budowa została ukończona w 1980. Oprócz graczy tenisa stołowego znaleźli tu schronienie sztangiści i futboliści.

W roku 1981 oddano do użytku nowy budynek Szkoły Podstawowej, którego budowa rozpoczęła się 1975r. To umożliwiło, by zajęcia w szkole mogły się odbywać już tylko na jedną zmianę. W nowym budynku oprócz klas otrzymała szkoła jadaleń, nowoczesną kuchnię oraz warsztaty szkolne.

Po rekonstrukcji roku 1983 został udostępniony do zwiedzania Kasztel z ekspozycją Muzeum Kysuckiego. W latach 1983 – 1986 odbyła się rekonstrukcja boiska do piłki nożnej.

Slávnosť posvätenia základného kameňa novostavby kostola sv. Cyrila a Metoda bola veľkou spoločenskou udalosťou. Základný kameň požehnal 5. mája 2013 žilinský biskup Tomáš Galis. • Uroczystość poświęcenia kamienia węgielnego pod budowę nowego kościoła św. Cyryla i Metodego była wielkim wydarzeniem w życiu gminy. Kamień węgielny poświęcił 5 maja 2013r. biskup żyliński Mns. Tomáš Galis • The consecration of the foundation stone of the St. Cyril and St. Methodius Church to be built – the celebration was an important social event. The foundation stone was on May 05, 2013 consecrated by Mons. Tomáš Galis, the diocese bishop of Žilina.

Tomáš Galis, žilinský biskup a Anton Tkáčik, starosta obce
 • Tomáš Galis, biskup žyliński i Anton Tkáčik, wójt gminy •
 Tomáš Galis, the diocese bishop of Žilina and Anton Tkáčik,
 Mayor of Radola

Radola po ponownym usamodzielnieniu się miejscowości w 1993

W związku z tym, że mieszkańcy Radoli nie byli zadowoleni z przyłączenia miejscowości do miasta, odbyło się w roku 1993 referendum, które skończyło się pomyślnie i miejscowość ponownie się usamodzielniała.

W roku 1993 w wyborach uzupełniających został wybrany za wójta gminy inż. Štefan Holtan. radnymi Rady Gminy zostali: inż. Karol Holeša, CSc., inż. Ján Kultán, inż. Milan Birošík, mgr Margita Anđelová, mgr Alena Prievozniková, Milan Anđel, Stanislav Tichý, Miroslav Macúš, Terézia Svrčková, Ladislav Švaňa. Z Rady Miasta do Rady Gminy radni Anton Tkáčik i inż. Juraj Janík.

31 lipca 1994r. na boisku futbolowym miał miejsce I rocznik turnieju piłki nożnej o puchar wójta gminy Radola. W turnieju uczestniczyły drużyna: drużyna wystawiona przez Region Kysuce, TJ KLF-ZVL Kysucké Nové

Stavba strešnej konštrukcie chrámu • Budowa konstrukcji dachu kościoła • Construction of the temple's roof

17. 02. 2002 PS urbár Radoľa s právnou subjektivitou.

Pozemkové spoločenstvo lesného a pasienkového združenia súkromných vlastníkov bolo zapísané do registra pozemkových spoločenstiev 19. 02. 1996.

V roku 1997 začala príprava projektovej dokumentácie splaškovej kanalizácie v obci. Stavebné práce začali v roku 1998. Do roku 2010 financovala stavbu kanalizácie Obec Radoľa. Od roku 2011 výstavbu kanalizačných vetiev prevzal SEVAK, a. s. a kanalizácia v obci bola dobudovaná v roku 2013.

Verejnosťou otriasol bombový útok 9. júla 1998 v Žiline, pri ktorom zahynula vo veku nedožitých 45 rokov riaditeľka Základnej školy v Radoli Gabriela Weissová spolu s manželom Kolomanom.

Za kronikára obce Radoľa bol 28. januára 2000 na základe uznesenia Obecného zastupiteľstva menovaný Mgr. Anton Ľudvik. Podujal sa na veľmi náročnú úlohu zaznamenávať chronologicky históriu obce. Kroniky obce

Mesto, Tatran Bytčica, FK Nesluša i ŠK Radoľa. Z prvého z víťazstva z tohto turnieju cieszyła się drużyna wystawiona przez Region Kysuce.

W roku 1994 mieszkańcy Radoli wybrali za wójta gminy Bożenę Jantošíkovą.

Po usamodzielnieniu się w latach 1993-1996 do całej miejscowości doprowadzono i zainstalowano gazociąg.

W latach dziewięćdziesiątych odnowiło swoją działalność Stowarzyszenie Właścicieli Lasów i Pastwisk Prywatnych. 25. 02. 1992r. powstała Spółdzielnia Akcjonariuszy Gospodarstwa Leśnego Gminy Radoľa, od 17. 02. 2002r. Stowarzyszenie WLiPP Radoľa, które jako podmiot prawa zostało wpisane do Rejestru Stowarzyszeń 19. 02. 1996r.

W roku 1997 wszczęto przygotowania do projektu budowy kanalizacji w miejscowości. realizacja prac budowlanych zaczęła się w 1998. Do roku 2010 budowę kanalizacji finansowała gmina Radoľa. Od roku 2011 realizację budowy dalszych rozgałęzień kanaliza-

*Mgr. Anton Ludvík (kronikár obce • kronikarz gminy •
Chronicler of the village)*

Radola zo starších období sú považované za stratené.

Počet obyvateľov v obci podľa sčítania 25 – 26. mája 2001 bol 1324, z toho 644 mužov a 680 žien. V obci bolo 378 domov.

V roku 2002 nadobudol účinnosť zákon č. 416/2001 Z.z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky. Obec sa stala zriaďovateľom ZŠ a MŠ, ktoré dovtedy spravoval štát.

Od roku 2003 sa pri príležitosti 10. výročia osamostatnenia obce Radola zrodila tradícia výstupov na Vreť v deň sviatku Sv. Cyrila a Metoda.

Vo voľbách v roku 2010 si občania zvolili za tretieho starostu po obnovení samostatnosti obce Ing. Antona Tkáčika.

V roku 2011 začala obec Radola cezhraničnú spoluprácu s obcou Hrádek, ktorá má 1800 obyvateľov a je najstaršou obcou na Jablunkovsku. V tom istom roku obnovila obec tradíciu pľacového turnaja vo futbale. Radola sa zapojila aj do projektu vodozádržných a protipovodňových opatrení Krajina, na území obce sa realizovali opatrenia najmä v povodí potoka LačISOV.

Vo februári 2012 obec Radola nadviazala medzinárodnú spoluprácu s poľskou gminou Skoczów. V lete bol obnovený archeologický výskum Na Koscelisku a obec vybuodovala kamerový bezpečnostný systém.

V jarných mesiacoch roku 2013 obec vy-

cji prežela firma SEVAK S.A., ktorá ukończyła prace w roku 2013.

Mieszkańcy Radoli przeżyli wstrząsające wydarzenie, jakim był napad bombowy w Żylinie 9 lipca 1998r, przy którym zginęła w wieku niepełnych 45 lat dyrektor Szkoły Podstawowej w Radoli Gabriela Weissová wraz ze swoim małżonkiem Kolomanem.

Za kronikarza naszej gminy został w dniu 28 stycznia 2000r. na podstawie uchwały Rady Gminy wymianowany mgr Anton Ludvík. Podjął się niełatwego zadania, jakim było chronologiczne zestawienie wydarzeń historycznych w naszej miejscowości. Jeśli chodzi o kroniki miejscowości Radola ze starszych okresów, panuje powszechne przekonanie, że zostały zgubione.

Liczba mieszkańców według spisu powszechnego w dniach 25 – 26 maja 2001r. wynosiła 1324, w tym 644 mężczyzn i 680 kobiet. Gmina liczyła 378 budynków mieszkalnych.

W roku 2002 weszła w życie Ustawa nr 416/2001 Z.z. o przekazaniu niektórych zadań administracji państwowej organom samorządowym gmin i województw. Gmina stała się zarządcą szkoły podstawowej i przedszkola, które były dotąd pod administracją państwa.

Od roku 2003 przy okazji 10-lecia usamodzielnienia się Gminy Radola zrodziła się tradycja wyjścia na szczyt Vreť w dniu obchodów dnia św. Cyryla i Metodego.

W wyborach w roku 2010 mieszkańcy wybrali sobie za trzeciego wójta gminy po usamodzielnieniu się Radoli inż. Antona Tkáčika.

W roku 2011 Radola nawiązała współpracę transgraniczną z czeską miejscowością Hrádek, która ma 1800 mieszkańców i jest najstarszą miejscowością w regionie Jablunkowa. W tym samym czasie odnowiono tradycję rozgrywek miejscowych drużyn piłki nożnej. Radola przystąpiła do projektu budowy małych przegród do zatrzymania wody i podejmowania środków przeciwpowodziowych pod nazwą Krajina. W ramach tego projektu na obszarze miejscowości zrealizowano pra-

Fašiangový sprievod obcou • Pochód zapustny przez miejscowość • Carnival parade through the village

Pochovávanie basy na konci fašiangového obdobia (organizované členmi Jednoty dôchodcov Slovenska, ZO Radola) • Pogrzeb basa na zakończenie karnawału (zorganizowany przez członków Stowarzyszenia Emerytów Słowacji, Koła Miejscowego Radola) • Burying the bass fiddle to conclude the carnival season (organized by the Association of Pensioners in Slovakia, the Local Organization of Radola)

budovala v areáli Základnej školy viacúčelové ihrisko s umelou trávou a osvetlením. 9. júla toho istého roku začala výstavba montovanej športovej haly so syntetickým športovým povrchom a šatňovým zázemím v areáli ZŠ. Stavba bola dokončená a odovzdaná obci 19. 12. 2013. Viacúčelové ihrisko stálo 55 254,02 € a hala 378 000,00 € teda spolu 433 254,02 €.

17. júna 2013 začala výstavba rímskokatolíckeho kostola na Starej ceste na parcele, kde bol cintorín, na ktorom sa pochovávalo do roku 1890. Základný kameň posvätil Mons. Tomáš Galis, žilinský diecézny biskup. Chrám bude zasvätený Sv. Cyrilovi a Metodovi. Rozpočtované náklady na stavbu sú približne 500 tisíc €. Výstavba je financovaná zo zbierok veriacich a sponzorských darov.

Ďalším projektom vybudovaným v roku

ce przede wszystkim w dorzeczu potoku La-
čišov.

W lutym 2012r. Gminac Radoľa podjęła współpracę z polską Gminą Skoczów. Latem tego roku zostały wznowione badania archeologiczne na Kościelisku i miejscowość zainstalowała kamerowy system ochrony elektronicznej.

Na wiosnę roku 2013 wybudowano na terenie Szkoły Podstawowej boisko wielofunkcyjne ze sztuczną trawą i oświetleniem. W tym samym roku w dniu 9 lipca rozpoczęła się budowa montowanej hali sportowej z nawierzchnią syntetyczną i szataniami, również na terenie Szkoły Podstawowej. Budowę ukończono i oddano do użytku 19. 12. 2013r. Koszt budowy boiska wielofunkcyjnego wyniósł 55 254,02 € a hali sportowej 378 000,00 € a więc ogółem 433 254,02 €.

Nové viacúčelové ihrisko s umelou trávou nahradilo v roku 2013 viac ako 30-ročné škvárové ihrisko • Nowe boisko wielofunkcyjne o nawierzchni ze sztuczną trawą zastąpiło w 2013 ponad 30-letnie boisko z żużlem • The new multipurpose playground with artificial grass replaced in 2013 a cinders playground in use for more than 30 years.

Športová hala v Radoli • Hala Sportowa w Radoli • The sports hall of Radola

Interiér Športovej haly • Wnętrze hali sportowej • The interior of the sports hall

2013 bolo nástupisko turistických trás pri Kaštieli.

V roku 2013 sa narodilo 17 detí (8 dievčat a 9 chlapcov). Zomrelo 20 obyvateľov (15 žien a 5 mužov). Pristáhalo sa 31 obyvateľov (19 žien a 12 mužov). Odsťahovalo sa 16 obyvateľov (9 žien a 7 mužov). Celkový počet obyvateľov s trvalým pobytom k 31. 12. 2013 je 1460 (752 žien a 708 mužov).

17 lipca 2013r. rozpoczęto budową rzymskokatolickiego kościoła na Starej ceste na parceli, na której znajdował się cmentarz, gdzie chowano zmarłych do 1890. Kamień węgielny poświęcił Mons. Tomáš Galis, biskup Diecezji Żylińskiej. Budżet budowy kościoła pod wezwaniem św. Cyryla i Metodego został obliczony na 500 tysięcy €. Budowę finansuje się z ofiar wiernych i darowizn sponsorów.

Kolejnym projektem zrealizowanym w 2013 było wybudowanie punktu wyjścia tras turystycznych z miejscem postoju przy Kasztelu. W roku 2013 w Radoli urodziło się 17 dzieci (8 dziewcząt i 9 chłopców). Zmarło 20 mieszkańców (15 kobiet i 5 mężczyzn). Przyprzewadziło się 31 mieszkańców (19 kobiet i 12 mężczyzn). Wyprowadziło się 16 mieszkańców (9 kobiet i 7 mężczyzn). Ogólna liczba mieszkańców zgłoszonych na pobyt stały wynosi w dniu 31. 12. 2013 1460 (752 kobiet i 708 mężczyzn).

Radola z „vtáčejskej perspektívy” • Radola z lotu ptaka • Radola from „bird’s eye view“

Radola - prírodné pomery a geografia

Geografia i warunki naturalne

Obec Radola sa nachádza na Dolných Kysuciach na ľavom brehu rieky Kysuca, 8 kilometrov severne od Žiliny vo vstupnej časti Vadičovskej doliny, prevažne na ľavom brehu Vadičovského potoka.

Kataster obce Radola má rozlohu 672 hektárov a k 31. 12. 2012 mala obec 1450 obyvateľov. Hustota zaľudnenia je 216 obyvateľov/km².

Z geologického pohľadu sa na území obce stretávajú flyšové a bradlové pásmo. Flyš reprezentujú Dráhy alebo Koscelisko. Bradlovými útesmi sú Vreťň (821 m) a Veľké Ostré (654 m). Stred obce má nadmorskú výšku 360 m n. m.

Radola susedí s Kysuckým Novým Mestom (Oškerda, Kysucké Nové Mesto, Budatínska Lehota), Lopusňými Pažitami, Žilinou (Zástranie) a Snežnicou.

Najvýznamnejšími vodnými tokmi v obci sú rieka Kysuca a jej ľavobrežný prítok Vadi-

Miejscowość Radola leży w regionie Dolne Kysuce na lewym brzegu rzeki Kysuca, 8 kilometrów na północ od Żyliny we wstępnej części doliny o nazwie Vadičovská dolina, przeważnie na lewym brzegu Vadičovskiego potoku.

Obszar Radoli wynosi 672 ha i do dnia 31. 12. 2012 r. miejscowość miała 1450 mieszkańców. Gęstość zaludnienia wynosi 216 mieszkańców/km².

Z geologicznego punktu widzenia w obszarze miejscowości łączy się strefa fliszu i strefa turni. Reprezentantem fliszu są Dráhy lub Koscelisko. Przykładem turni są Vreťň (821 m) i Veľké Ostré (654 m).

Centrum miejscowości położone jest na wysokości 360 m n.p. m.

Radola sąsiaduje z Kysuckým Novým Mestom (Oškerda, Kysucké Nové Mesto, Budatínska Lehota), Lopusňými Pažitami, Žiliną (Zástranie) i Śnieżnicą.

Panoráma Radole z Kosceliska • Panorama Radoli z Kościeliska • Radola's Panorama from Koscelisko Zlava • Od lewej • Left to right: Dráhy, Steny, Malé Ostré, Veľké Ostré, Mačúr, Vreťň, Malý Vreťň

čovský potok. Na území obce sa nachádza aj viacero prameňov a menších vodných tokov, z ktorých je najvýznamnejší pravobrežný prítok Vadičovského potoka – Lačišovský potok.

Radoľa podľa klimatickej klasifikácie patrí do mierne teplej oblasti, s výnimkou vrcholu Vretňa, ten vzhľadom na nadmorskú výšku patrí do chladnej oblasti.

Priemerné zrážky v obci sú 779 mm za rok, z toho 474 mm počas vegetačného obdobia, čo ju radí medzi stredne vlhké lokality.

Vegetačné obdobie s dennou teplotou nad 5 °C má dĺžku 275 dní. Užšie vegetačné obdobie s dennými teplotami nad 10 °C trvá 150 dní. Mrazivých dní je ročne 120 – 140. Jasno býva 40 – 60 dní. Najteplejším mesiacom je júl s priemernou teplotou 17 °C, najchladnejšie je v januári s teplotou -4,5 °C. Snehová pokrývka trvá 80 – 100 dní.

Najvažnejšie nurty vodne v miestowości to rzeka Kysuca i jej lewy dopływ Vadičovský potok. Na terytorium miejscowości znajduje się kilka źródeł i mniejszych nurtów wodnych, z których najważniejszym jest prawy dopływ Vadičovskiego potoku – Lačišovský potok.

Według klasyfikacji klimatycznej Radoľa leży w strefie umiarkowanej, z wyjątkiem wierzchołka Vretňa, ten ze względu na swoją wysokość nad poziomem morza ma klimat chłodniejszy.

Przeciętna roczna suma opadów wynosi 779 mm, z tego 474 mm podczas okresu wegetacyjnego, co pozwala zaliczyć obszar do miejsc średnio wilgotnych.

Długość okresu wegetacyjnego z temperaturą dzienną powyżej 5 °C wynosi 275 dni. Ścisłej okres wegetacji z temperaturą dzienną powyżej 10 °C trwa 150 dni. Dni mroźnych jest w roku 120-140. Jasno bywa 40 – 60 dni. Najcieplejszym miesiącem jest lipiec z przeciętną temperaturą 17 °C, najchłodniej jest w styczniu, kiedy temperatura przeciętna wynosi -4,5 °C. Pokrywa śnieżna utrzymuje się przez 80-100 dni w roku.

© 2011 Robert Borski

Skoczów

Skoczów

Obec SKOCZÓW je súčasťou okresu Powiat cieszyński. Leží v malebnom predhorí Sliezkych Beskýd, v údolí rieky Visly a jej prvých prítokov. Rozloha obce je 63 km², terén s rozmanitým reliéfom sa nachádza vo výške 260 – 389 m nad morom.

Mestsko–vidiecka obec (gmina) zahrňuje mesto Skoczów a desať dedín – Bładnice, Harbutowice, Kiczyce, Kowale, Międzyzwieć, Ochaby, Pierściec, Pogórze, Wilamowice i Wiślicu, ktoré obýva súhrnne okolo 26 tisíc obyvateľov.

Gmina SKOCZÓW należy do powiatu cieszyńskiego. Jest pięknie położona na przedgórzu Beskidu Śląskiego, w dolinie rzeki Wisły i jej pierwszych dopływów. Zajmuje obszar 63 km², a bogato ukształtowany teren wznosi się na wysokość 260 – 389 m n.p. m.

Obejmuje miasto Skoczów i dziesięć wsi – Bładnice, Harbutowice, Kiczyce, Kowale, Międzyzwieć, Ochaby, Pierściec, Pogórze, Wilamowice i Wiślicę, które zamieszkuje łącznie ok. 26 tysięcy ludzi.

Od VII wieku n.e. tereny położone na po-

*Radnica v Skoczówe • Skoczowski Ratusz •
The Skoczów council house*

Panoráma Skoczówa • Panorama Skoczowa • Skoczów's Panorama

Od 7. storočia obýval územia na južnom a severnom predpolí Moravskej brány jeden zo sliezskych kmeňov – Gołęszyce. Na najvýchodnejšom konci, pri brode cez Wislu, za ktorou sa už nachádzalo územie Vislanov, mal kmeň svoj opevnený hrad, legendárne „Piekiełko“ (Pekielko). Hrad stál na území dnešnej obce Międzyzwiecie a podľa najstaršej tradície bol zárodkom Skoczowa. V 9. storočí počas nájazdu Veľkomoravského kniežata Svätopluka bol hrad zničený a obyvatelia, ktorí prežili si postavili svoje mesto v novej lokalite nad Wislou. Od tamtych vzdialených časov sa stále skúma, či mesto dostalo svoj názov podľa akéhosi „Skoča“, či podľa toho, že „skočil“ z opevneného vršku v Międzyzwieciu nad Bładnicą do údolia Wisly.

Nové mesto sa vyvinulo z remeselnícko-trhovej osady, položenej na obchodnej ceste vedúcej z juhu cez Moravskú bránu ku kráľovskému Krakovu. V stredoveku to bola známa „solná cesta“, ktorá neskôr, v druhej polovici 18. storočia – keď pri rozdelení Poľska

ľudniovým i pónocným predpolu Bramy Moravskej zamieszkiwało jedno z plemion śląskich – Gołęszyce. Ich grodem obronnym najdalej wysuniętym w kierunku wschodnim, ku przeprawie przez Wisłę, za którą zaczynały się już ziemie Wiślan, było legendarne „Piekiełko“. Gród leżał na terenie obecnego Międzyzwiecia i według najdawniejszych podań był załążkiem Skoczowa. Kiedy został zniszczony w IX w. w czasie nájazdu wielkomorawskiego księcia Świętopełka, ocaleni mieszkańcy zbudowali swoje miasto na nowym miejscu, nad Wisłą. Od tamtych odległych czasów trwają dociekania czy Skoczów wziął swą nazwę od jakiegoś „Skocz“, czy od tego, że „skozył“ z obronnego wzniesienia w Międzyzwieciu nad Bładnicą do doliny Wisły.

Nowe miasto rozwinęło się z osady rzemieślniczo-targowej, położonej przy szlaku wiodącym z południa przez Bramę Morawską w stronę królewskiego Krakowa. W średnio-wieczu był to znany „szlak solny“, który później, w II połowie XVIII w. – kiedy Habsbur-

jeho južné terény obsadili Habsburgovia – sa stala poštovou cestou a ako tzv. cisárska cesta spájala Viedeň s Krakovom a Lvovom.

Slávny historik, Ján Dluhoš vo svojej „Historii Polonica“ v 15. storočí spomenul Skoczów ako prvé mesto ležiace nad Vislou – počítajúc od jej prameňov, zasa slávny kartograf a kanonik v Brne na Morave, Waclaw Grodecki, pochádzajúci zo Sliezskeho Hrádku umiestnil Skoczów na mape (najstaršej zachovanej) Poľského Kráľovstva zo 16. storočia, ktorú sám spracoval.

Poloha pri obchodnej ceste bola osožná pre kupcov a remeselníkov bývajúcich v meste, ale v období častých vojen prechádzajúce tade vojská pálili, drancovali a uvalovali na obyvateľstvo vojnovú daň, ktorá Skoczów ruinovala. Často sa vyskytovali aj povodne alebo požiare, po ktorých bolo treba mesto od základov stavať znova.

Spomedzi mnohých remesiel, ktorými bol Skoczów známy, treba spomenúť aspoň súkenníkov, výrobcov galantérie, povrazníkov,

gowie zajaľi w rozbiarach południowe tereny Rzeczypospolitej – stał się traktem pocztowym i jako tzw. trakt cesarski łączył Wiedeń z Krakowem i Lwowem.

Sławny historyk, Jan Długosz w swej „Historia Polonica“ w XV w. wymienił Skoczów jako pierwsze miasto leżące nad Wisłą od jej źródeł, zaś sławny kartograf i kanonik w Brnie na Morawach, Waclaw Grodecki, wywodzący się z Grodzca Śląskiego, umieścił Skoczów na opracowanej przez siebie (najstarszej zachowanej) mapie Królestwa Polskiego z XVI w.

Położenie przy szlaku handlowym było korzystne dla zamieszkujących miasto kupców i rzemieślników, ale w czasach licznych wojen przechodzące wojska paliły, plądrowały i nakładały kontrybucje, rujnujące Skoczów. Często były także klęski powodzi i pożarów, po których trzeba było odbudowywać miasto od fundamentów.

Wśród licznych rzemiosł, z których znany był Skoczów warto wymienić sukienników, pasamoników, powroźników, czerwono-

Pohľad na Skoczów • Widok Skoczowa • View of Skoczów

garbiarov a rukavičkárov, klobučníkov, hrnčiarov a perníkárov. Ešte v začiatkoch minulého storočia bol Skoczów nazývaný „sliezskym Toruňom“. Tieto lokálne výrobky sa predávali na trhoch a na v celom Sliezsku známym skočovským jarmokoch. Mimoriadne popularite sa tešili trhy s dobytkom.

V 2. polovici 19. storočia začali vznikať prvé fabriky, ktoré čiastočne pokračovali v tradícii ručnej výroby v regióne. Boli známe skoro do konca 20. storočia – skočovská garbiareň Spitzerów (r. 1859, neskôr SKOTAN), prvá Sliezska fabrika prikrývok pre kone, diek a huní Bratov Heilpern (r. 1895, neskôr PLEDAN), závod na výrobu klobúkov Hückla (r. 1923, neskôr POLKAP) – filiálka známej firmy z Nového Jičína na Morave.

Spomenuté vojny a prírodné katastrofy spôsobili, že Skoczów, ktorého začiatky siahajú do 10. storočia, nemá veľa pamiatok. Z pohľadu na mesto v roku 1938 sa vytratil starý zámok rodu tešínskych Piastovcov, rakúske kasárne z 18. storočia nazývané kasárňami na pravom brehu Wisly a synagóga z roku 1853. Zachovali sa pekné kamenné pivnice s valenými klenbami zo 14.–15. storočia, ako zvyšky po dávnej, stredovekej mestskej zástavbe. V jednej z takýchto pivníc v decembrovú noc 1576 roku uzrel svetlo sveta sv. Ján Sarkander. K najvzácnejším pamiatkam patria: rokoková radnica z roku 1797 (veža z roku 1801), farský kostol sv. Apoštolov Petra a Pavla s bohatým barokovým interiérom z roku 1762 (veža z r. 1862), kostolík Objavenia sv. Kríža, bežne nazývaný Szpitalkiem (Špitálikom), spomínaný po prvý raz v roku r. 1482, barokové plastiky významného umelca z Moravy – Václava Donaya, ktorý žil v Skoczówe v 2. polovici 18. storočia, nájomný dom s bohatou rokokovou fasádou (na Fabrycznej ulici), v ktorom sídli od r. 1986 Múzeum Gustawa Morcinka a viacero secesných nájomných domov. Na vršku Kaplicówka stojí z diaľky viditeľná kaplnka sv. Jána Sarkandra, postavená v r. 1934 podľa projektu významného architekta Wiedermanna, a trošku nižšie novogotický kostol

i białoskórników, kapeluszników, garncarzy i piernikarzy. Jeszcze w początkach minionego stulecia nazywano Skoczów „śląskim Toruniem“. Te lokalne wyroby sprzedawane były na targach i znanych na Śląsku skoczowskich jarmarkach. Szczególnym powodzeniem cieszyły się targi na bydło.

W II poł. XIX w. zaczęły powstawać pierwsze fabryki, które częściowo kontynuowały tradycje rękodzielnicze regionu. Znane były prawie do końca XX w. - skoczowska garbarnia Spitzerów (1859 r., potem SKOTAN), Pierwsza Śląska Fabryka Dereł, Koców i Guń Braci Heilpern (1895 r., potem PLEDAN), fabryka kapeluszy Hückla (1923 r., potem POLKAP) – zakład filialny znanej firmy z Nowego Jiczyna na Morawach.

Wspomniane wojny i klęski żywiołowe spowodowały, że Skoczów, którego początki sięgają X wieku n.e., posiada niewiele zabytków. Z pejzażu miasta zniknął w 1938 r. stary zamek Piastów cieszyńskich, XVIII – wieczne austriackie koszary zwane kasarnią na prawym brzegu Wisły i synagoga z 1853 r. Zachowały się piękne, kamienne piwnice o kolebkowych sklepieniach z XIV – XV w., jako pozostałość po dawnej, średniowiecznej zabudowie miejskiej. W jednej z takich piwnic w grudniową noc 1576 roku przyszedł na świat św. Jan Sarkander. Do najcenniejszych zabytków należą – rokokowy ratusz z 1797 r. (wieża z 1801 r.), kościół farny pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła o bogatym wystroju barokowym z 1762 r. (wieża z 1862 r.), kościółek pw. Znalezienia Krzyża Św. zwany potocznie Szpitalkiem, wymieniony po raz pierwszy w 1482 r., barokowe rzeźby dłuta wybitnego artysty z Moraw – Wacława Donaya, osiadłego w Skoczowie w 2 poł. XVIII w., kamienica z bogatą rokokową fasadą (przy ul. Fabrycznej), będąca od 1986 r. siedzibą Muzeum im. Gustawa Morcinka oraz kilkanaście kamienic secesyjnych. Na zboczu Kaplicówki wznosi się widoczna z daleka kaplica św. Jana Sarkandra, zbudowana w 1934 r. według projektu wybitnego architekta Wiedermanna, a trochę niżej

sv. Trojice – evanjelický kostol augsburského vyznania, vysvätený v r. 1865.

Za povšimnutie stojí pamätník „Padlým za príslušnosť Sliezska k Poľsku“, ktorého autorom je Artur Cieniała a ktorý sa nachádza na mieste, kde predtým stál malý pamätník „Naším hrdinom“ z r. 1924. Pozornosť si zasluhuje aj malý pamätník na ulici Mickiewicza, postavený podľa návrhu prof. Hermy, pripomínajúci miesto, kde kedysi bola synagóga zburaná nacistami. V parčíku na Objazdowej ulici stojí pekný bronzový pamätník predstavujúci sliezskeho barda, spojeného so Skoczówom – spisovateľa Gustawa Morcinka. Pamätník bol odliaty podľa projektu prof. Kucza a je darom poľských baníkov.

Rôznorodý reliéf terénu, typický pre predhorie, bohaté rastlinstvo, rieky a rybníky povzbudzujú k aktívnemu oddychu. Obec Skoczów má výborné podmienky, tak pre pešiu turistiku ako aj pre cykloturistiku. Lesné komplexy na okrajoch mesta sú ideálnym terénom na prechádzky, a tiež na cyklistické túry, keďže sú prepojené cyklistickými chodníkmi s cyklotrasami vedúcimi po hrádzach Visly. Možno sa po nich dostať do Ustronia, Visly a na sever – do Strumienia. Skoczów je východiskovým miestom dvoch beskydských horských chodníkov – na Równicu a na Błatnią. Naším územím prechádza nížinné pásmo (zelené) cesty prírodného a kultúrneho dedičstva GREENWAYS KRAKÓV – MORAVA - WIEDEŃ. Doplnením ponuky tejto trasy sú tri skočovské prechádzkové chodníky – MORCINKOVSKÝ – po stopách Gustawa Morcinka, ktorý sa narodil v baníckej Karvinej v Ostravsko-karvinskej panve a bol spojený aj so Skoczówom, kde žil a tvoril, SARKANDROVSKÝ – spojený s miestami kultu patróna mesta a CESTA SKOCZÓWSKÝCH PAMIATOK vedúca k miestam, ktoré sa oplatí vidieť s ohľadom na ich pamiatkovú a umeleckú hodnotu.

V letnom období si tu nájdú výborné podmienky prívrženci rybárčenia. V rybníkoch v Pogórzu a Ochabach sa chovajú kapre a pstruhy.

neogotycki kościół ewangelicko-augsburski Św. Trójcy, poświęcony w 1865 r.

Warto zatrzymać się przy pomniku Poległym za Polskość Śląska, autorstwa Artura Cieniały, który stanął na miejscu pomniczka poświęconego „Naszemu Bohaterom“ z 1924 r., a także obok małego pomniczka przy ul. Mickiewicza, upamiętniającego miejsce synagogi, wg projektu prof. Hermy. Na skwerze przy ul. Objazdowej stoi piękny pomnik z brązu przedstawiający związanego ze Skoczowem piewcę Śląska – pisarza Gustawa Morcinka, odlany wg projektu prof. Kucza, dar górników polskich.

Urozmaicona rzeźba terenu typowa dla przedgórza, bogata szata roślinna, rzeki i stawy stanowią zachętę do aktywnego wypoczynku. Gmina Skoczów posiada doskonałe warunki zarówno do pieszych wędrówek, jak i jazdy rowerowej. Kompleksy leśne na obrzeżach miasta to idealne tereny spacerowe, które zostały połączone ze ścieżkami rowerowymi prowadzącymi wałami Wisły. Można nimi dotrzeć do Ustronia, Wisły, a w kierunku północnym – do Strumienia. Skoczów jest punktem wyjściowym dwóch szlaków beskidzkich – na Równicę i na Błatnią. Przez nasz teren przechodzi nitka nizinna (zielona) szlaku dziedzictwa przyrodniczo – kulturalnego GREENWAYS KRAKÓW – MORAWY - WIEDEŃ.

Uzupełnieniem oferty tego szlaku są trzy skoczowskie szlaki spacerowe – MORCINKOWSKI – wiodący śladami Gustawa Morcinka, związanego urodzeniem z górniczą Karwiną w Zagłębiu Ostrawsko-Karwińskim i Skoczowem, gdzie żył i tworzył; SARKANDROWSKI – związany z miejscami kultu Patrona miasta oraz – SZLAK SKOCZOWSKICH ZABYTKÓW, prowadzący do miejsc wartych zobaczenia ze względu na ich walory zabytkowe i artystyczne.

Latem znakomite warunki znajdują tu również amatorzy wędkowania. W stawach w Pogórzu i Ochabach hoduje się karpia i pstrąga.

Skoczów - centrum

OPISY:

- 1. RATUŻ MIEJSKI** Miejska radnica. Zabytkowa budowla z 1797 r., z wieżą z 1801 r., odbudowana po pożarze miasta. Styl potnobarockowy, w ciele i na frontonie herb Skoczowa, obraz Św. Jana Sarkandra i herb Korony Polski Arystycja Alberta. Kazimierza Sasko-Cieszyńskiego.
- 2. MUZEUM PARAFIALNE ŚW. JANA SARKANDRA** Parafia św. Jana Sarkandra.
- 3. MUZEUM IM. GUSTAWA MORCINKA** Im. Gustawa Morcinka.
- 4. POMNIK GUSTAWA MORCINKA** Pomnik Gustawa Morcinka.
- 5. SZPIITALK (KOŚCIÓŁ PW. ZNALEZIENIA KRZYŻA ŚWIĘTEGO)** „pomnik” (Kościół Matki św. Kłoty). Przebudowany w początkach XX w. Wewnątrz chrzcielnica kamienna z XV w. Na ścianie malowidła przedstawiające życie męczennika Św. Jana Sarkandra.
- 6. KAPLICA ŚW. JANA SARKANDRA** Przeniesiona na początku 20. stulecia. Uwielbiona kamienna kruchota z 15. stulecia. Na ścianach malby przedstawiającej Street a młoda Św. Jana Sarkandra.
- 7. KOŚCIÓŁ PW. ŚSAP. PIOTRA I PAWŁA ZŁUBCOWYCH** W 1762 R. Z BIAŁOBŁOKI WNETRZEM! Kościół Św. Piotra i Pawła, postawiony w roku 1762, a barokiem, interierem.
- 8. KOŚCIÓŁ ŚW. TRÓJCY ZBUDOWANY W 1865 R. W STYLU NEOGOTYCKIM** Kościół Św. Trójcy, postawiony w roku 1865 w neogotyckim stylu.
- 9. FONTANNA JONASZA TRYTONA** Fontanna budowa 1865 r. w neogotyckim stylu.
- 10. POCZTA I STRAŻ MIEJSKA** Poczta i Straż Miejska.
- 11. POLICJA I OŚRODEK ZDROWIA** Policja i Szpital Miejski.
- 12. DWÓREK PKP** Dwórkiem niemiecki a młoda Św. Jana Sarkandra.
- 13. OCHOTNICZA STRAŻ POZARNA** Ochotnicza Straż Pożarna.
- 14. KINO „PODHAŁE”** Kino „Podhale”.
- 15. DWÓREK PKP** Dwórkiem niemiecki a młoda Św. Jana Sarkandra.
- 16. MIEJSKI DOM KULTURY** Miejski Dom Kultury.
- 17. GOŚCINIEC „KARET”** Gościniec „Karet”.
- 18. PAMINIKI** Paminki.
- 19. POGOTOWIE RATUNKOWE** Pogotowie Ratunkowe.
- 20. POCZTA „DELFIN”** Poczta „Delfin”.

Vířok Kaplicówka (389 m n. m.) je lokalitou, v ktorej sa vyskytujú mnohé zriedkavé druhy rastlín, malebné zarastené kameňolomy a je zároveň aj nádherným vyhladkovým miestom, z ktorého možno obdivovať panorámu Beskyd, údolie Visly a dole ležiaci Skoczów. Milovníci zimných športov tu majú k dispozícii vhodné bežkárske trate a dodatočnou atrakciou pre lyžiarov začiatočníkov je kotvový lyžiarsky vlek „Pod Dubom“.

Odporúčame aj návštevu krytej plavárne „Delfin“ – športovo-rekreačný komplex, v ktorom je tobogán o dĺžke 93 m, rímska a fínska sauna, vodné trysky, gejzíry, rekreačná posilňovňa, solná komora a dvojdráhová kolkáreň. Môžete tu využiť aj liečebné masáže alebo stráviť čas na jednom z troch tenisových kurtov s umelou trávou.

Mesto udržiava tradície a je organizátorom viacerých kultúrnych podujatí. K najznámejším patria: „Sprievod s Judášom“, obrad spojený s Veľkým týždňom, júnové „Dni Skoczowa“ a obecné dožinky – sviatok úrody, koniec žatvy.

Obec Skoczów využíva svoje prednosti, akými sú výhodná poloha na križovatke komunikačných ťahov Wisla – Katowice a Cieszyn – Bielsko, blízkosť rekreačne a turisticky atraktívnych terénov, ktoré majú dobré prírodné, krajinné a kultúrne podmienky. Sliezske Pohorie a blízke Sliezske Beskydy, tiež aj údolie Visly a jej prítokov, mnohé vodné nádrže tzv. „Žabacieho kraja“, bohaté rastlinstvo a spomenuté pamiatkové objekty robia obec Skoczów turisticky príťažlivou lokalitou.

Pozývame Vás do Skoczowa!

www.skoczow.pl

Wzgórze Kaplicówka (389 m n.p. m.), to miejsce występowania wielu rzadkich gatunków roślin, malowniczych, zarosniętych kamieniołomów, a jednocześnie wspaniały punkt widokowy, z którego podziwiać można panoramę Beskidów, dolinę Wisły i leżący w dole Skoczów. Zimą miłośnicy sportu znajdują tu dogodne narciarskie trasy biegowe, a dodatkową atrakcją dla początkujących narciarzy stanowi wyciąg orczykowy „Pod Dębem“.

Niewątpliwie warto odwiedzić także kąpielnię „Delfin“ – kompleks sportowo-rekrecyjny wyposażony w stację kolejki długości 93 m, saunę rzymską i fińską, bieżnię wodną, gejzery, siłownię rekreacyjną, łaźnię solankową oraz dwutorową kąpielnię. Na miejscu można skorzystać z masażu leczniczego lub spędzić czas na jednym z trzech kortów tenisowych o nawierzchni ze sztucznej trawy.

Miasto kultywuje tradycje i jest organizatorem wielu imprez kulturalnych. Do najbardziej znanych należy „Pochód z Judaszem“, obrzęd związany w Wielkim Tygodniu, czerwcowe „Dni Skoczowa“ oraz dożynki gminne – święto plonów.

Gmina Skoczów wykorzystuje swoje walory, jakimi są dogodny położenie na skrzyżowaniu szlaków komunikacyjnych Wisła – Katowice i Cieszyn – Bielsko, bliskość terenów atrakcyjnych rekreacyjnie i turystycznie – posiadających dobre warunki przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe. Pogórze Śląskie i bliskość Beskidu Śląskiego, a także doliny Wisły i jej dopływów, liczne zbiorniki wodne tzw. „Żabiego Kraju“, bogata szata roślinna i wspomniane objekty zabytkowe niewątpliwie czynią gminę Skoczów atrakcyjną turystycznie.

Zapraszamy do Skoczowa!

www.skoczow.pl

Svätý Vojtech *Święty Wojciech*

Veľkú úctu k svätému Vojtechovi prechovávajú viaceré národy strednej Európy. Uctieávajú si ho Poliaci, Česi, Slováci aj Maďari. Pre Poliakov je to svätec, ktorý pomáhal Boleslavovi Chrabrému šíriť kresťanstvo. Maďarská tradícia hovorí, že pobirmoval kráľa sv. Štefana a na Slovensku existuje dodnes spolok sv. Vojtecha.

Jeho otcom bol vladyka Slavník (†981) zakladateľ rodu Slavníkovcov a matkou Stržislava (†987) pravdepodobne pochádzajúca z rodu Přemyslovcov.

Św. Wojciecha darzy szacunkiem kilka narodów Europy Środkowej. Czczą go Polacy, Czesi, Słowacy i Węgrzy. Dla Polaków to święty, który pomagał Bolesławowi Chrobremu w rozprzestrzeleniu chrześcijaństwa. Tradycja węgierska twierdzi, że św. Wojciech udzielił sakramentu bierzmowania królowi św. Stefanowi a w Słowacji istnieje do dziś Towarzystwo św. Wojciecha.

Jego ojcem był włodyka Sławnikowic (Slavník) (†981) założyciel rodu Sławnikowiców a matką Strzeżysławy (Stržislava) (†987)

Tradovalo sa, že v Radoli na Hradisku bolo zemnými a drevenými valmi obklopené jedno z významnejších sídel, ktoré patrilo rodine sv. Vojtecha – Slavníkovcom. Slavníkovci boli v 10-om storočí druhým najvýznamnejším rodom po Přemyslovcoch a spoločne ovládali rozsiahle územia, medzi ktoré v tom období mohli patriť aj Kysuce. Počas jednej z ciest po rodových drážavách sa mal práve v Radoli na Hradisku sv. Vojtech narodiť. Hradiskom mohlo byť sídlo na Koscelisku, ale aj pevnosť, ktorá mohla stáť na Hradisku na úpätí Stien.

Aj tento fakt mal byť jedným z dôvodov prečo historicky prvou farnosťou na území dnešných Kysúc bola Radola so svojim kamenným kostolom.

Historici počínajúc Kosmasom a jeho kronikou z dvanásteho storočia však považujú za miesto narodenia sv. Vojtecha sídelný hrad Slavníkovcov Libice.

Životopis

Sv. Vojtech pochádzal z rodu Slavníkovcov, ktorý patrilo k najvýznamnejším českým rodom. V neslovanských krajinách je známy pod birmovným menom Adalbert. To dostal pri birmovke, ktorú mu udelil biskup Adalbert.

Narodil sa pravdepodobne v roku 956 na východočeskom hrade Libice. Jeho učiteľom a vychovávateľom bol vzdelaný Radla. V roku 972 odišiel študovať do Magdeburgu. Za kňaza ho vysvätil v Prahe v roku 981 biskup Dětmar (Dietmar).

Vo februári 983 sa po Dětmarovej smrti stal novým biskupom práve Vojtech. Ako svojho biskupa si ho obľúbili najmä chudobní. Veľmoži na čele s Boleslavom II. ho odmietali, pretože kritizoval pohanské zvyky českej šľachty – obchod s otrokmi, mnohoženstvo, manželstvá medzi príbuznými, alkoholizmus či krvná pomsta. Po šiestich rokoch teda odišiel s nevlastným bratom Radimom do Ríma

byť môže pochádzajúca z dynastie Przemyslidův.

Tradycja glosila, že v Radoli na Hradisku (Grodzisku) byla ogrodzona wałami ziemnymi i drewnianymi jedna z najważniejszych siedzib, która należała do rodziny św. Wojciecha – Sławnikowiców. Sławnikowice byli w X w. drugą najwybitniejszą rodziną po Przemyslidach, wspólnie z nimi panowali nad rozległymi obszarami, do których mogły w tym czasie należeć również Kysuce. Podczas jednej z podróży po rodzinnych włościach miał się urodzić św. Wojciech, właśnie w Radoli. Grodziskiem mogła być osada na Koscelisku, jak też i twierdza stojąca na grodzisku u podnóża szczytów zwanych Ściany (Steny).

Fakt ten przyczynił się do tego, by sądzić, że historycznie pierwszą parafią na obszarze dzisiejszego regionu Kysuce była Radola ze swym kamiennym kościołem.

Historycy, zaczynając od Kosmasa i jego kroniki z XII w. uważają jednak za miejsce urodzenia św. Wojciecha gród stołeczny rodziny Sławnikowiców Libice.

Życiorys

Św. Wojciech pochodził z rodziny Sławnikowiców, która należała do najwybitniejszych czeskich rodów. W krajach niesłowiańskich jest znany pod imieniem Adalbert. Przybrał to imię przy bierzmowaniu, którego mu udzielił biskup Adalbert.

Urodził się prawdopodobnie w roku 956 we wschodnioczeskim zamku Libice. Jego nauczycielem i wychowawcą był wykształcony Radla. W roku 972 udał się na studia do Magdeburgu. Świecenia kapłańskie otrzymał w Pradze w roku 981, wyświęcił go biskup Dytmar (Dietmar).

W lutym 983r., po śmierci Dytmara stał się nowym biskupem. Jako biskup stał się ulubieńcem przede wszystkim ludzi ubogich. Wielmożowie na czele z Bolesławem II byli

požiadať pápeža Jána XV. o odbremenenie od biskupskej služby.

V roku 989 vstúpil do rímskeho benediktínskeho kláštora na Aventíne, kde žil ako jednoduchý mních. Na žiadosť mohučského arcibiskupa pápež poslal Vojtecha v roku 992 opäť do Prahy, kde veľmoži sľúbili, že sa budú lepšie správať voči svojmu biskupovi.

V roku 993 Vojtech v Prahe založil brevnovský benediktínsky kláštor a jeho prvým opátom sa stal Radla nesúci už rehoľné meno Anastazius.

V roku 994 opäť vzrástlo napätie medzi Vojtechom a veľmožmi a Vojtech znovu odišiel do Ríma, kde sa spriatelil s mladým nemeckým panovníkom Ottom III., ktorého príbuzným bol vtedajší pápež Gregor V. Ten mu prikázal vrátiť sa do Prahy. Vojtech si vyžiadaval súhlas odísť hlásať evanjelium pohanom, ak ho v Česku opäť nepríjmu.

V tomto období určitý čas pôsobil aj v Uhorsku. Tradícia hovorí, že pokrstil Gejzovho syna Vajka (Vjačeslava) - Štefana, ktorý sa neskôr stal s pomocou slovienskych nitranských veľmožov prvým kráľom Uhorska. Je to však iba jedna z možností, pretože Štefanov krst sa mohol udiať už v roku 973-974 a v tom čase Vojtech študoval v Magdeburgu. Nie je však známe, kedy sa Štefan narodil. Mohlo to byť kedykoľvek v období rokov 970-980.

Pri návrate do Prahy našiel otvorených nepriateľov. 28. septembra 995 bojovníci rodu Vršovcov s tichým súhlasom Přemyslovcov napadli hrad Libice. Sídlo Slavníkovcov bránila iba malá posádka, pretože väčšina boj schopných mužov bola s najstarším Vojtechovým bratom Soběslavom (alebo Soběborom) na vojnovom ťažení s Přemyslovcami a Frankami.

Vojtech po vyvražení Slavníkovcov odišiel na misie do Poľska ku kniežaťu Boleslavovi Chrabrému a pri Gdaňsku pokrstil množstvo ľudí.

V tomto období mohol nakrátko navštíviť aj Uhorsko, kde podľa niektorých prameňov

z nim v konflikte, gdyż krytykował obyczaje pogańskie czeskiej szlachty – handel niewolnikami, wielożeństwo, małżeństwa pomiędzy krewnymi, alkoholizm czy zemstę krwi. Po sześciu latach wyjechał wraz ze swoim bratem przyrodnim Radzimem do Rzymu by poprosić papieża Jana XV o zwolnienie go z urzędu biskupa Pragi.

W roku 989 wstąpił do rzymskiego klasztoru benedyktyńskiego na Awentynie, gdzie żył jako prosty mnich. Na prośbę arcybiskupa miśnieńskiego papież wysłał Wojciecha w roku 992 ponownie do Pragi, gdy wielmożowie obiecali, że będą się lepiej zachowywali w stosunku do swojego biskupa.

W roku 993 Wojciech założył w Pradze brzewnowski klasztor benedyktyński, którego pierwszym opatem się stał Radla, niosący już imię zakonne Anastazjusz.

W roku 994 ponownie wyostrzył się konflikt między Wojciechem i wielmożami a Wojciech znów udał się do Rzymu, gdzie się zaprzyjaźnił z młodym władcą Ottonem III, który był spokrewniony z ówczesnym papieżem Grzegorzem V. Papież chciał, aby Wojciech wrócił do Pragi. Wojciech jednak poprosił o zezwolenie na pracę misyjną – głoszenie ewangelii poganom, jeśli Czesi nie będą skłonni go przyjąć.

W tym okresie działał przez pewien czas również na Węgrzech. Tradycja głosi, że ochrzcił syna Gejzy Vajka (Wiaczesława) - Stefana, który później za wsparciem słowackich wielmożów nitrzańskich stał się pierwszym królem Węgier. Jest to tylko jedna z możliwości, dlatego, że chrzest Stefana mógł się odbyć już w roku 973-4 a w tym czasie Wojciech studiował w Magdeburgu. Nie wiemy jednak, kiedy się Stefan urodził. Mogło to być kiedykolwiek w latach 970-980.

Po powrocie do Pragi zastał tam otwartych nieprzyjaciół. 28 września 995 r. wojownicy rodu Wrszowców z cichą zgodą Przemyslidów zaatakowali zamek Libice. Siedzibę Slawnikowiców broniła tylko mała załoga, gdyż większość mężczyzn zdolnych do walki

mal pokrstiť Ostrihomské knieža Gejzu a jeho syna, ktorý sídlil v Nitre - Štefana.

Potom sa presunul aj s nevlastným bratom Radimom k susedným Prusom. 23. apríla 997 bol Wojtech na Pobaltí, pravdepodobne pri dnešnom Kaliningrade, zavraždený počas konania bohoslužieb pohanskými Prusmi, následne Poľský kráľ Boleslav Chrabrý odkúpil telesné ostatky sv. Wojtecha a pochoval ich v Gniezne, traduje sa, že pozostatky sv. Wojtecha vyvážil zlatom.

Už dva roky po mučeníckej smrti v roku 999 pápež Silvester II. na žiadosť cisára Ota III. vyhlásil Wojtecha za svätého. V roku 1000 sa rozhodnutím Silvestra II. stalo Gniezno arcibiskupským sídlom a Wojtechov brat Radim – Gaudencius jeho prvým arcibiskupom.

Oto III. dovezol časť Wojtechových ostatkov do Ríma, kde nechal na Tiberskom ostrove nad nimi postaviť chrám sv. Bartolomeja. Na portále bol nápis, ktorý oznamoval, že v tomto chráme odpočívajú dve ruky svätého Wojtecha, z ktorých jedna držala biskupskú berlu v Prahe a druhá krstila v Uhorsku svätého Štefana.

wraz z najstarszym bratem Wojciecha Sobiesławem (alebo Sobęborom) była na wyprawie wojennej z Przemysłidami i Frankami.

Po wymordowaniu Sławnikowiców Wojciech udał się na misję do Polski do księcia Bolesława Chrobrego, gdzie w okolicach Gdańska ochrzcił wielu ludziom.

W tym czasie mógł też odwiedzić Węgry, gdzie według niektórych źródeł ochrzcił księcia Ostrzygomu Gejzę i jego syna – Stefana, który wtedy miał siedzibę w Nitrze.

Potem wraz z przyrodnim bratem przenieśli się do sąsiednich Prus. 23 kwietnia 997 r. św. Wojciech będąc w regionie Nadbałtyckim został zamordowany przez pogańskich Prusów prawdopodobnie koło dzisiejszego Kalingradu podczas odprawiania mszy. Król Polski Bolesław Chrobry wykupił resztę ciała św. Wojciecha i pochował w Gnieźnie – tradycja mówi, że król wykupił ciało na wagę złota.

Już dwa lata po śmierci męczeńskiej w roku 999 papież Sylwester II z inicjatywy Ottona III ogłosił Wojciecha świętym. W roku 1000 zgodnie z decyzją Sylwestra II się Gniezno stało metropolią arcybiskupską a brat Wojciecha Radzim Gaudenty został jej pierwszym arcybiskupem.

Otton III przywiózł części ciała św. Wojciecha do Rzymu, złożył je jako relikwie na Wyspie Tyberyjskiej, by wybudować nad nimi kościół św. Bartłomieja. Na portalu widniał napis, który oznajmiał, że w tej świątyni spoczywają dwie ręce św. Wojciecha, z których jedna dzierżyła pastorał biskupi w Pradze a druga chrzczyła św. Stefana w Węgrzech.

Svätý Ján Sarkander *Święty Jan Sarkander*

Ján Sarkander bol katolícky kňaz, ktorý žil na prelome šestnásteho a sedemnásteho storočia, v búrlivom období plnom politických a náboženských sporov, pri riešení ktorých sa často siahalo po zbraniach. Do rozhádanej a vzájomnými spormi oslabenej strednej Európy vtedy poľahky prenikali turecké vojská. Európa prežívala jedno z najťažších období vo svojich dejinách.

Ján Sarkander sa narodil 20. decembra 1576 v Skoczówe. Jeho matka bola šľachtického pôvodu a bola dvakrát vydatá. Z prvé-

Jan Sarkander, ksiądz katolicki, który żył na przełomie szesnastego i siedemnastego wieku, w burzliwym okresie konfliktów politycznych i wyznaniowych, w których bardzo często sągano po broń. Do Europy rozważnionej i osłabionej sporami z łatwością wtargnęły wojska tureckie. Europa przeżywała jeden z najcięższych okresów swojej historii.

Jan Sarkander urodził się 20 grudnia 1576 r. w Skoczowie. Jego matka miała pochodzenie szlacheckie, wyszła za mąż dwukrotnie. Z pierwszego małżeństwa miała syna ma-

ho manželstva mala syna Matúša. V druhom manželstve mala jednu dcéru a štyroch synov. V roku 1589, keď mal Ján 13 rokov zomrel jeho otec a rodina sa presťahovala do mesta Příbor pri Ostrave, kde žil Jánov nevlastný brat Matúš.

V roku 1592 začal štúdium filozofie na latinskej škole v Olomouci. Na univerzitu ho prijali v Olomouci v roku 1597, kde študoval filozofiu. O dva roky však v meste vypukla epidémia moru, kvôli ktorej prerušili vyučovanie a Ján prešiel v roku 1600 do Prahy študovať v tamojšom jezuitskom kolégiu. Tam sa v roku 1602 stal bakalárom a v máji 1603 sa stal doktorom filozofie. V auguste 1604 začal študovať teológiu v Štajerskom Hradci. Štúdium predčasne ukončil a 3. septembra 1606 sa oženil s protestantkou Annou Plachetskou, ktorá bola dcérou kupca z Valašského Meziříčí. V Brne si kúpili dom a v neďalekom mestečku Klobouky vinohrad. Anna však krátko po sobáší náhle zomrela a Ján sa rozhodol vrátiť k štúdiu teológie tentokrát v Olomouci. Na kňaza bol vysvätený v Brne 22. marca 1609 vo veku 32 rokov.

V priebehu jedenástich rokov pôsobil v siedmych farnostiach. Mal dosť komplikovanú povahu, ktorá mu spôsobila viacero nepríjemností. Pre údajnú účasť v sprisahaní proti cisárovi bol raz uväznený, ale keď sa preukázala jeho nevina, prepustili ho. V Charvátach pri Olomouci sa prejavil ako prehnáný puritán, keď nedovoliť v kostole spievať ľudové nábožné piesne, za čo ho prísne napomenul kardinál Dietrichstein, ktorý bol biskupom v Olomouci. Pokojné obdobie prežil vo farnosti Zdounky pri Kroměříži, kde bolo jeho úlohou pokračovať v katolíckej obnove začatej jezuitmi. Jeho posledným pôsobiskom bol od 15. mája 1616 Holešov, v ktorom sídlil moravský zemský správca Ladislav Popel z Lobkovic. V meste v tom čase pôsobili jezuiti, s ktorými mal veľmi dobré vzťahy. V tom období viedol majetkové spory so susedným pánom Václavom Bítovským z Bítova. Medzi veriacim sa stal obľúbeným. Dokonca po uvoľ-

teusza. V druhom manželstve urodila sa jedna dcéra i čtyroch synov. W roku 1589, gdy Jan miał 13 lat jego ojciec zmarł i rodzina przeprowadziła się do miasta Příbor koło Ostrawy, gdzie mieszkał przyrodni brat Jana Mateusz.

W roku 1592 Jan podjął naukę w szkole łacińskiej w Ołomuńcu. W 1597 r. został przyjęty na uniwersytet w Ołomuńcu, gdzie studiował filozofię. Dwa lata później wybuchła w mieście epidemia morowa, wykłady na uniewyrsytecie przerwano, Jan udał się w roku 1600 do Pragi by podjąć naukę w tamtejszym Kolegium Jezuitów. Tam w roku 1602 uzyskał tytuł bakałarza a w maju 1603 r. stał się doktorem filozofii. W sierpniu 1604 r. zaczął studiować teologię w mieście Graz w Styrii. Studia przedwcześnie skończył i 3 września 1606 r. ożenił się z protestantką Anną Plachetską, która była córką kupca z miasta Wałaskie Międzyrzecze. Kupili sobie dom w Brnie i winnicę w pobliskim miasteczku Klobouky. Anna jednakże wkrótce poślubie nagle zmarła i Jan zdecydował się kontynuować studia teologiczne, tym razem w Ołomuńcu. Święcenia kapłańskie przyjął w Brnie 22 marca 1609 r. w wieku 32 lat.

W przeciągu jedenastu lat pełnił posługę kapłańską w siedmiu parafiach. Miał dość skomplikowany charakter, co mu przynosiło liczne nieprzyjemności. Za rzekomy udział w spisku przeciwko cesarzowi został raz uwięziony, ale gdy udowodniono jego niewinność wypuszczono go z więzienia. W Charvátach koło Ołomuńca przejawiał się jako zbyt gorliwy purytanin nie pozwalając, by w kościele śpiewano ludowe pieśni religijne. Otrzymał za to naganę od kardynała Dietrichsteina, który był biskupem w Ołomuńcu. Spokojne czasy spędził w parafii Zdounky koło Kromeriza, gdzie była jego zadaniem kontynuacja katolickiej odnowy rozpoczętej przez jezuitów. Ostatnim miejscem sprawowania posługi kapłańskiej był dla niego od 15 mája 1616 r. Holešov, w którym miał siedzibę morawski zarządca ziemski Ladislav Po-

Kaplnka v podzemí múzea sv. Jána Sarkandra • Kaplica w piwnicach Muzeum św. Jana Sarkandra • Chapel in the basement of the museum of St. Jan Sarkander

není miesta dekana v Kroměříži veriaci žiadal kardinála Dietrichsteina, aby menoval Sarkandra za dekana. O tom však nechcel počuť krajinský správca, ktorý ho nechcel pustiť z Holešova. Pokojné obdobie však netrvalo dlho.

Predstavitelia českých stavov 23. mája 1618 prepadli na pražskom hrade cisárskeho miestodržiteľa a vyhodili ho z okna aj s jeho spolupracovníkmi. Napriek pádu z výšky niekoľkých poschodí sa im nič vážne nestalo. V tento deň však začala tridsaťročná vojna. Väčšina českej šľachty boli nekatolíci a spájali sa preto s nemeckými protestantmi. Ich boj bol zároveň bojom proti katolíckej cirkvi a odbojom proti cisárovi. Predovšetkým jezuiti museli opustiť Čechy. Moravské stavy spočiatku vyčkávali, ale po roku, v máji 1619 sa pridali k povstaniu a vyhнали z Moravy jezuitov a uväznili Krajinského správcu Popela z Lobkovic.

pel z Lobkovic. W mieście w tym czasie działali jezuiti, z którymi miał bardzo dobre stosunki. W tym okresie wiodł spory majątkowe i prawne z sąsiednim szlachcicem Václavem Bítovským z Bítova. Stał się popularnym wśród wierzących. Co więcej, gdy zwolniło się miejsce dziekana w Kromerizu, wierzący prosili kardynała Dietrichsteina, aby mianował za dziekana Sarkandra. Jednakże o tym chciał ani słyseć zarządca ziemski, który go nie chciał puścić z Holešova. Okres spokoju nie trwał jednak długo.

Przedstawiciele czeskich stanów szlacheckich w dniu 23 mája 1618 r. napadli na prażkim zamku namiestnika cesarskiego i wyrzucili go z okna wraz z jego współpracownikami. Pomimo, że spadli z wysokości kilku pięter, nic poważnego im się nie stało. Jednak w tym dniu rozpoczęła się wojna trzydziestoletnia. Większość czeskiej szlachty była niekatolikami i dlatego wiązali się z niemieckimi

Napätie sa zmenilo na nepriateľstvo a Ján na odporúčanie farníkov so súhlasom kroměřížského dekana opustil Holešov a v júni odišiel do Poľska na púť k Panne Márii Čenstochovskej. Potom odišiel na statky Lobkovicovcov do Rybníka u Ratiboře. Popela z Lobkovic prepustili z väzenia a ten požiadal Jána listom, aby sa vrátil do Holešova. Sarkander sa obával, že by to neprosperovalo farníkom a navrhoval výmenu so zámockým kaplánom Samuelom Tučkom, ktorý ho v neprítomnosti zastupoval. Ten mal ísť na jeho bývalú faru a on by sa stal zámockým kaplánom s čím Popel z Lobkovic nesúhlasil. Ján sa potom v novembri 1619 vrátil do Holešova.

Kvôli vyhrotenej situácii požiadal cisár o pomoc poľského kráľa Žigmunda III. Vasu, ktorý mu poslal silný kozácky oddiel 4000 jazdcov. Vo februári 1620 kozáci postupovali cez Sliezsko a Moravu k Viedni pričom drancovali celé územie, cez ktoré postupovali. Holešov ostal ušetrený, keď vojsku vyšiel v ústrety sprievod s Najsvätejšou sviatosťou, tak ako to bývalo obvyklé pri nepriateľských nájazdoch. Kozáci sa zastavili, pridali sa k modlitbám a Holešov ušetrili. Neskôr legendy hovoria, že na čele sprievodu bol práve Ján Sarkander, pravdepodobnejšie však je, že procesiu viedol kaplán Samuel Tuček. Okolité sídla, ktoré boli prevažne protestantské však vyplienili. Veľké škody utrpel Václav Bítovský.

Onedlho došlo na Morave k prevratu a za pomoci českých vojakov získali moc protestantské moravské stavy sympatizujúce s českým stavovským povstaním. Moravské stavy upodozrievali Sarkandra, že v Čenstochovej bol poverený Lobkovicom dojednať pomoc cisárovi Ferdinandovi. Sarkander sa pokúsil utiecť, ale po dlhšom ukrývaní ho povstalci chytili pri Troubkách, uväznili ho v Olomouci a postavili pred súd, na ktorého čele stál Václav Bítovský z Bítova.

Väzňa podrobili štyrom výsluchom. 13. februára 1620 ho vypočúvali dvakrát, tretí výsluch sa konal 17. februára a posledný 18. febru-

protestantami. Ich walka bola zároveň walkou proti katolíckemu, ako aj proti cesarovi. Práve všetkým jezuitám museli Čechy opustiť. Moravské stavy šľachtické najprv očakávali, ale po roku, v máji 1619 r. dołączyli do povstania a vygnali z Moravy jezuitov a uväznili zadržaného Popela z Lobkovic.

Napätie prerostlo vo wrogość i Jan na radę parafian i za zgodą dziekana z Kromeríža wyjechał z Holešova oraz udał się do Poľski na pielgrzymkę do Częstochowy. Potem przybył do Rybníka koło Ratibořa korzystając z gościny u rodziny Lobkoviców. Popela z Lobkovic puścili z więzienia, poprosił on Jana listownie, aby się wrócił do Holešova. Sarkander obawiał się jednak, że mogłoby to zaszkodzić parafianom i zaproponował zamiarę z kapłanem zamkowym Samuelem Tučką, który go podczas jego nieobecności zastępował. Ten miał pójść do jego byłej plebanii a on sam by został kapłanem na zamku, na co jednak Popel z Lobkovic nie przystał. Jan w listopadzie 1619 r. wrócił do Holešova.

W związku z zaostrowaną sytuacją cesarz zwrócił się o pomoc do polskiego króla Zygmunta III Wazy, który mu posłał silny oddział kozacki o liczbie 4000 jeźdźców. W lutym 1620 r. kozacy ciągnęli przez Śląsk i Morawę, pustosząc obszar przez który przechodzili. Holešov oszczędzili dlatego, że naprzeciwko wojsku wyszła procesja z Najświętszym Sakramentem, tak jak to bywało zwyczajem przy wrogich najazdach. Kozacy się zatrzymali, dołączyli do modlitw i oszczędzili Holešov. Późniejsze legendy twierdzą, że na czele procesji był właśnie Ján Sarkander, jednak bardziej prawdopodobne jest, że procesję prowadził ksiądz Samuel Tuček. Okoliczne siedziby były przeważnie protestanckie, te zostały ograbione. Duże szkody poniósł Václav Bítovský.

Wkrótce na Morawach dokonano przewrotu i przy pomocy czeskich żołnierzy uzyskały władzę morawskie protestanckie stavy szlacheckie sympatyzujące z czeskim powsta-

ára. Pri každom výsluchu s výnimkou prvého ho mučili naťahovaním na škrípce a pálením fákľami. Obvinili ho zo zásahu proti protestantom v Holešove, ktorý sa stal ešte pred jeho príchodom. Zisťovali, prečo šiel s Lobkovicovým koniarom do Poľska a aké mali úlohy. Sarkander na to odpovedal, že si šiel vykonať púť do Čenstochovej a že sa o koniarovo poslanie nezaujímal a ani sa s ním nevedel poriadne dohovoriť, lebo koniar hovoril iba po taliansky a nemecky. Tieto jazyky Sarkander nevládal. Citlivosť prípadu zvýšilo vnesenie spovedného tajomstva do vyšetrovania, keď zisťovali Lobkovicove plány, o ktorých sa mu musel zmeniť pri spovedi. Kňaz na to odpovedal, že nijaké plány nepozná a keby aj niečo vedel zo spovede, nie je o tom ochotný rozprávať. Kat vyhlásil, že už nepozná ďalšie spôsoby mučenia, ktorými by mohol pokračovať vo výsluchu. Po štvrtom mučení ostal le-

niem stanów. Morawskie stany podejrzewaly Sarkandra, że w Częstochowie miał za zadanie, otrzymane od Lobkowica, uzgodnienie pomocy dla cesarza Ferdynanda. Sarkander próbował uciec, ale po dłuższym ukrywaniu się go powstańcy złapali koło miejscowości Troubky, uwięzili go w Ołomuńcu i postawili przed sądem, któremu przewodniczył Wacław Bítovský z Bítova.

Więzień został poddany przesłuchaniom. 13 lutego 1620 r. go przesłuchiowano dwukrotnie, trzecie przesłuchanie odbyło się 17 lutego a czwarte 18 lutego. Przy każdym przesłuchaniu (oprócz pierwszego) go torturowano poprzez rozciąganie na ławie i przypalanie pochodniami. Oskarżyli go za interwencję przeciwko protestantom w Holešove, która odbyła się jeszcze przed jego przybyciem. Dochozono, dlaczego Jan jechał do polski wraz ze stajennym Lobkowica i jakie tam mieli speł-

Múzeum sv. Jána Sarkandra • Muzeum św. Jana Sarkandra • Museum of St. Jan Sarkander

Múzeum sv. Jána Sarkandra • Muzeum św. Jana Sarkandra • Museum of St. Jan Sarkander

žať s vykĺbenými končatinami, s ťažkými popáleninami a mysleli, že už umrie. Od ďalšieho vypočúvania ho ušetrili na príhovor richtára Jana Scintillu.

O mučení aj výsledkoch výsluchu bol spísaný podrobný protokol, ktorý však na záver rozzúrený Ctibor Žernovský zničil. Jediným detailnejším a autentickým popisom udalostí je správa richtára Jana Scintillu, ktorú spísal v roku 1621 pre kardinála Dietrichsteina. Ján Sarkander umrel na následky mučenia vo väzení 17. marca 1620.

Neskôr vyšlo najavo, že kozácku pomoc v Poľsku dojednal tajný cisársky posol gróf Michal z Althanu. Sudca Václav Bítovský z Bítova bojoval po porážke stavovského povstania proti Habsburgovcom v zahranič-

niť zadania. Sarkander odpovedial, že udať sa do Czestochowy, aby odbyť pielgrzymkę, nie interesoval sa posłannictwem stajennego i ani nie potrafił się z nim dogadać, gdyż stajenny rozmawiał tylko po włosku i niemiecku. Tych języków Sarkander nie znał. Delikatny charakter przypadku zwiększyła próba zmuszenia księdza do naruszenia tajemnicy spowiedzi podczas przesłuchania, gdy w dochodzeniu na temat planów Lobkowica miał ksiądz wspomnieć, z czym mu się Lobkowicz zwierzył przy spowiedzi. Jan odpowiedział, że żadnych planów nie zna, a gdyby coś wiedział ze spowiedzi to nie ma zamiaru o tym mówić. Kat wygłosił, że nie zna już innych metod torturowania, których by mógł użyć podczas przesłuchań. Po czwartym przesłu-

ných vojskách, v roku 1627 bol zajatý v bitke pri Bernsteine, odsúdený za vlezradu na smrť a 27. marca 1628 popravený.

Pri vyšetrovaní Jána Sarkandra sa miešala politika s náboženstvom ako takmer vo všetkých veciach tých čias. Osobitnú delikátnosť celému prípadu dodalo zamiešanie spovedného tajomstva do vyšetrovania.

Zaujímavým prejavom úcty obyvateľov Olomouca bolo umiestnenie jeho sochy medzi svätcov na Stĺpe Najsvätejšej trojice viac ako sto rokov pred jeho blahorečením.

Kňaza-mučeníka Jána Sarkandra vyhlásil za blahoslaveného pápež Pius IX. v septembri 1859. Pápež Ján Pavol II. ho kanonizoval pri pastoračnej návšteve Českej republiky v máji roku 1995.

Križ pri Kaplnke sv. Jána Sarkandra • Kríž w kaplicy św. Jana Sarkandra • Cross near the chapel of St. Jan Sarkander

chaniu i przebytych torturach ksiądz leżał ze zwichniętymi kończynami i ciężkimi poparzeniami, spodziewano się że już umrze. od dalszego przesłuchiwania go uchroniło wstawiennictwo wójta Jana Scintillu.

O torturach i rezultatach przesłuchiwania został sporządzony szczegółowy protokół, ale ten na koniec zniszczył rozwścieczony Ctibor Žernovský. jedynym bardziej szczegółowym i autentycznym opisem pozostała relacja wydarzeń ze strony wójta Jana Scintillu, którą zapisał w roku 1621 kardynał Dietrichstein. W następstwie torturowania Jan Sarkander zmarł w więzieniu w dniu 17 marca 1620 r.

Później się okazało, że pomoc kozacką uzgodnił w Polsce tajny poseł cesarski hrabia Michał z Althanu. Sędzia Václav Bítovský z Bítova po porażce powstania stanów przeciw Habsburgom walczył w wojskach zagranicznych, w roku 1627 dostał się do niewoli w bitwie pod Bernstein, został skazany na śmierć za wielokrotną zdradę i 27 marca 1628 r. stracony.

Przy dochodzeniu w sprawie Jana Sarkandra mieszała się polityka z religią, tak, jak we wszystkich sprawach w tych czasach. Przypadek Jana Sarkandra był nadzwyczaj drażliwy, gdyż wchodziło w grę zdradzenie tajemnicy spowiedzi.

Interesującym przejawem szacunku mieszkańców Ołomuńca było umieszczenie rzeźby Sarkandra między świętymi na Kolumnie Najświętszej Trójcy ponad sto lat przed jego beatyfikacją.

Księdza-męczennika Jána Sarkandra ogłosił za błogosławionego papież Pius IX we wrześniu 1859 r. Papież Jan Paweł II go kanonizował podczas wizyty pasterskiej w Czechach w maju 1995 r.

Radla

Radla

V druhej polovici desiateho storočia bol v službách českého vladyku Slavníka kňaz menom Radla. Stal sa vychovávateľom Slavníkovho syna Vojtecha.

Jeho pôvod je zahalený tajomstvom. Niektoré pramene uvádzajú, že pochádzal z dnešného Chorvátska, ďalšie mu prisudzujú ako rodisko územie Bavorska a dokonca sú dohady, že by mohol byť nevlastným Vojtechovým bratom.

Keď sa Vojtech v roku 989 prvýkrát zriekol biskupského stolca, Radla sprevádzal Voj-

W drugiej połowie X wieku był w służbie u czeskiego możnowładcy Sławnika ksiądz o imieniu Radla. Stał się wychowawcą Sławnikowego syna Wojciecha.

Jego pochodzenie jest osłonięte tajemnicą. Niektóre źródła podają, że pochodził z dzisiejszej Chorwacji, inne za jego strony rodzinne uważają obszar Bawarii a nawet istnieją takie domysły, że był przyrodnim bratem Wojciecha.

Gdy się Wojciech w roku 989 po raz pierwszy zrzekł tronu biskupiego, Radla mu

techa do Ríma a pravdepodobne tu sa stal benediktínom.

V roku 993 pražský arcibiskup Vojtech po svojom návrate do Prahy s kniežatom Boleslavom II. založili na Břevnove prvý Benediktínsky kláštor.

Prvým opátom Břevnovského kláštora sa stal Radla, ktorý prijal rehoľné meno Anastazius. Prví mníši prišli pravdepodobne z rímskeho Aventína, kde sa sv. Vojtech zdržiaval po svojom prvom odchode z Prahy. Anastazius bol opátom Břevnova do roku 997.

Po vyvraždení Slavníkovcov v roku 995 opustil Radla Čechy a odišiel do Uhorska a dosiahol významné postavenie na dvore kniežata Gejzu. Vojtech Radlu pozýval do Poľska, ale ten sa rozhodol ostať v Uhorsku. V roku 997 založil prvý benediktínsky kláštor v Uhorskej Panonhalme blízko súčasného mesta Győr, kde bol opátom až do roku 1015. Maďarské pramene ho uvádzajú pod menom Astrik a stotožňujú ho tak s Anastaziom ako aj Radlom.

Gejza zomrel 1. februára 997 a jeho nasledovníkom sa stal jeho syn Vajk - Štefan (pôvodne niesol slovanské meno Vjačeslav), ktorý bol kniežatom v Nitre. Podľa niektorých prameňov tesne pred Gejzovou smrťou oboch pokrstil sv. Vojtech. Iná verzia pripisuje Štefanov krst Radlovi a ďalšie pramene uvádzajú, že Gejza a Štefan mohli byť pokrstení už v rokoch 972 - 974 biskupom z Pasova.

Na prelome rokov 1000 - 1001 vycestoval Radla do Ríma, aby rokoval s pápežom Silvestrom II. a priniesol panovníkovi Štefanovi kráľovskú korunu. Čoskoro po jeho návrate bol panovník korunovaný touto korunou.

V roku 1001 bolo založené v Kaloči biskupstvo a Radla (Astrik, Anastazius) sa stal prvým biskupom v Kaloči.

Existuje však aj verzia, podľa ktorej Radla si z Ríma priniesol okrem koruny aj biskupské menovanie do Ostrihomu a bol biskupom do roku 1007, pričom v záznamoch Ostrihomskej diecézy má byť zaznamenaný pod menom Sebestyén.

towarzystyl w porózy do Rzymu i prawdopodobnie tam został benedyktyнем.

W roku 993 Wojciech, jako arcybiskup praski, którym się stał po powrocie do Pragi, założył na Břevnove wraz z księciem Bolesławem II pierwszy benedyktyński klasztor.

Radla zoastał pierwszym opatem Břevnovskiego klasztoru przyjąwszy imię zakonne Anastazjusz. Pierwsi zakonnicy przybyli prawdopodobnie z rzymskiego Awentynu, gdzie św. Wojciech przebywał po swoim pierwszym wyjeździe z Pragi. Anastazjusz był opatem Břevnova do roku 997.

Po wymorodowaniu Sławnikowców w roku 995 Radla opuścił Czechy i udał się na Węgry, tam osiągnął wysoką pozycję na dworze księcia Gejzy. Wojciech zapraszał Radłę do Polski, ten jednak zdecydował się pozostać na Węgrzech. W roku 997 założył pierwszy benedyktyński klasztor w Uhorskiej Panonhalme blisko dzisiejszego miasta Győr, był tam opatem aż do 1015 r.

W źródłach węgierskich jest wspomniany pod imieniem Astrik i utożsamiają go zarówno z Anastazjuszem jak i z Radłem.

Gejza zmarł 1 lutego 997r. a jego następcą stał się syn Vajk (pierwotnie miał imię słowiańskie Wiaczesław) Stefan-książe z Nitry. Według niektórych źródeł tuż przed śmiercią Gejzy św. Wojciech ich obydwóch ochrzcił. Inna wersja przypisuje chrzest Stefanowi Radłowi, natomiast jeszcze inne źródła mówią, że Gejza i Stefan zostali ochrzczeni już w latach 972-4 przez biskupa z Passau.

Na przełomie lat 1000 - 1001 Radla wyjechał do Rzymu by przeprowadzić rozmowy z papieżem Sylwestrem II w celu wyjednania korony królewskiej dla władcy Stefana. Koronę tę przywiózł i wkrótce po tym Stefan nią został ukoronowany.

W roku 1001 zostało założone biskupstwo w mieście Kalocsa a Radla (Astrik, Anastazjusz) został jego pierwszym biskupem.

Istnieje jednak także inna wersja, według której Radla przyniósł z Rzymu oprócz korony królewskiej również swoje mianowanie za

Nezachovali sa žiadne záznamy, ktoré by popisovali jeho výzor alebo povahu. Nepoznáme ani rok ani miesto narodenia a rovnako nepoznáme presnejšie údaje o jeho úmrtí. Isté však je, že meno Radla opakovane spomínajú v súvislosti so svätým Vojtechom české aj uhorské historické pramene. Vzhľadom na dobové súvislosti sa zjavne jednalo o významného a vzdelaného muža, ktorý bol kňazom. Okrem duchovnej služby mohol vynikať aj v diplomacii, pretože sa spomína ako prostredník medzi najvýznamnejšími ľuďmi tých čias, ako boli uhorský kráľ svätý Štefan a jeho otec knieža Gejza, rímsky cisár Otto III., pápež Silvester II., české knieža Boleslav II., významný český rod Slavníkovcov. Od čias, kedy žil, uplynulo už tisíc rokov a celú pravdu o jeho živote sa už asi nedozvieme.

biskupa w Ostrzygomie i był tam biskupem do roku 1007, przy czym w zapisach diecezji ostrzygomskiej jest ponoć zapisany pod imieniem Sebestyén.

Nie zachowały się żadne wzmianki, w których by opisano jego wygląd czy charakter. Nie znamy ani roku ani miejsca jego urodzenia. Tak samo nie wiemy dokładnie, kiedy zmarł. Pewne jest tylko to, że imię Radła się powtarza w źródłach czeskich i węgierskich w związku ze św. Wojciechem. Biorąc pod uwagę ówczesne realia chodziło niewątpliwie o człowieka o dużym znaczeniu i wykształconego, który był księdzem. Oprócz posługi kapłańskiej mógł być zręcznym dyplomatą, dlatego, że wspomina się go jako pośrednika między najwybitniejszymi ludźmi tych czasach, jakimi był na przykład węgierski król św. Stefan i jego ojciec książę Gejza, cesarz rzymski Otton III, papież Sylwester II, czeski książę Bolesław II, wybitny czeski ród Slawnikowców. Od czasu, kiedy żył upłynęło już tysiąc lat, całej prawdy o jego życiu już się chyba nie dowiemy.

Náučno – historický chodník v Radoli

Ścieżka historyczno - edukacyjna w Radoli

Legenda o tom, že sv. Vojtech sa narodil v Radoli a odôvodnený predpoklad, že názov obce Radola je odvodený od mena jeho vychovávateľa, spoločníka, kňaza a podľa všetkého aj diplomata z desiateho storočia Radlu sa možno nikdy nebudú dať potvrdiť, ale ani vyvrátiť. Sú dobrým dôvodom na prechádzku po Radoli – obci, na území ktorej je viacero miest, kde sa našli početné archeologické nálezy a zároveň sú tu viditeľné pamiatky minulosti.

Náučno - historický chodník vedie po Radoli cez miesta, kde kedysi bolo najstaršie osídlenie. V mnohých rodinách sú ústnym podaním odovzdávané spomienky, ako sa pri stavbe domu, humna alebo práci na poli našli keramické črepy alebo iné stopy po našich predkoch. Niekedy len nevedomosť, inokedy strach z pozastavenia stavby, ktorú rodina chcela urýchlene dokončiť spôsobili, že Radola ukrýva veľa tajomstiev. V obci sa však nachádza aj viacero viditeľných zaujímavých miest a práve cez tie prechádza Náučno - historický chodník.

Na trase Náučno – historického chodníka sa nachádzajú:

1. Nástupisko turistických trás a odpočívadlo pri kaštieli v Radoli
2. Zvonica – časť Skotňa
3. Kaplnka – Stará cesta
4. Rázcestie s križom Pri lipách
5. Archeologické nálezisko – kostol na Koscielisku

Legenda o tym, že św. Wojciech urodził się w Radoli oraz uzasadnione przypuszczenie, że nazwa miejscowości Radola pochodzi od imienia jego wychowawcy, towarzysza, księdza a zapewne i dyplomata z dziesiątego wieku Radla, to kwestie, których może nigdy nie uda się potwierdzić, ale ani zaprzeczyć. Stanowią jednak dobry pretekst do przechadzki po Radoli – miejscowości, która na swoim obszarze ma kilka miejsc, gdzie odkryto liczne znaleziska archeologiczne, miejscowość, w której uwidocznione są do dziś zabytki i ślady przeszłości.

Ścieżka historyczno-edukacyjna wiedzie Radolą przez miejsca jej najstarszego zasiedlenia. W wielu rodzinach przekazuje się z pokolenia na pokolenie wspomnienia o tym, jak przy budowie domu, stodoły lub przy pracy na polu znaleziono szczątki naczyń ceramicznych lub inne ślady pozostawione przez naszych przodków. Czasami tylko niewiedza, innym razem obawa z wstrzymania budowy, którą rodzina by chciała szybko dokończyć, doprowadziły do tego, że Radola ukrywa mnóstwo tajemnic. Nic jednak nie zmienia tego, że w miejscowości jest sporo interesujących miejsc świadczących o jej dawnych dziejach a właśnie przez nie prowadzi „Ścieżka historyczno-edukacyjna“.

Na trasie ścieżki historyczno-edukacyjnej znajdują się:

1. Punkt wyjściowy tras turystycznych i miejsce postoju przy Kasztelu w Radoli
2. Dzwonnica – część miejscowości o nazwie Skotňa
3. Kapliczka – Stará cesta (Stara droga)
4. Rozdroże z krzyżem Przy lipach
5. Znajezisko archeologiczne – kościół na Koscielisku

Kaštieľ Radoľa

Kasztel Radoľa

Kaštieľ Radoľa patrí medzi najstaršie kultúrne pamiatky na Kysuciach. Okolnosti stavby kaštieľa sú zatiaľ dosť nejasné. Poznatky z umelecko-historického výskumu kladú vznik jeho najstaršej časti do tretej štvrtiny 16. storočia.

Pôvodne to bola štvorcová dvojpodlažná stavba s jedným obytným priestorom v každom podlaží, teda skôr obytná veža, aké majú svoj pôvod v stredoveku. V druhej polovici 17. storočia došlo k prestavbe objektu, zrejme v súvislosti s rozvojom majera, ktorého objekt kaštieľa sa stal centrom.

Kaštieľ v tomto období patrilo do budatinského panstva patriaceho Suňogovcom, ktorých potomkovia ho vlastnili až do roku 1798,

Kasztel (dwór szlachecki) Radoľa należy do najstarszych zabytków kultury na Kysuciach. Okoliczności budowy dworu są dotąd niezbyt jasne. Wyniki przeprowadzonych badań artystyczno-historycznych wskazują na to, że najstarsza jego część powstała w okresie do trzeciego kwartału XVI wieku.

Pierwotnie to był budynek dwupiętrowy zbudowany na planie kwadratowym z jednym pomieszczeniem mieszkalnym na każdym z pięter, a więc bardziej wieża, typu tych, które wywodzą się ze średniowiecza. W drugiej połowie XVII w. miała miejsce przebudowa obiektu, widocznie związana z rozwojem folwarku, którego centrum stanowił właśnie budynek kasztelu.

kedy budatínske panstvo prešlo do vlastníctva Csákyovcov. V písomnej zmienke o majeri z roku 1658 sa tu nachádzali stodoly, pánске stajne, rybníky, ovocná záhrada, pivovar, chmelnice, mlyn a pila. Zachovaný kaštieľ v Radoli predstavuje renesančný typ zemianskeho sídla a pôvodne bol zrejme opevnený hradobným múrom. Prestavbou objekt získal rozsiahle siene na prízemí a poschodí so schodištom. Jeho renesančný charakter dokazujú okna so šambránami a plastickými naklonenými rímsami, krížová klenba s hrebienkovou výzdobou uprostred, valená klenba s lunetami a nárožné maľované kvádrovanie. Objavená bola i pôvodná renesančná omietka.

Od 19. storočia do roku 1977 slúžil kaštieľ na obytné účely. Po rekonštrukcii kaštieľa tu je od roku 1983 sprístupnená stála expozícia Kysuckého múzea v Čadci, v roku 2002 čiastočne reinstalovaná. Na prízemí kaštieľa sa nachádza expozícia Staršie dejiny Kysúc, v súčasnosti nesúca názov Najstaršie dejiny Kysúc

Dwór szlachecki należał wtedy do dóbr zamku Budatin należącego do rodziny Suńogówców, potomkowie tego rodu byli jego właścicielami aż do 1798, kiedy budatińskie włości przeszły w ręce Csákyowców. W wzmiance pisemnej o folwarku z roku 1658 pisze, że znajdowały się tu stodoly, stajnie szlacheckie, stawy rybne, sad owocowy, browar, plantacja chmielu, młyn i tartak. Kasztel zachowany w Radoli przedstawia renesansowy typ siedziby ziemiańskiej i pierwotnie był niewątpliwie otoczony murem obronnym. W wyniku przebudowy przybyły w kasztelu rozległe sale na parterze i na piętrze wraz ze schodami. O jego renesansowym charakterze świadczą okna z obramieniem i pochyłymi gzymsami nadokiennymi, sklepienie krzyżowe w środku ozdabiane, sklepienia kolebkowe z lunetami oraz naroża malowane w sposób podkreślający materiał budowlany (np. kamienne bloki). Odkryto także pierwotny renesansowy tynk.

Od IX wieku do roku 1977 kasztel służył

Expozícia na prízemí: Najstaršie dejiny Kysúc • Ekspozycja na parterze: Najstarsze dzieje Regionu Kysúce • Exposition on the ground floor: the Earliest History of the Kysuce Region

od mladšieho paleolitu po stredovek, ktorá na podklade archeologických exponátov dokumentuje prvé stopy po ľudskej činnosti a najstaršie osídlenie kysuckej oblasti. Sú tu zaujímavé exponáty, ktoré pochádzajú z obdobia paleolitu až po dobu rímsku ako je zub - stolička z mamuta, rozličné úlomky pracovných nástrojov, keramika či nálezy so sídliska ľudu púchovskej kultúry v Lopušných Pažitách. Prekvapením pre všetkých návštevníkov je replika mamutieho mláďaťa. Veľkomoravské a stredoveké obdobie prezentuje keramika z Lopušných Pažití, kde bolo na konci 9. storočia slovanské opevnenie, nález najstaršej sakrálnej stavby na Kysuciach na Koscelisku v Radoli a tiež nálezy z Kysuckého Nového Mesta. Návštevníci tu môžu vidieť kópiu jedinečnej kostenej plastiky - madony pochádzajúcej z deštrukcie kostola na Koscelisku. Jej výška je 84 mm., zhotovená bola vo Francúzsku alebo v Nemecku pravdepodobne v 14. storočí.

jako obiekt mieszkaniowy. Po zrekonstruowaniu jest tu od roku 1983 umieszczona stała ekspozycja Muzeum Kysuckiego w Czadcy, która została w roku 2002 częściowo odnowiona. Na parterze znajduje się ekspozycja „Starsza historia Kysúc“, obecnie niosąca nazwę Najstarsza historia Kysúc od wczesnego paleolitu po średniowiecze, która za pośrednictwem eksponatów archeologicznych dokumentuje pierwsze ślady działalności człowieka i najstarsze zasiedlenie tego regionu. Są tu interesujące eksponaty pochodzące z okresu paleolitu aż po okres rzymski, jak np. ząb trzonowy mamuta, różne ułamki narzędzi, ceramika czy przedmioty odkryte w znalezisku z siedziby ludu kultury puchowskiej w Lopušných Pažitách. Niespodzianką dla zwiedzających stanowi replika młodego mamuta. Okres wielkomorawski i średniowieczny reprezentuje ceramika z Lopušných Pažití, gdzie pod koniec IX w. znajdowała się ufortyfikowana osada słowiańska, odkrycie najstarszej bu-

Expozícia: Odkaz Cyrilometodskej tradície • Ekspozycja: Przekaz tradycji cyrylo-metodianskiej • Exposition: Message of the Cyrilo Methodian Tradition

Na poschodí je od roku 2002 inštalovaná expozícia Meštianske bývanie na Kysuciach, cieľom ktorej je prezentovať dejiny dvoch najstarších miest na Kysuciach - Kysuckého Nového Mesta a Čadce. Je tu obývanie spálňa z Kysuckého Nového z konca 19. storočia, spálňa a jedáleň, kde veľká časť nábytku pochádza z dielne majstra Mládeneka z Čadce a mnohé ďalšie bytové doplnky.

Návštevníci si môžu taktiež pozrieť stálu expozíciu Odkaz Cyrilometodskej tradície, ktorá zachytáva prelomové okamihy meniace dejiny nášho národa a vývoj kresťanstva na našom území. Hlavným prvkom expozície sú postavy vierozvestcov v liturgických odevoch, ale aj model veľkomoravského kostola a trojrozmerné modely prvého slovanského písma - hlaholiky.

Poslednou stálou expozíciou, ktorú ponúka Kaštieľ Radola, je expozícia Svet alchymistu, ktorá prezentuje spôsob života a práce alchymistu v jeho laboratóriu.

Plastika svätice z prelomu 13. a 14. storočia objavená pri vykopávkach na Koscelisku • Rzeźba świętej z przełomu XIII i XIV wieku znaleziona przy wykopaliskach archeologicznych na Koscielisku • Sculpture of a Saint dating back to the turn of the 13th and 14th centuries discovered during excavations at Koscelisko

dowli sakralnej na Kysuciach na Koscelisku w Radoli i także znaleziska z Kysuckého Nového Mesta. Zwiedzający mogą tu obejrzeć kopię wyjątkowej rzeźby z kości – madonny pochodzącej z ruin kościoła na Koscelisku. Jej wysokość wynosi 84 mm, została wyrzeźbiona we Francji lub Niemczech prawdopodobnie w XIV w.

Na piętrze mieści się od roku 2002 ekspozycja Wnętrza mieszkań mieszczkańskich na Kysuciach, której celem jest przedstawienie historii dwóch najstarszych miast na Kysuciach - Kysuckého Nového Mesta i Čadcy. Jest tu pokój dzienny, służący także jako sypialnia z Kysuckého Nového Mesta z końca IXX w., sypialnia i jadalnia, w których większość mebli pochodzi z pracowni mistrza Mládeneka z Čadcy i wiele innego dodatkowego wyposażenia mieszkań.

Udostępniona do zwiedzania jest także stała wystawa Spuścizna tradycji cyrylometodiańskiej, która dokumentuje zdarzenia przełomowe przynoszące zmiany w dziejach naszego narodu i rozwój chrześcijaństwa na naszym obszarze. Głównym elementem tej wystawy są postaci apostołów w szatach liturgicznych, ale także model kościoła wielkomorawskiego i trójwymiarowe modele pierwszego pisma słowiańskiego - głagolicy.

Ostatnią stałą ekspozycją w ofercie Kasztelu Radola jest Świat alchemika, która przedstawia styl życia i pracy alchemika w jego laboratorium.

Koscelisko

Kościelisko

Už samotný názov veľa naznačuje a zároveň ukryva. Najznámejšou časťou histórie tohto miesta je existencia najstaršieho chrámu v regióne Kysúc. Terasa nad riekou Kysucou má nadmorskú výšku 376 m a je najsevernejším výbežkom Vretňa.

Archeológ Anton Petrovský-Šichman v roku 1956 odkryl základy murovaného ranogotického kostolíka z druhej polovice 13. storočia. Kostol bol sídlom najstaršej farnosti na Kysuciach. V rokoch 1332 – 1337 bol vykonaný súpis farností a v jeho rámci bolo spomenuté, že farár Peter z Radole odvádzal 6 grošov pápežského desiatku. Do farnosti Radola patrilo zrejme celé územie dnešných Kysúc od Budatína na Sever.

Czy może być bardziej trafna nazwa, która zarówno podpowiada jak i ukrywa istnienie najstarszego kościoła w regionie Kysuce. Przy czym istnienie tego kościoła jest to w historii tego miejsca fakt pewny i znany. Taras na stoku nad rzeką Kysucą leży na wysokości 376 m n.p. m. i stanowi najbardziej na północ wysunięty cypel wierzchołka Vretňa.

Archeolog Anton Petrovský-Šichman w roku 1956 odkrył fundamenty murowanego wczesnogotyckiego kościoła z drugiej połowy XIII wieku. Kościół był kościołem parafialnym najstarszej parafii na Kysuciach. W latach 1332-37 sporządzono w parafii spis, w którym jest wzmianka, że ksiądz Piotr z Radoli odprowadzał 6 groszy dziesiętnika

Výskum na Koscelisku v roku 1956 • Badania archeologiczne na Kościelisku w roku 1956 • Research at Koscelisko of 1956

V obci sa tradovalo, že kostol navštevovali aj obyvatelia Tešínska. Dnes sa to zdá nepravdepodobné, ale naznačuje, že v ľudovej slovesnosti ostal dávny význam aspoň v náznakoch zachovaný.

Kostol pozostával z lode a pravouhlého presbytéria. Stavba mala orientáciu v smere východ – západ, pričom vstup do kostola bol zo západu a svätyňa na východe. Na severnej strane bola sakristia, ktorá vzhľadom na previazanosť muriva bola postavená zrejme súčasne s loďou kostola. Múry boli postavené z okruhliakov a lomového kameňa, ktoré boli spájané maltou. Výnimočne sa v murive vyskytujú opracované kamene. Pri severnej stene svätyne sa nachádzal murovaný ambón. Počas výskumu v roku 2012 bolo objavené v rohu medzi sakristiou a loďou osárium, v ktorom sa nachádzalo veľké množstvo kostí.

Asi 40 m od kostola sa nachádzajú pozostatky valu s priekopou, ktoré naznačujú, že mohol byť súčasťou opevneného sídla. Azda

(podatku) papieského. Do parafii Radola naležal niewątpliwie cały obszar dzisiejszego regionu Kysuce od Budatína po jego północny kraniec.

Tradycja we wsi głosi, że chodzili tu do kościoła również mieszkańcy Ziemi Cieszyńskiej. Dziś wydaje się to nieprawdopodobne, ale piśmiennictwo ludowe to nadmienia i tak pogląd ten przetrwał do czasów dzisiejszych.

Kościół składał się z nawy i prostokątnego prezbiterium. Budowla ustawiona jest na osi wschód-zachód, przy czym wejście znajduje się po stronie zachodniej a prezbiterium po stronie wschodniej. Na północnej stronie jest zachrystia, która została zbudowana niewątpliwie w tym samym czasie, co nawa kościoła; świadczy o tym powiązanie murów. Mury wzniesiono z obłych kamieni i kamienia łupanego, które łączono zaprawą. Sporadycznie można odkryć w murach kamienie ociosane. Przy północnej ścianie prezbiterium znajdowała się murowana ambona. Podczas badań

Výskum v roku 2012 • Badania archeologiczne w roku 2012 • Research at Koscielisko of 2012

hradiska, ktoré mohli byť centrom regiónu už v čase pred výstavbou nájdeného kostola.

Zánik kostola je spájaný s výpravami husitských vojsk v rokoch 1429–1431. Zaujímavé je, že existenciu kostola ohraničujú dve najpustošivejšie vojenské udalosti prvej polovice druhého tisícročia na slovenskom území. Zánik nie je potvrdený žiadnym priamym dôkazom, veľa však naznačuje nález strelky z kuše medzi sutinami aj výrazné stopy po zhorení, oba objavy poukazujú na násilnú bojovú scénu pri zániku. Výstavba kostola je zas datovaná do polovice 13. storočia, teda obdobia po vpáde tatárskych vojsk pod velením Subeteja a Batuchána v roku 1241.

Doterajší výskum zatiaľ nepotvrdil domnienku, že na mieste kostola sa pred murovaným objektom mohol nachádzať starší drevený kostol. Od roku 2012 prebieha na Koscelisku archeologický výskum.

v roku 2012 odkryto v rogu medzi zachrytiť a nawą kostnicę ze znaczną ilością kości.

Okolo 40 m od kostola widać resztki wału obronnego z rowem fortecznym, które wskazują na to, że kościół mógł wchodzić w skład ufortyfikowanej osady. Może grodziska, które mogło być wtedy centrum regionu jeszcze w czasie przed budową znalezionego kościoła.

Koniec istnienia tego kościoła związany jest z najazdami wojsk husyckich w latach 1429 – 1431. Ciekawe, że jego istnienie czasowo ograniczają dwa najbardziej pustoszące konflikty wojenne pierwszej połowy drugiego tysiąclecia, które miały miejsce na obszarze słowackim. Żadna wzmianka pisemna nie dokumentuje bezpośrednio unicestwienia kościoła, ale znaleziona w ruinach strzała z kuszy i wyraźne ślady pogorzeliska świadczą o tym, że kościół leżał w ruinach przy użyciu przemocy. Natomiast okres budowy kościoła datuje się w połowie XIII w., a więc po najeździe tatarskim pod przywództwem Subeteja i Batuchána w roku 1241.

Dotychczasowe badania nie potwierdziły przypuszczeń, że w miejscu kościoła mógł się jeszcze przed obiektem murowanym znajdować starszy kościół drewniany.

Latem 2012 r. rozpoczęły się kolejne badania realizowane przez Muzeum Kysuckie w Czadcy.

Minca Žigmunda Luxemburského, nájdená pod jedným z hrobov v interiéri (2012) • Moneta Zygmunta Luksemburskiego znaleziona pod jedným z grobów wewnątrz kościoła (2012) • Coin of Sigmund of Luxembourg found under one of the graves in the interior (2012)

Archeologický výskum na Koscelisku v Radoli v rokoch 2012–2013

Badania archeologiczne na Kościelisku w Radoli w latach 2012–2013

Archeologický výskum na Koscelisku v Radoli prebiehal ako revízný výskum k dávnejšiemu výskumu Antona Petrovského-Šichmana. Výskumom v roku 1956 sa zistil pôdorys kostola, pričom v interiéri kostola bol nájdený aj jeden hrob. Po konzultácii s vtedajším odborníkom na stredovekú sakrálnu architektúru Václavom Menclom bol vznik kostola datovaný približne do polovice 13. storočia, pričom hlavným dôkazom takéhoto datovania mal byť kvadratický tvar svätyne. Na konci 80. rokov preskúmala PhDr. Marcela Ďurišová z Kysuckého múzea v Čadci niekoľko hrobov v okolí kostola. V hrobách bolo len veľmi málo nálezov, zato početnejšie boli na lokalite črepy keramických nádob. Tieto nálezy zatiaľ potvrdzujú Menclovo datovanie, keďže nie sú staršie ako 13. storočie, a zároveň stanovujú koniec pochovávaní v okolí kostola na začiatok 15. storočia. Zánik kostola by snáď bolo možné spájať s prechodom husitov, zatiaľ však pre takúto teóriu nie sú konkrétne dôkazy.

Cieľom revízneho výskumu je overiť pôdorys kostola a jeho datovanie. Petrovský-Šichman svoj výskum nedokončil - podarilo sa mu síce určiť pôdorys kostola, no niektoré murivá zostali neodkryté a nepreskúmal celý interiér kostola. Vychádzali sme z jeho zistení a sondy sme umiestňovali tak, aby sme mohli zachytiť celý pôdorys kostola. V sonde 1 sme odkryli juhozápadný a v sonde 2 severozápadný roh lode kostola. Medzi nimi sme umiestnili sondu 3, v ktorej sme odkryli západný múr kostola so vstupom. Sonda 4 je najväčšia a bola umiestnená tak, aby sme v nej zachytili časť severného múru a severovýchodný roh lode kostola, ako aj časť severného múru svätyne kostola a západného múru sakristie, oltár a zákla-

Badania archeologiczne na Kościelisku w Radoli przeprowadzono jako badania rewizyjne dawniejszych badań Antona Petrovskiego-Šichmana. W czasie badań w roku 1956 stwierdzono, jaki był plan kościoła a w jego wnętrzu znaleziono jeden grób. W drodze konsultacji z ówczesnym specjalistą od średniowiecznej architektury sakralnej Václavem Menclom ustalono okres powstania kościoła na połowę XIII wieku, przy czym głównym argumentem przemawiającym za tym ustaleniem był kwadratowy kształt świątyni. Pod koniec lat 80-tych PhDr. Marcela Ďurišová z Muzeum Kysuckiego w Czadcy przebadła kilka grobów w okolicy kościoła. W grobach było bardzo mało znalezisk, za to bardziej liczne były znalezione w tych miejscach odłamki naczyń ceramicznych. Te potwierdzają dotąd najstarsze datowanie ustalone przez Mencla, gdyż nie są starsze od XII wieku a jednocześnie określają koniec chowania zmarłych w okolicy kościoła na początek XV wieku. Koniec istnienia tego kościoła można by związać z przemarszem wojsk husyckich, na razie jednak dla potwierdzenia tej teorii nie ma konkretnych dowodów.

Celem badania rewizyjnego było sprawdzenie planu kościoła i datowania jego powstania. Petrovský-Šichman nie dokończył swoich badań - udało mu się wprawdzie określić plan kościoła, lecz niektóre mury zostały nie odkryte oraz nie przebadał całego wnętrza kościoła. Wychodząc z jego odkryć umieszczaliśmy sondy tak, abyśmy mogli podchwycić cały plan kościoła. W sondzie nr 1 odkryliśmy południowo-zachodni a w sondzie nr 2 północno-zachodni róg nawy kościoła. Między nimi umieściliśmy sondę nr 3, w której odkryliśmy zachodnią ścianę kościoła z wejściem. Sonda nr 4 była naj-

Južná časť kostola • Południowa część kościoła • Southern part of the church

Západný múr so vstupom do kostola • Mur zachodni z wejściem do kościoła • Western wall of the church with the entrance

dy ambónu. Sonda 5 zachytáva obdobnú situáciu na južnej strane – juhovýchodný roh lode kostola a časť južného múru svätyne kostola. V sonde 6 sme odkryli juhovýchodný roh svätyne kostola, v sonde 7 južný múr lode kostola, v sonde 8 severovýchodný roh a východný múr sakristie, a napokon v sonde 9 severozápadný roh sakristie, pričom medzi jednotlivými sondami sme ponechávali kontrolné bloky pre potreby archeologického výskumu.

Z doterajších výsledkov revízného výskumu môžeme potvrdiť zistenia Petrovského-Šichmana. Kostol je orientovaný v osi V-Z, pričom svätyňa je orientovaná smerom na východ. Na západnej strane je vstup do kostola, z ktorého zostal dobre zachovaný prah a čiastočne aj bočné steny portálu. Pri staršom výskume sa našli aj časti zdobeného portálu, pri súčasnom výskume sa nám nepodarilo nájsť žiadny zlomok z niekdajšej výzdoby. Pri severnej stene lode kostola je vymurovaný oltár, ktorý odkryl aj Petrovský-Šichman. Pri podrobnejšom skúmaní sme zistili, že je menší, ako ho zakreslil Petrovský-Šichman, pretože niektoré časti, ktoré považoval za jeho súčasť, sú v skutočnosti len napadanou kameninou deštrukciou. Po čiastočnom odstránení deštrukcie sme za oltárom našli malý kúsok zachovanej maltovej podlahy. Takáto podlaha mohla byť na celej ploche lode kostola, keďže na viacerých miestach sme našli tvrdú vrstvu hnejdej zeminy s úlomkami malty, ktorá mohla byť podkladom pre podlahu. Až podrobnejšia analýza však ukáže, či ide o podlahu alebo spadnutý kus omietky.

Pri severnej stene svätyne boli nájdené základy ambónu, ako ich našiel aj Petrovský-Šichman, aj s vylámaným otvorom pre nádobu, v ktorej bolo uložené pozostatky dieťaťa. Medzi základmi ambónu a severným múrom svätyne je povrch vyložený plochými kameňmi spájanými maltou. Predbežne predpokladáme, že by mohlo ísť o časť pôvodnej dlažby svätyne, pričom kamenná podlaha svätyne a maltová podlaha v lodi kostola mohli byť približne na jednej úrovni.

vičšia, umiestili sme ju tak, aby odkryť časť stien pólnocnej i pólnocno-wschodni narožník nawy, jak tež i časť pólnocnego muru prezbitorium i zachodniego muru zachrystii, oltarz i fundament ambony. Sonda nr 5 przedstawia taką samą sytuację na stronie południowej: południowo-wschodni róg nawy kościoła i część jego południowej ściany. W sondzie nr 6 odkryliśmy południowo-wschodni róg prezbitorium, w sondzie nr 7 południową ścianę nawy kościoła, w sondzie nr 8 pólnocno-wschodni narožník i wschodnią ścianę zachrystii, i wreszcie w sondzie nr 9 pólnocno-zachodni róg zachrystii, przy czym między poszczególnymi sondami pozostawialiśmy kontrolne bloki dla potrzeb badań archeologicznych.

Na podstawie dotychczasowych wyników badania rewizyjnego możemy potwierdzić odkrycia Petrovského-Šichmana. Kościół jest lokowany w osi W-Z, przy czym prezbitorium jest orientowane na wschód. Wejście do kościoła jest od strony zachodniej, z niego pozostał dobrze zachowany próg i częściowo boczne ściany portalu. Przy starszych odkryciach znaleziono części zdobionego portalu, przy obecnych badaniach nie udało nam się znaleźć odłamków ówczesnej dekoracji. Przy pólnocnej ścianie nawy kościoła jest wmurowany oltarz odkryty już przez Petrovského-Šichmana. Podczas badań szczegółowych stwierdziliśmy, że jest mniejszy od tego, jaki zarysował Petrovský-Šichman, dlatego, że niektóre elementy, które uważał za część oltarza, są tylko nasypem kamiennej destrukcji murów. Po częściowym usunięciu gruzu odkryliśmy za oltarzem mały kawałek zachowanej podłogi z zaprawą murarską. Taka podłoga mogła być na całej powierzchni nawy kościoła, gdyż na licznych miejscach odkryliśmy twardą warstwę brunatnej ziemi z odławkami lepiszcza, które mogło być podłożem podłogi. Jednakże dopiero dokładna analiza wskaże, czy chodzi o podłogę lub kawałki tynku odpadnięte ze ścian.

Przy ścianie pólnocnej prezbitorium znaleziono fundamenty ambony, tak jak je odkrył tež Petrovský-Šichman, z wylámaným otwo-

Južná část kostola – vpředu svätýňa, v pozadí loď kostola • Południowa część kościoła – z przodu prezbiterium, z tyłu nawa kościoła • Southern part of the church – the sanctum in the forefront, the nave of the church in the background

Svätýňa, vľavo oltár • Prezbiterium, z lewej strony oltarz • The sanctum, the altar to the left

Na južnej strane lode predpokladal Petrovský-Šichman kamennú dlažbu spájanú maltou. Pri výskume sme však zistili, že to, čo on interpretoval ako dlažbu, príp. podstavce pod nejakú konštrukciu, je pravdepodobne len spadnutým kusom muriva. Ďalší veľký blok sme našli pri južnom múre svätyne zo strany exteriéru. Na niekoľkých miestach v interiéri aj exteriéri kostola sme našli zvyšky omietky, väčšinou bielej farby, no pri južnej stene v interiéri lode kostola sme našli väčšie množstvo drobných kúskov omietky, ktorá mala na bielom podklade červenú maľbu. Žiaľ, úlomky boli také malé, že nebolo možné určiť výzdobný motív. Drobný úlomok červenej omietky sa našiel aj v zásype hrobu pri severnej stene lode kostola. Naopak, Petrovským-Šiachmanom spomínané maľované omietky v sakristii sme nenašli, a to ani na múre ani v zásype.

V sakristii kostola sme zistili vstup do sakristie zo svätyne, ktorý odkryl už Petrovský-Šichman. Zatiaľ nedoriešenou zostáva otázka výstavby sakristie – či vznikla súčasne s kostolom, alebo bola pristavaná neskôr. Petrovský-Šichman predpokladal neskoršiu prístavbu, pri súčasnom výskume sa však ukazuje, že murivo sakristie a lode kostola bolo previazané, čo by značilo súčasnú výstavbu sakristie aj kostola.

Významným objavom bolo nájdenie veľkého množstva kostí pri severnej stene kostola, v mieste pripojenia sakristie ku kostolu. V rohu zvieranom severným múrom lode kostola a západným múrom sakristie bola vysoká vrstva kostí, siahajúca takmer až po súčasný povrch. To značí, že tu ešte v časoch, keď kostol existoval a slúžil svojim účelom, vzniklo jednoduché osárium. Osáriá slúžili na uskladnenie kostí zo starších, porušených hrobov. Cintorín bol časom zaplnený, preto sa hroby začali hľbiť aj na mieste starších hrobov, a kosti z nich sa ukladali do osárií. V priebehu výskumu sa podarilo nájsť múry tohto osária - jeden sa pripája na severozápadný roh sakristie, druhý na severný múr lode kostola. Z múrov sme zachytili len krátke úseky, ktoré však dovoľujú

rem dla naczynia, w którym były złożone zwłoki dziecka. Między fundamentem ambony i północną ścianą prezbiterium jest powierzchnia wyłożona płaskimi kamieniami łączonymi zaprawą. Wstępnie przypuszczamy, że by to mógł być fragment pierwotnej podłogi prezbiterium, przy czym kamienna podłoga prezbiterium i podłoga z zaprawą murarską w nawie kościoła mogły być w przybliżeniu na jednym poziomie.

Na południowej stronie nawy Petrovský-Šichman przypuszczał istnienie kamiennej posadzki łączonej zaprawą. Jednak podczas badań stwierdziliśmy, że to, co zinterpretował, jako posadzkę wzgl. podstawę jakiejś konstrukcji, jest prawdopodobnie tylko zawałony kawałek muru. Kolejny duży blok odkryliśmy przy południowej ścianie prezbiterium od strony zewnętrznej. W kilku miejscach wewnątrz i na zewnątrz kościoła znaleźliśmy resztki tynku, w większości białego, ale przy południowej ścianie wewnątrz nawy kościoła odkryliśmy większą ilość fragmentów tynku, który miał na białym tle farbę czerwoną. Niestety, fragmenty były takie małe, że nie byliśmy w stanie określić motywu zdobniczego. Drobną odłamek tynku się znalazł także w gruzach, które zasypały grób przy północnej ścianie nawy kościoła. Przeciwnie, wspomnianych przez Petrovského-Šiachmana malowanych tynków w zachrystii, nie znaleźliśmy ani tam ani w gruzach muru.

W zachrystii odkryliśmy jej wejście z prezbiterium, które odkrył już Petrovský-Šichman. W chwili obecnej jeszcze nie jest objaśniony okres budowy zachrystii – czy powstała jednocześnie z kościołem lub została dobudowana później. Petrovský-Šichman przypuszczał, że została zbudowana później, lecz obecne badania wykazały przewiązanie murów zachrystii i kościoła, co wskazuje na ich jednoczesne wzniesienie.

Ważnym odkryciem było znalezienie dużej ilości kości przy północnej ścianie kościoła, w miejscu przewiązania murów zachrystii i kościoła. W kącie zawartym między północnym murem nawy i zachodnim murem zachrystii znajdowała się warstwa kości sięgają-

predpokladať, že išlo o drobnú stavbu kvadratického tvaru, ktorá bola ku kostolu pristavaná dodatočne.

Pri severnom múre lode kostola, hneď vedľa oltára, sme našli hrob odkrytý Petrovským-Šichmanom, ktorý sa svojou výplňou odlišoval od okolia. Bolo istým prevapením, že sme v hrobe našli kostru, dokonca aj s drobnými nálezmi, čo značí, že Petrovský-Šichman hrob síce odkryl, ale nevybral. Pomerne veľká koncentrácia kostí bola pri južnej stene svätyně z exteriéru, väčšie množstvo kostí sme našli v interiéri kostola pri jeho južnom múre. Už za múrmi kostola sme na niekoľkých miestach našli lebky, väčšinou ešte s ďalšími kostami. Aj Petrovský-Šichman evidoval pri svojom výskume lebky pohodené v exteriéri kostola. Vo všetkých prípadoch kosti neboli v anatomickej polohe, naopak boli viditeľne rozhádzané alebo nahádzané na kôpku. Pravdepodobne sú to kosti zo starších porušených hrobov.

V kostole sme okrem hrobu odkrytého už Petrovským-Šichmanom našli ďalšie tri hroby, ktoré boli vyhlbené do ílovitého podložja. V jednom hrobe sa našiel bronzový prsteň, v druhom drobná minca. Ďalší hrob sme odkryli už za múrmi kostola, pri juhozápadnom rohu, tento bol bez akýchkoľvek nálezov, v jeho blízkosti sa však našiel fragment stredovekej nádoby.

Na viacerých miestach v interiéri aj exteriéri kostola sme našli prepálenú vrstvu. V sakristii tvorí súvislú veľkú plochu, na iných miestach bola porušená starším výskumom. Táto prepálená vrstva obsahuje uhlíky, drobné prepálené úlomky kostí, črepy a klince. Vrstva dokladá, že kostol zanikol pri požiari, po ktorom už nebol obnovený. Zatiaľ nevieme určiť, či ide o zvyšky spáleného krovu alebo drevej podlahy.

Samotné murivo kostola je pomerne dobre zachované, aj keď sú miesta, kde došlo k značnému poškodeniu múrov. Výrazne poškodený je severozápadný roh kostola, ktorý sa dnes nachádza na úplnom okraji terasy, a k jeho poškodeniu pravdepodobne došlo v dôsledku zo-

ca pravie do súčasnej úrovni. To znamená, že tu ešte v čase, keď kostol istnia i plnil svoju funkciu, vzniklo nové osarium. Kostnice slúžili do ochovania kostí ze starších, uszkodzonych grobov. Cementarz się z biegiem czasu zapełniał, dlatego zaczęto wygłębiać groby w miejscach strasznych grobov a kosti z nich skladano w kostnicy. Podczas badań archeologicznych powiodło nam się odnaleźć mury tej kostnicy - jeden połączony jest z północno-zachodnim narożem zachrystii, drugi z północnym murem nawy kościoła. Z murów zdołaliśmy odkryć tylko krótkie odcinki, które jednak pozwalają przypuszczać, że chodziło o mały budynek na planie kwadratu, który był dodatkowo przystawiony do kościoła.

Przy ścianie północnej nawy kościoła, zaraz obok ołtarza znaleźliśmy grób odkryty już przez Petrovského-Šichmana, którego wypełnienie różniło się od okolicznych murów. Było dla nas pewną niespodzianką, że w grobie znaleźliśmy szkielet człowieka, nawet z drobnymi znaleziskami, co oznacza, że Petrovský-Šichman grób, co prawda odkrył, lecz nie wydobył. Stosunkowo duża koncentracja kosti była przy południowej ścianie prezbiterium po jej zewnętrznej stronie, większą ilość kosti zlokalizowaliśmy wewnątrz kościoła przy jego ścianie południowej. Już za murami kościoła znaleźliśmy w kilku miejscach czaszki, w większości i z dalszymi kośćciami. Petrovský-Šichman też ewidencjonował w swoich badaniach czaszki porzucone wewnątrz kościoła. We wszystkich przypadkach kosti te nie znajdowały się w pozycji anatomicznej, wręcz przeciwnie, były w sposób widoczny rozrzucone lub poukładane na gromadkę. Prawdopodobnie pochodziły ze starších uszkodzonych grobov.

Oprócz grobu odkrytego przez Petrovského-Šichmana znaleźliśmy w kościele jeszcze trzy kolejne groby, które były wygłębione w podłożu ilastym. W jednym z tych grobov znaleźnno pierścien z brązu, w drugim drobną monetę. Następny grób odkryliśmy już poza murami kościoła, przy południowo-zachodnim rogu, bez jakichkolwiek znalezisk, ale w jego pobliżu

suvu pôdy v týchto miestach, takže sa murivo uvoľnilo a rozdrobilo. Výrazne poškodený je aj juhovýchodný roh lode kostola a východný múr svätyne. V súvislosti s tým spomína Petrovský-Šichman, že sa v roku 1956 vtedajší majiteľ pozemku pokúšal zarovnať terén, pričom vybúral značné časti murív. Múry sú postavené z lomového kameňa a okruhliakov, opracovaných kameňov je veľmi málo. Kameňe sú spájané maltou, pričom na niektorých miestach je viditeľná snaha vytvoriť v murive riadky. Na niekoľkých miestach sú viditeľné tzv. základové odskoky, čiže základy sú o niečo širšie ako nadzemné murivo. V interiéri základový odskok pravdepodobne dokladá úroveň pôvodnej podlahy. Základovú škáru sme odkryli len na troch miestach, pričom pri východnom múre svätyne sa nachádzala v hĺbke cca 170 cm.

Podložie tvorí žltá ílovitá hlina, pomerne mastná a plastická. Do tohto podložia zahĺbili základy kostola. Vo všetkých sondách sme sa dostali na úroveň podložia. Na tejto ílovej vrstve je spomínaná prepálená vrstva, ktorá dokladá zánik kostola. Nad ňou sa postupne vytvorila hrubá vrstva deštrukcie, takže kostol nebol obnovený a postupne sa rozpadal. V deštrukcii sa dá rozlíšiť vrstva obsahujúca rozdrobené murivo - kamene a maltu, a vrstva, kde sú kamene výraznejšie premiešané s tmavohnedou hlinou. K premiešaniu deštrukcie prispel už majiteľ pozemku, ktorý v roku 1956 zasypal jamy a rozorávala nadzemné časti muriva, a tiež Petrovský-Šichman svojim výskumom.

Nálezy z výskumu v roku 2012 sú pomerne skromné – črepy keramických nádob, niekoľko väčších fragmentov keramických nádob, značné množstvo železných klinec, hrot šípu do kuše, jednoduchý bronzový prsteň a drobná minca z čias panovania Žigmunda Luxemburského. Zatiaľ nemáme k dispozícii také nálezy či situácie, ktoré by výraznejšie zmenili datovanie kostola.

V roku 2013 (od 22.júla do 30.augusta) pokračoval výskum na Koscelisku v Radoli, ktorý uskutočňuje Kysucké múzeum v Čadci

odkryto fragment naczynia średniowiecznego.

W kilku miejscach wewnątrz i na zewnątrz kościoła odkryliśmy warstwę zwęgloną. W zachrystii tworzy ona zwartą powierzchnię, w innych miejscach została naruszona w trakcie poprzednich badań. Ta przepalona warstwa zawiera węgliki, drobne zwęglone odłamki kości, skorupy naczyń i gwoździe. Zwęglona warstwa daje podstawę do twierdzenia, że kościół legł w gruzach w następstwie pożaru i już nigdy nie został odnowiony. Na razie nie zdołaliśmy określić, czy chodzi o resztki spalonego drewnianego wiązania dachu lub drewnianej podłogi.

Sam materiał, z którego był zbudowany kościół, zachował się stosunkowo dobrze, choć miejscami są mury znacznie uszkodzone. Wyraźnie uszkodzony jest północno-zachodni róg budowli, który znajduje się dziś zupełnie na skraju tarasu. Uszkodzenie w tym miejscu nastąpiło prawdopodobnie w wyniku obsunięcia gruntu, następnie rozluźnienia i rozkruszenia się muru. Znacznemu uszkodzeniu uległ także południowo-wschodni róg nawy i wschodni mur prezbiterium. W związku z tym Petrovský-Šichman wspomina, że w roku 1956 ówczesny właściciel parceli próbował wyrównać teren burząc przy tym znaczną część murów. Mury zbudowane są z kamienia tłuczniowego i okrągłych kamieni, kamieni opracowanych jest bardzo mało. Kamienie łączone są zaprawą, przy czym w niektórych miejscach jest widoczna próba utworzenia rzędów. W kilku miejscach widać tzw. „występy fundamentowe“, to znaczy, że fundamenty są nieco szersze niż mur nadziemny. We wnętrzu istnienie fundamentu szerszego niż ściana udawadnia poziom pierwotnej podłogi. Szczeliny fundamentowe odkryliśmy tylko w trzech miejscach, przy murze wschodnim prezbiterium na głębokości około 170 cm.

Podłozie tworzy żółta ilasta glina, stosunkowo tłusta i plastyczna. W tym podłożu wygłębiono fundamenty kościoła. We wszystkich sondach dotarliśmy do poziomu podłoża. Na warstwie ilowej jest warstwa zwęglona, która świadczy o unicestwieniu kościoła przez pożar.

Sakristia • Zachrystia • Sacristy

Murovaný oltár s kamennými stupňami v severnom múre kostola • Murowany ołtarz z kamiennymi stopniami w północnej ścianie kościoła • Altar of stone with stone steps in the Northern wall of the church

v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre. Okrem ruín kostola bolo našim cieľom zistiť rozsah pochovávaní jednak priamo v interiéri kostola, jednak na okolitom cintoríne.

Prirodzene, nebolo možné odkryť celý interiér kostola, a toľž celý cintorín, takže výskum prebiehal formou jednotlivých sond. Nadviazali sme pritom na sondy z minulého roku, ktoré sme rozšírili a prehľadili. Z architektúry kostola sme chceli predovšetkým preskúmať tzv. osárium alebo kostnicu, ktorú sme zistili pri severnom múre kostola. Anton Petrovský-Šichman pri svojom výskume v roku 1956 tento objekt neodkryl, ani o ňom nevedel, spomína len toľko, že sa pri severnom múre kostola našlo väčšie množstvo kostí. Kostnica bola pravdepodobne pristavaná ku kostolu neskôr, keď už kapacita cintorína nestačila, a bolo potrebné vytvoriť priestor na uloženie kostí zo starých hrobov. Jej múry sa pripájajú k severnej stene kostola a západnému múru sakristie. Kostnica má približne štvorcový tvar, s rozmermi cca 310x290 cm. Murivo je nepravidelné, zložené z kameňov rôznych tvarov a veľkostí, ktoré sú spájané drobnou maltou. Už na prvý pohľad sa murivo kostnice odlišuje od murív kostola, je menej „úhľadné“, aj malta má inú kvalitu. Vnútorň priestor kostnice vyplňala hrubá vrstva kostí, medzi ktorými sa len ojedinele vyskytovali črepy keramických nádob. Jej dno tvorila žltohnedá ílovitá hlina. Kostnica sa nachádza na samom okraji terasy a pravdepodobne v dôsledku zosuvov pôdy sa celý severný múr posunul, takže dnes je značne pokrivený.

Ďalšou sondou sme nadviazali na vľahnjšiu sondu situovanú pri západnom múre kostola, v jeho interiéri. Sondou sme rozšírili až do severozápadného rohu kostola a postupne sme ju prehľbovali. V minuloročnej sezóne sme pod úrovňou dlážky našli tri hroby, pričom pod jedným z nich sme našli drobnú mincu Žigmunda Luxemburského, zatiaľ jediný presnejšie datovateľný nález z výskumu. Dúfali sme, že v interiéri objavíme ďalšie hroby, čo sa aj

Nad ňou stopniowo utvorzyła się gruba warstwa pochodząca z destrukcji budowli, a więc kościół nie był odnowiony i stopniowo się rozsywał. W warstwie zwęglonej można wyróżnić warstwę zawierającą rozkruszony gruz- kamienie i zaprawę, oraz warstwę, gdzie kamienie są wyraźniej przemieszane z ciemnobrunatną gliną. Do tego przemieszania przyczynił się właściciel parceli, który w 1956 zasypał dziury i rozorał nadziemne części materiału z murów a także Petrovský-Šichman przy swoich badaniach archeologicznych.

Znaleziska z badań archeologicznych w roku 2012 są stosunkowo skromne – skorupy naczyń ceramicznych, kilka większych fragmentów naczyń ceramicznych, znaczna ilość gwoździ żelaznych, grot strzały do kuszy, prosty pierścień z brązu i jedna drobna moneta z okresu panowania Zygmunta Luksemburskiego. Obecnie nie mamy takich znalezisk ani informacji o takich sytuacjach, które by wpłynęły na zmianę datowania kościoła.

W roku 2013 (od 22 lipca do 30 sierpnia) kontynuowano badania na Kościelisku w Radoli, które prowadzi Muzeum Kisuckie w Czadcy we współpracy z Instytutem Archeologicznym Słowackiej Akademii Nauk w Nitrze. Oprócz przebadania ruin kościoła było naszym zamiarem stwierdzenie rozpiętości chowania zmarłych tak bezpośrednio we wnętrzu kościoła, jak i na przyległym cmentarzu.

Naturalnie, było niemożliwością odkrycie całego wnętrza kościoła a też całego cmentarza a więc badanie wykonano w formie poszczególnych sond. Nawiązaliśmy przy tym do sond z ubiegłego roku, które poszerzyliśmy i pogłębiliśmy. Jeśli chodzi o architekturę kościoła, chcieliśmy zbadać przede wszystkim kostnicę odkrytą przy północnym murze. Anton Petrovský-Šichman podczas swoich badań w roku 1956 nie odkrył tego obiektu, ani o nim nie wiedział, wspomina tylko, że pod ścianą północną znajduje się większa ilość kości. Kostnica została prawdopodobnie dobudowana później do kościoła, gdy już nie starczyło miejsca na cmentarzu i należało zabezpieczyć miejsce

potvrdilo. Hrobov tu bolo značné množstvo, no z niektorých sme našli už len torzo, pretože boli poškodené či zničené mladšími. Všetky hroby sa nachádzali pod vrstvou prepálenej hlíny a dreva, ktorú spájame so zánikom kostola, preto ich aspoň približne môžeme datovať do obdobia pred polovicou 15. storočia. Postupným hĺbením sme sa napokon dostali na vrstvu tvrdej hnedočervenej hlíny, v ktorej už neboli žiadne hroby a ktorá zrejme predstavuje pôvodné podložie. Hĺbením tejto sondy sme postupne odkrývali aj vnútornú stranu západného múru kostola, na ktorej sa zachovali veľké plochy pôvodnej omietky aj so stopami po drevenom debnení. Priamo v hroboch sme nenašli žiadne nálezy, v okolítom zásype sa však sporadicky objavovali črepy keramických nádob či železné predmety, ktoré zatiaľ čakajú na vyčistenie a konzerváciu. Hroby v interiéri kostola zrejme patrili príslušníkom miestnej drobnej šľachty, bolo totiž zvykom, že v kostole boli pochovávané významnejšie osobnosti.

Tretou sondou sme nadviazali na vľahjšiu sondu v priestore svätyne kostola. Tu sme chceli zistiť, či a aká bola v svätyni dlážka, preto sme sondu rozšírili smerom na juh. Žiadne stopy po dlážke sme však nenašli. V tejto časti svätyne sa nachádza tzv. ambón, základy kazateľnice, ktorý sme odkrýli celý. Podľa slov RNDr. Mgr. Mariána Samuela z Archeologického ústavu v Nitre, ktorý bol vedúcim výskumu, je ambón v kostole z 13. storočia značnou raritou. Za ambonom sme odkrýli dobre zachovaný hrob s drobnou mincou Žigmunda Luxemburského. Aj tu sme sa dostali na podložie z hnedočervenej hlíny.

Štvrtá sonda nadviazala na sondu za východným múrom svätyne. Petrovský-Šichman v tejto časti popisuje hrob, ktorý mal zachádzať pod múr kostola. V minuloročnej sezóne sa nám hrob nepodarilo nájsť, preto sme v tomto roku sondu výraznejšie rozšírili. Aj tu sme našli niekoľko hrobov, žiaľ bez nálezov. Spomínaný hrob sme síce nenašli, no kaverna vyhlámaná do základov muriva by mohla potvrdzovať jeho existenciu, a zároveň by to bol dô-

do uloženia kości ze starych grobów. Jej mury są przyłączone do północnej ściany kościoła i zachodniej ściany zachrystii. Kostnica ma kształt w przybliżeniu kwadratowy o wymiarach około 310x290 cm. Mur jest nieregularny, składa się z gładów o różnym kształcie i wielkości, połączonych kruszącą się zaprawą. Już na pierwszy rzut oka mur kostnicy odróżnia się od muru kościoła, jest mniej „wygładzony“ i zaprawa jest gorszej jakości. Wnętrze kostnicy wypełnia gruba warstwa kości, między którymi tylko sporadycznie znalazły się skorupy naczyń ceramicznych. Dno kostnicy tworzy żółtobrunatna ilasta glina. Kostnica ulokowana jest na skraju tarasu, ucierpiała w wyniku obsunięcia gruntu, przesunął się też cały północny mur, który jest obecnie znacznie pokrzywiony.

Kolejna sonda nawiązuje do zeszłorocznej sondy umieszczonej przy ścianie zachodniej wewnątrz kościoła. Poszerzyliśmy sondę aż do północno-zachodniego rogu kościoła i stopniowo ją pogłębialiśmy. W sezonie ubiegłorocznym odkryliśmy poniżej poziomu podłogi trzy groby, przy czym pod jednym z nich znaleźliśmy drobną monetę Zygmunta Luksemburskiego, dotąd jedyny dowód umożliwiający dokładniejsze datowanie znaleziska. Wierzyliśmy, że we wnętrzu odkryjemy jeszcze dalsze groby, co się w rezultacie potwierdziło. Była tu znaczna liczba grobów lecz z niektórych znaleźliśmy już tylko szczątki, gdyż uległy uszkodzeniu bądź zniszczeniu przy umieszczaniu w nich młodszych grobów. Wszystkie groby znajdowały się pod warstwą zwęglonej gliny i drewna, co ma związek z unicestwieniem kościoła i co umożliwi nam ustalenie okresu powstania kościoła wcześniej niż połowa XV wieku. Stopniowym pogłębianiem dotarliśmy do warstwy brunatnoczerwonej gliny, w której już nie było żadnych grobów a która niewątpliwie stanowi pierwotne podłożie znaleziska. W tej sondzie odsłanialiśmy stopniowo wewnętrzną stronę zachodniej ściany kościoła, na której zachowały się rozległe fragmenty oryginalnego tynku ze śladami drewnianego rusztowania. Bezpośrednio w grobach nie było żadnych znale-

kaz, že hrob vznikol pri už existujúcom kostole, a nie je teda starší ako kostol. V sonde sme sa dostali až na podložie z tvrdej hnedočervej hlíny.

Najvýznamnejšie výsledky sme dosiahli v piatej sonde, ktorá opäť nadviazala na minuloročnú sondu. V tomto roku sme ju rozšírili v miestach za južným múrom svätyne a lode. Pod vrstvou deštrukcie sme aj tu narazili na pomerne výraznú prepálenú vrstvu, pod ktorou bol žltý íl s početnými hrobmi. Hroby boli uložené pomerne plytko, niektoré boli porušené mladšími hrobmi, príp. úplne zničené, takže sme z nich našli len niekoľko kostí. Pravdepodobne z takéhoto zničeného hrobu pochádza hviezdovitá spona s razenou výzdobou. Pri viacerých hroboch sme nachádzali zvyškly spráchniveného dreva, pri jednom sa dokonca črtali obrysy drevenej truhly. Úplnou raritou je hrob č. 23, ktorý sa nachádzal pod náhrobným kameňom. Kameň bol na pôvodnom mieste, prelomený na dve časti. Je to jediný bezpečne doložený hrob na Koscelisku, ktorý bol na povrchu označený náhrobným kameňom. Niektoré okolnosti naznačujú, že takých hrobov tu mohlo byť viac (ďalší veľký plochý kameň, ktorý však už bol v sekundárnej polohe), v období, kedy sa na Koscelisku pochovávalo, však už tento spôsob označovania hrobov doznieva a vyskytuje sa len sporadicky. V hrobe pod kameňom sme pri kostre našli ďalšiu hviezdovitú sponu s puncovaním, ktorú predbežne datujeme ako stredovekú. V ostatných hroboch sme nenašli žiadne nálezy. Jeden hrob zasahuje pod múr kostola, pričom sa nedá jednoznačne určiť, či ešte pokračuje pod murivom, alebo bol poškodený pri kopaní základov. Jednoznačne je však starší ako samotný kostol, a dokladá, že sa na tomto mieste pochovávalo ešte pred postavením murovaného kostola. Či tu bol drevený kostol už pred murovaným, zatiaľ nevieme, pretože sme nenašli žiadne stopy po staršej stavbe.

Všetky hroby v kostole aj okolo neho, ktoré sme v tohtoročnej sezóne odkryli, boli situované hlavou na západ. Kostry boli rôzne za-

zisk, jednak w nagromadzonym gruzie sporadycznie pojawiały się skorupy naczyń ceramicznych czy przedmioty z żelaza, które teraz czekają na oczyszczenie i konserwację. Groby we wnętrzu kościoła należały do członków miejscowej drobnej szlachty, dlatego, że w kościołach chowano wybitniejsze osobistości.

Trzecia sonda nawiązywała do ubiegłorocznej sondy w prezbiterium kościoła. Tutaj chcieliśmy się dowiedzieć, jaka była długość prezbiterium, dlatego rozszerzyliśmy sondę w stronę południową. Nie znaleźliśmy jednak żadnych śladów podłogi. W tej części prezbiterium znajdowała się podstawa ambony, którą odkryliśmy całkowicie. Zgodnie z twierdzeniem RNDr. Mgr. Mariána Samuela z Instytutu Archeologicznego w Nitrze, który był kierownikiem badań, ambona w kościele z XIII wieku jest dość dużą rzadkością. Za amboną odkryliśmy dobrze zachowany grób z monetą Zygmunta Luksemburskiego. Również tutaj dotarliśmy do podłoża z brunatnoczerwonej gliny.

Czwarta sonda nawiązywała do sondy za wschodnim murem prezbiterium. Petrovský-Šichman w tej części opisuje grób, który miał sięgać pod mur kościoła. W ubiegłym sezonie nam nie udało się tego grobu znaleźć, dlatego w tym roku sondę poszerzyliśmy. Znaleźliśmy i tutaj kilka grobów, niestety bez znalezisk. Nie znaleźliśmy wspomnianego grobu, ale otwór wylamany w fundamencie, by mógł potwierdzić jego istnienie, a byłby to jednocześnie dowód na to, że grób powstał w już istniejącym kościele, a więc nie jest starszy niż kościół. Badanie w sondzie skończyliśmy też przy podłożu z twardej brunatnoczerwonej gliny.

Wyniki o największym znaczeniu osiągnęliśmy w piątej sondzie, która także nawiązywała do ubiegłorocznej. W tym roku ją poszerzyliśmy w miejscach za południowym murem prezbiterium i nawy. Pod warstwą destrukcyjną i tutaj natrafiliśmy na wyraźną węgloną warstwę, pod którą znajdował się żółty íl z licznymi grobami. Groby były ulokowane stosunkowo płytko, niektóre uległy uszkodzeniu przez młodsze groby lub całkowicie zniszc-

Ambón, základy kazateľnice • Fundament, podstawa ambony • The ambo foundations

Severný múr svätyne a ambón • Ściana północna prezbiterium i podstawa ambony • The Northern wall of the sanctum and the ambo

Kostnica • Kostnica • Ossuary

Hroby v interiéri kostola • Groby wewnątrz kościoła • The graves within the church

Hroby v interiéri kostola • Groby wewnątrz kościoła • The graves within the church

Hroby pri južnom múre kostola • Groby przy ścianie południowej kościoła • The graves by the Southern wall of the church

chované, niektoré boli kompletne, z iných zostali len nepatrné zvyšky, pretože pôda je v tejto lokalite značne agresívna a kosti v nej rýchlo prachnivejú. Aj železné predmety, prevažne klince z rakiev, boli značne deformované koróziou. Vybrané kostry pôjdu na antropologickú analýzu, ktorou sa určí vek a pohlavie pochovaných, príp. akými chorobami za svojho života trpeli a pod. Ako dokazujú nájdené hroby a kostnica, v kostole a jeho okolí sa intenzívne pochovávalo. V dvoch sezónach sme našli spolu 23 hrobov, pričom väčšinou boli v tzv. superpozícii, čiže v niekoľkých vrstvách nad sebou. Žiaľ, skutočnosť, že sa v hroboch až na pár výnimiek nenašli datovateľné predmety, nám nedovoľuje určiť, z ktorého obdobia hroby pochádzajú. Zatiaľ len jeden hrob vznikol jednoznačne po zániku kostola (hrob č. 1., ktorý sme odkryli v roku 2012). Ostatné odkryté hroby sa nachádzali pod neporušenou prepálenou vrstvou, takže ich datujeme do obdobia pred zánikom kostola, k čomu došlo pravdepodobne niekedy v prvej polovici 15. storočia.

Z nálezov okrem spôn si pozornosť zaslúžia drobné zelené koráliky s priemerom cca 2 mm, ktoré sme našli v interiéri kostola, v blízkosti hrobov, nie však priamo v hrobe. Pochádzajú z odevu pochovaného, pravdepodobne z pokrývky hlavy. Takéto koráliky sa vyskytovali už v stredoveku. V zásype sme občas nachádzali aj drobné kamenné úštepy, vyrobené z radiolaritu a obsidiánu. Podobné úštepy sa vyskytujú už od mladšej doby kamennej a používali sa na výrobu rôznych nástrojov. Sú veľmi malé a nedá sa určiť, či ide o cieľný výrobok alebo o odpad, ktorý vznikol pri výrobe iných nástrojov. Na Koscelisku sa ich našlo niekoľko, a ak by sme prijali ich datovanie do neskorej doby kamennej (eneolit), dokladali by najstaršie osídlenie lokality.

Po dvoch sezónach teda môžeme konštatovať, že kostolík v Radoli mal podobu jednoduchej stavby s hlavnou loďou, pravouhlou svätyňou a sakristiou, ku ktorej bola neskôr pristavaná kostnica. Múry sa dodnes dobre zachovali, na niektorých miestach sú zachova-

zeniu tak, že našli sme z nich len niekoľko kostí. Pravdepodobne z takého zničeného grobu pochádza zneškodnená gwiaździsta klamra z tlčzoną dekoracją. Przy licznych grobach znaleźliśmy resztki spróchniałego drewna, przy jednym były widoczne nawet zarysy drewnianej trumny. Zupełną osobliwością jest grób nr 23, który znajdował się pod kamiennym nagrobkiem. Kamień był na pierwotnym miejscu, rozłamany na dwie części. Jes to jedyny, udowodniony z całą pewnością grób na Koscelisku, który był na powierzchni oznaczony kamieniem nagrobnym. Niektóre okoliczności wskazują na to, że takich grobów tu mogło być więcej (dalszy płaski kamień, który już był w sekundarnej pozycji) w okresie, kiedy się na Koscelisku chowało zmarłych, jednakże tego sposobu oznaczania grobów zaniechano, występował już tylko sporadycznie. W grobie pod kamieniem przy szkielecie znaleźliśmy dalszą gwiaździstą klamrę z próbą, którą wstępnie datujemy do średniowiecza. W pozostałych grobach nie odkryliśmy żadnych znalezisk. Jeden grób sięga pod mur kościoła, przy czym nie da się jednoznacznie określić, czy wiedzie jeszcze dalej pod murem albo został uszkodzony przy kopaniu fundamentów. Jednoznacznie jest starszy niż sam kościół a więc udawadnia, że w tym miejscu chowano zmarłych już przed wybudowaniem kościoła. Czy istniał tu drewniany kościół przed tym murowanym, tego na razie nie wiemy, gdyż nie odkryliśmy żadnych śladów starszego budynku.

Wszystkie groby w kościele i koło niego, które odkryliśmy w tym roku, były usytuowane w kierunku zachodnim – głowa po stronie zachodniej. Szkielety były zachowane w różnym stopniu, niektóre były kompletne, z innych pozostałe tylko szczątki, dlatego, że gleba jest w tym miejscu dość agresywna i kości w niej szybko próchnieją. Również przedmioty z żelaza, przeważnie gwoździe z trumien, uległy zdeformowaniu w wyniku korozji. Wyjęte szkielety zostaną poddane analizie antropologicznej, która określi wiek i płeć pochowanych, wzgl. choroby, na które cierpieli podczas swoje-

né do výšky zhruba jeden meter nad základmi. Na ich stavbu vo veľkej miere používali riečne okruhliaky, dovezené sem pravdepodobne z rieky Kysuca, tiež miestnu bridlicu a len výnimočne opracované kamene (našli sme niekoľko opracovaných kvádrov z penovca). Nadzemné murivo je viac-menej riadkované, základové murivo bolo zrejme liate. Na viacerých miestach sme mohli sledovať tzv. základový odskok, čo znamená, že základy boli širšie ako nadzemné murivo. Kostol bol prinajmenšom v interiéri omietnutý, a stopy červenej omietky dokladajú nejaký ornament, ktorý sme však nedokázali určiť. K vnútornému vybaveniu patrili murovaný oltár a kazateľnica, po ktorej zostali murované základy. Naďalej zostáva nevyriešená otázka dlážky v kostole, ani v druhej sezóne sme po nej nenašli žiadne stopy, rovnako zatiaľ nedokážeme vysvetliť pôvod prepálenej vrstvy – či sú to zvyšky spálenej drevenej dlážky alebo dreveného stropu. Hroby v interiéri aj exteriéri kostola boli umiestnené značne plytko, len niekoľko desiatok centimetrov pod predpokladanou úrovňou dlážky. Skromné nálezy nám nedovoľujú presnejšie datovanie, preto naďalej môžeme vznik aj zánik kostola datovať len približne – vznik niekedy do tretej tretiny 13.storočia, zánik do prvej polovice 15.storočia.

Mgr. Danka Majerčíková
archeológ Kysuckého múzea v Čadci

go života itp. Odkryté groby i kostnica svedčia o tom, že v kostole i jeho okolí sa intenzívne chovalo zmarlých. V priebehu dvoch sezón odhalili sme celkom 23 grobov, pričom boli to v tzv. superpozícii, čiže v niekoľkých vrstvách jeden nad druhým. Nielenže, v súvislosti s tým, že v groboch, za výnimkou niekoľkých prípadov, nebol nájdený žiadny predmet, ktorý by bolo možné datovať, nie máme možnosť presnejšieho určenia, z ktorého obdobia groby pochádzajú. V súčasnosti vieme len toľko, že každý hrob pochádza jednoznačne z obdobia po zániku kostola (hrob č. 1, ktorý odhalili sme v roku 2012). Zostávajúce odhalené groby sa nachádzajú pod nienarušenou vrstvou zvrstvenou, a teda je možné ich datovať do obdobia pred zánikom kostola, do ktorého došlo pravdepodobne niekedy v polovici 15. storočia.

Ze nálezisk oprócz klamer, zasługują na uwagę drobne zielone koraliki o średnicy około 2 mm, które znaleźliśmy wewnątrz kościoła, w pobliżu grobów, jednakże nie bezpośrednio w grobie. Pochodzą z odzieży pochowanego, prawdopodobnie z nakrycia głowy. Takie koraliki były już w średniowieczu. W gruzie z zawalonych ścian znajdowaliśmy czasem drobne kamienne odłamki, wykonane z radiolarytu i obsydianu. Podobne odszczępione odłamki występują już od młodszej epoki kamiennej a używano ich do wyrobu różnych narzędzi. Są bardzo małe i nie można określić, czy chodzi o zwarty produkt, czy odpad, który powstał przy wykonaniu narzędzi. Na Kościelisku znaleźliśmy ich kilka, a gdybyśmy przyjęli ich datowanie do późnej epoki kamiennej (eneolit), mogłyby udawadniać najstarsze osiedlenie tego miejsca. Po dwóch sezonach możemy skonstatować, że kościółek w Radoli miał formę prostą budowli z nawą główną, prostokątnym prezbiterium i zachrysią, do którego była później dobudowana kostnica. Mury się do dzisiaj dobrze zachowały, w niektórych miejscach są zachowane zgrubsza do wysokości jednego metra nad fundamentem. Do budowy wykorzystano okrągłe głazy, wydobyte i przywiezione tutaj z rzeki Kysuca, a także miejscowy lupek i je-

dynie sporadycznie kamienie opracowane (znaleźliśmy kilka opracowanych bloków z tufu wapiennego). W murze nadziemnym widać, że materiał budowlany utwarza mniej więcej warstwy, rzędy, materiał w fundamencie był chyba lity. W kilku miejscach zauważyliśmy, że fundament był szerszy niż mur nadziemny. Kościół był, przynajmniej wewnątrz, otynkowany a ślady czerwonego tynku wskazują na jakiś ornament, którego niestety nie zdołaliśmy określić. W skład inwentarza wchodził mурowany ołtarz i ambona, z której zachowała się mурowana podstawa. Ciągłe pozostaje nie rozwiązana kwestia podłogi w kościele, ani w drugim sezonie badań nie znaleźliśmy jej śladów a tak

samo nie potrafimy na razie wyjaśnić pochodzenia warstwy zwęglonej – czy są to resztki spalonej drewnianej podłogi albo drewnianego stropu. Groby w kościele oraz w jego okolicy były umieszczone dość płytko, zaledwie kilkadziesiąt centymetrów poniżej przypuszczalnego poziomu podłogi. Skromne znaleziska nie pozwalają na dokładniejsze ustalenie okresu powstania kościoła, nadal możemy datować powstanie i unicestwienie kościoła tylko w przybliżeniu – powstanie kiedyś w trzeciej tercii XIII wieku a zanik w pierwszej połowie XV wieku.

Mgr. Danka Majerčíková
archeolog Muzeum Kisuckiego w Czadcy

Pohľad na oltár z výšky • Widok ołtarza z góry • View of the altar from height

Zvonica

Dzwonnica

Jednou z dominant obce Radoľa je nepochybne zvonica. Nachádza sa v časti obce „Skotňa“ nad Starou cestou. Je obklopená domami, ktoré pochádzajú väčšinou z prvej polovice dvadsiateho storočia.

Jednym z dominujących obiektów Rado-
li jest bezsprzecznie dzwonnica. Znajduje się
w części miejscowości o nazwie Skotňa“ nad
Starą drogą. Okalają ją domy pochodzące
w większości z pierwszej połowy XX w.

Zvonica • Dzwonnica • Belfry

Malý zvon – umieráčik, odliaty v roku 1836 • Mały dzwon – dzwon żałobny, odlany w roku 1836 • Little bell – kell cast in 1836

Veľký zvon, odliaty v roku 1921 • Wielki dzwon, odlany w roku 1921 • The big bell cast in 1921

Existuje minimum písomných informácií, ktoré by dokumentovali jej históriu. Spoľahlivými prameňmi sú azda len nápisy na zvonoch.

Starší, menší zvon, používaný ako umieračik bol odliaty v roku 1836. Nachádza sa na ňom nápis, ktorý uvádza, že bol odliaty „za obcovania Michala Jašu“.

Mladší, veľký zvon pochádza z roku 1921 a nahradil pôvodný, ktorý v časoch prvej svetovej vojny zrekvirovali pre potreby Rakúsko-Uhorskej armády. Zvonica teda nepochybne stála už v roku 1836.

Je však možné, že bola postavená už skôr pretože cisárovná Mária Terézia v osemnástom storočí podporovala výstavbu zvoníc po celej monarchii z bezpečnostných dôvodov, keď ohlasovali požiar či iné mimoriadne udalosti. A ktovie, azda najstaršie zvony putovali „do služieb vlasti“ v časoch Napoleonských či

Istnienie minimum informacji pisemnych dokumentujących jej historię. Pewnym źródłem są może tylko napisy na dzwonach.

Starszy, mniejszy dzwon, używany jako dzwon żałobny (sygnaturka) został odlany w roku 1836. Widnieje na nim napis, który głosi, że został odlany „za sprawowania władzy gminnej przez Michala Jašu“

Łodczy, duży dzwon pochodzi z 1921, zastąpił dzwon pierwotny, który w czasie pierwszej wojny światowej zarekwirowano dla potrzeb armii austro-węgierskiej. Dzwonnica więc stała tu bez wątpienia już w roku 1836.

Możliwe jest jednak, że została zbudowana jeszcze wcześniej, dlatego, że Maria Teresa w XVIII w. wspierała budowę dzwonnicy w całej swojej monarchii ze względu na bezpieczeństwo, dzwonicie dzwonów ogłaszało pożar i inne nadzwyczajne wydarzenia. I kto wie, czy najstarsze dzwony nie powędrowa-

Oltár v kaplnke • Ołtarz w kapliczce • The altar in the chapel

iných konfliktov ako vzácna surovina na odlievanie kanónov.

Na priečelí vľavo od vstupu do kaplnky sa nachádza socha sv. Jána Nepomuckého. Pôvodne bola táto socha umiestnená pri starom moste cez rieku Kysucu z Radole do Kysuckého Nového Mesta. V šesťdesiatych rokoch však bola počas výstavby nového mosta do Kysuckého Nového Mesta premiestnená do Radole.

ly „na službu otczyźnie“ w okresie napoleońskim czy w czasach innych konfliktów, jako cenny surowiec do odlewania dział armatnich.

Na fasadzie z lewej strony wejścia do kaplicy znajduje się rzeźba św. Jana Nepomucena. Pierwotnie była umieszczona przy starym moście prowadzącym przez rzekę Kysuca z Radoli do miasta Kysucké Nové Mesto. W latach sześćdziesiątych podczas budowy nowego mostu przemieszczono ją do Radoli.

Socha sv. Jána Nepomuckého z 19. storočia • Rzeźba św. Jana Nepomucena z XIX w. • Sculpture of St. Jan Nepomucký dating back to the 19th century

Kaplnka

Kapliczka

Nenápadná, maličká a ukrytá okolitými stromami je malá kaplnka na Starej ceste v Radoli. Vďaka výraznej žltej farbe, ktorú dostala pri poslednej oprave v roku 2002 sa vžil názov „Žltá kaplnka“.

Pôvodne to bola Kaplnka svätej Anny. Jej sošku však ukradli neznámi zloději. Táto udalosť bola podnetom na zakúpenie novej sošky Panny Márie, výrobu mreží a úpravu zovňajšku kaplnky.

Kaplnka sa nachádza na mieste cintorína, na ktorom sa prestalo pochovávať okolo roku 1890. Písomné záznamy o jej pôvode alebo histórii sa nezachovali.

Niepozorna, malutka, ukryta medzi drzewami drzemie mała kapliczka przy Starej drodze w Radoli. Przy ostatniej odnowie w roku 2002 przyodziała się w nową barwną szatę, od której wzięła się jej nazwa „Żółta kapliczka”.

Pierwotnie to była Kapliczka św Anny. Rzeźba świętej padła łupem nieznanych złodziei. To wydarzenie stało się bodźcem do zakupienia nowej rzeźby Najświętszej Maryi Panny, zaopatrzenia kapliczki w kraty oraz odnowy jej szaty zewnętrznej.

Kapliczka ulokowana jest w miejscu, gdzie znajdował się cmentarz, na którym pochówki

Legenda však hovorí, že bola postavená ako poďakovanie za záchranu rodiny počas Tureckých vojen. Mohlo však ísť aj o niektorý z neskorších konfliktov na území Rakúsko-Uhorska, keď sa našim územím preháňali bojové útvary Tökölyovcov či Rákocziocov, ktoré boli podporované Osmanskou ríšou.

Napokon nebol dôležité, kto vojnu rozpútal. Lud trpel vždy rovnako.

17. júna 2013 začala v blízkosti kaplnky výstavba rímskokatolíckeho kostola Sv. Cyrila a Metoda.

zaprzestaly okolo roku 1890. Nie zachovali sa žiadne zmienky písomne o jej pochodení i historii.

Lecz legenda głosi, że została wzniesiona w podziękowaniu za uratowanie pewnej rodziny podczas wojen tureckich. Mogło to dotyczyć także któregoś z późniejszych konfliktów wojennych na obszarze Austro – Węgier, gdy przez nasze obszary przechodziły oddziały Tekely'ego czy wojska Rakoczego wspierane przez imperium Osmanów.

Ostatecznie, nie ważne, kto rozpętał wojnę. Lud cierpiał zawsze tak samo.

17czerwca 2013r. w pobliżu kapliczki rozpoczęła się budowa rzymskokatolickiego kościoła św. Cyryla i Metodego.

Plastika Panny Márie • Rzeźba Najświętszej Maryi
Panny • Sculpture of Virgin Mary

Križ na Vretni

Krzyż na Vretni

Pod vrcholom 821 m vysokého Vretna zo strany od Radole sa aj dnes nachádza zvyšok lúky. Postupne ju pohlcuje okolitá vegetácia. Kedysi však bola omnoho rozľahlejšia a pravidelne ju kosievali. Seno z nej zvláčali dolu do dediny na „slákoch“ (šmykom). Na tejto lúke sa dodnes nachádza križ.

V osemdesiatych rokoch ho potichu obnovili chlapi z Radole a pravidelne sa pri ňom dá

Pod wierzchołkiem Vretna (821 m n. p. m.) od strony Radoli i w czasach obecnych rozciągają się resztki łąki. Stopniowo ją pochłania sąsiednia roślinność. Kiedyś była dużo rozleglejsza i regularnie koszona. Siano z niej ściągano do wsi na „smykach“ (ślizgiem). Na tej łące do dziś stoi krzyż.

W latach osiemdziesiątych go chłopcy z Radoli potajemnie odnowili, zawsze jest przy nim

Križ na Vretni • Krzyż na Vretni • Cross on the Vretn hill

nájst' kytička či horiace kahančeky. Písomné pramene k nemu nie sú k dispozícii, ale najstarší obyvatelia obce si pamätajú, že kríž stál na Vretni už v časoch ich detstva. Môžeme sa teda domnievať, že pochádza zo začiatku dvadsiateho storočia, ale môže byť aj starší. Málokto však pozná dôvod, prečo sa tam kríž nachádza a prečo nie je napríklad na vrchole Vretna.

Traduje sa, že raz, keď sa chlapi pustili do kosenia lúky ich znenazdajky prekvapila búrka. Blesky ich poriadne vyľakali. Odhodili kosačky, ostali pohromade a začali sa modliť. Blesky bili všade okolo nich, ale miesto, na ktorom sa zhromaždili nezasiahli. Na pamiatku tejto udalosti a ako poďakovanie za záchranu svojich životov na tomto mieste postavili kríž, ktorý stojí dodnes.

bukiecik kviatov lub pľonáce znicze. O krzyžu nie ma żadnych wzmianek pisemnych, ale najstarsi mieszkańcy pamiętają, że stał na Vretni już w czasie ich dzieciństwa. Możemy więc sądzić, że pochodzi z początku XX w., ale może być nawet starszy. Mało kto dziś zna powód, dla którego krzyż jest właśnie w tym miejscu a nie na przykład na wierzchołku Vretna.

Tradycja głosi, że jednego razu, gdy chłopcy zaczęli kosić łąkę, niespodziewanie przyciągnęła burza. Błyskawice ich porządnie wystraszyły. Rzucili kosy, skupili się w jedną grupkę i zaczęli się modlić. Błyskawice smagały wszędzie dookoła omijając jednak miejsce, na którym się zgromadzili kosiarze. Na pamiątkę tego wydarzenia oraz w dowód wdzięczności za uratowane życie postawili w tym miejscu krzyż, który tu stoi do dziś.

Pohľad na Vretné z okna zvonice • Widok wierzchołka Vretné z okna dzwonnicy • View of Vretné from window of belfry

Kríže v obci

Krzyże w Radoli

Kríž Pri lipách

Priestranstvo s krížom Pri lipách je významným orientačným bodom v Radoli. Dnes sa nachádza v centrálnej časti dediny a je to najfrekventovanejšia križovatka vnútri obce. Je hranicou medzi ulicami Lány I a Lány II. V minulosti sa však toto miesto nachádzalo mimo zastavaného územia. Kríž sa tu nachádzal aj pred mnohými rokmi. Podľa tradície boli pri ňom vysadené lipy. Pôvodné mohutné lipy, podľa ktorých sa toto miesto nazýva, tu určite rástli už v 19. storočí. Pod ochranou ich veľkolepých korún sa tu tradične stretávali miestni. Veterná smršť 19. marca 2001 lipy poškodila. Stromy ohrozovali okolité nehnú-

Krzyż Przy Lipach

Miejsce z krzyżem Przy Lipach jest ważnym punktem orientacyjnym w Radoli. Dziś znajduje się w centralnej części miejscowości i stanowi najruchliwsze skrzyżowanie na jej terenie. Tworzy granicę między ulicami Lány I i Lány II. W przeszłości to miejsce leżało poza terenem zabudowanym. Krzyż stał tu już wiele lat temu. Zgodnie z tradycją w jego sąsiedztwie rosły lipy. Pierwotnie ogromne lipy, od których wywodzi się nazwa tego miejsca, rosły tu już w XIX wieku. Pod ochroną ich wzniosłych koron spotykali się miejscowi ludzie. Lipy zostały zniszczone przez trąbę powietrzną 19 marca 2001r. Drzewa za-

Kríž Pri lipách • Krzyż Przy Lipach • Cross the Pri Lipach

teľnosti i okoloidúcich a museli byť vyrúbané. Mladé lipy, ktoré rastú pri križi boli vysadené ešte v tom istom roku.

V letných mesiacoch roku 2008 bol pri križi postavený oporný múrik, nový plot a okolie bolo zrekonštruované a upravené.

Kamenný križ u Papánovcov

Nedáľeko od priestranstva Pri lipách, na ulici Lány I, asi 100 metrov smerom ku Kaštieľu sa nachádza kamenný pieskovcový križ. Jeho výstavbu financovala rodina Papánova. Svedčia o tom aj dnes už ťažko čitateľné nápisy na podstavci. Dielo zhotovil okolo roku 1912 kamenár Miksa, ktorý pochádzal z Poľska. Bližšie informácie o jeho pôvode nie sú známe. Pred prvou svetovou vojnou sa ten-

grazaly okolicznym budynkom i przechodzącym koło nich ludziami. Jeszcze tego samego roku posadzono młode lipy, które rosną przy krzyżu obecnie.

W lenich miesiącach roku 2008 wybudowano przy krzyżu murek, dokonano naprawy płotu i uporządkowania okolicy.

Kamienny Krzyż u Papánovców

Niedaleko miejsca Przy Lipach, na ulicy Lány I, około 100 metrów w stronę Kasztelu znajduje się krzyż z piaskowca. Jego budowę ufundowała rodzina Papánova. Świadczą o tym napisy na jego postumencie, dziś już prawie nieczytelne. Dzieło to około roku 1912 wykonał kamieniarz Miksa, który pochodził z Polski, skąd konkretnie nie wiadomo-

Kamenný križ u Papánovcov. Úprava po roku 1990 (vľavo). Po oprave v roku 2013 (vpravo) • Kamienny krzyż u Papánovców. Odnova w roku 1990 (z lewej strony). Po odnowie w roku 2013 (z prawej strony) • The stone cross by the Papáns as renewed after 1990 (from the left). The cross as repaired in 2013 (from the right)

to zručný remeselník prisťahoval do Radole a oženil sa s Annou rodenou Minárikovou. Z obáv pred vojnovými útrapami sa manželia Mikšovci na začiatku prvej svetovej vojny vyštahovali do Ameriky, odkiaľ sa už nikdy nevrátili.

Začiatkom deväťdesiatych rokov dvadsiateho storočia zabezpečila rodina Papánova obnovu kríža remeselníkmi z Kysuckého Lieskovca. V roku 2013 obnovil kríž povrchovou úpravou Ján Papán.

Kríž na cintoríne Na Lopate

Na cintoríne Na Lopate sa nachádzajú dva kríže. V rohu cintorína, na križovatke ulíc Lány II a Stará cesta sa pod lipami nachádza drevený kríž. Kríž bol postavený okolo roku

mo. Pred I wojną światową ten wprawny rzemieślnik przyprowadził się do Radoli i ożenił się z Anną z domu Mináriková. Obawiając się wojennej udreki małżonkowie wyjechali na początku I wojny światowej do Ameryki, skąd już nigdy nie powrócili. Na początku lat dziewięćdziesiątych dwudziestego wieku rodzina Papánova zleciła odnowienie krzyża rzemieślnikom z Kysuckiego Lieskovca. W roku 2013 krzyż uzyskał nową szatę zewnętrzną w drodze odnowy, którą zorganizował Ján Papán.

Krzyże cmentarne Na Lopate

Na cmentarzu Na Lopate znajdują się dwa krzyże. W kącie cmentarza, na skrzyżowaniu ulic Lány II i Stará cesta stoi pod lipami kr-

Drevený kríž na starom cintoríne Na Lopate (vľavo), kamenný kríž na cintoríne Na Lopate (vpravo) • Drewniany krzyż na starym cmentarzu Na Lopate (po lewej stronie), kamienny krzyż na cmentarzu Na Lopate (po prawej stronie) • The wooden cross at the old Na Lopate cemetery (left), the stone cross at the Na Lopate cemetery (right)

1890, kedy sa na tomto cintoríne začalo pochovávať. Lipy pri ňom boli vysadené v rovnakom období.

Druhý kríž sa nachádza blízko hlavného vstupu na cintorín. Je z kameňa a už na prvý pohľad vidieť podobu s kamenným krížom U Papánovcov na Lánoch I. Pochádza z obdobia pred prvou svetovou vojnou a zhotovil ho majster Miksa. V roku 2001 ho umelecky rekonštruovala Eva Marcová.

Pochovávanie Na Lopate bolo oficiálne ukončené v roku 1974.

Križ na Starej ceste

Na pozemku Na Starej ceste, kde sa začala v roku 2013 výstavba kostola sv. Cyrila a Metoda bol pôvodne cintorín. Pochovávalo sa na ňom do roku 1890. Predpokladá sa, že cintorín mohol byť prevádzkovaný na tomto mieste už koncom 18. storočia. Predtým bol radolský cintorín na Koscelisku niekde blízko súčasného. Legenda hovorí, že obyvatelia obce sa rozhodli preniesť kríž z pôvodného miesta na Koscelisku na novo založený cintorín. Počas prenášania kríža na nové miesto sa však strhla veľmi silná búrka, o ktorej sa medzi ľuďmi dlho rozprávalo.

Posledné hrobové miesta na cintoríne boli práve pri tomto kríži.

Križ na cintoríne Na Koscelisku

Na Koscelisku sa nachádza cintorín, na ktorom sa pochováva od roku 1974 do súčasnosti. Drevený kríž sa nachádza pred budovou Domu smútku blízko vstupu na cintorín. Pôvodne sa však nachádzal bližšie k stredu cintorína neďaleko Domu smútku a hlavnej uličky. Kríž bol premiestnený na súčasné miesto v roku 1994.

kríž drewniany. Został wzniesiony około roku 1890, kiedy to zaczęto chować zmarłych na tym cmentarzu. W tym samym czasie posadzono przy nim lipy. Drugi krzyż stoi blisko głównego wejścia na cmentarz. Jest wykonany z kamienia a już na pierwszy rzut oka widać jego podobieństwo do kamiennego krzyża U Papánovcůw na Lánoch I. Pochodzi z okresu przez I wojnę światową a jego autorem jest mistrz Miksa. W roku 2001 jego odnowy artystycznej dokonała Eva Marcová. Chowania zmarłych Na Lopate oficjalnie zaprzestano w roku 1974.

Krzyż na Starej Drodze

Na parceli przy Starej Drodze, gdzie w roku 2013 rozpoczęła się budowa kościoła św. Cyryla i Metodego, był dawniej cmentarz. Pochówki odbywały się na nim do roku 1890. Przypuszcza się, że cmentarz w tym miejscu mógł służyć do chowania zmarłych już pod koniec XVIII wieku. Przedtem radolski cmentarz był na Kościelisku, gdzieś w pobliżu tego obecnego. Legenda prawi, że mieszkańcy miejscowości pragnęli przenieść krzyż z jego miejsca na Kościelisku na nowo założony cmentarz. Podczas przenoszenia krzyża na nowe miejsce zerwała się okrutna burza, która na długo pozostała tematem rozmów i opowiadań ludzi. Ostatnie groby na tym cmentarzu leżały właśnie przy tym krzyżu.

Krzyż cmentarny Na Kościelisku

Na Kościelisku znajduje się cmentarz, na którym odbywają się pochówki od roku 1974 do dziś. Drewniany krzyż wznosi się przed domem pogrzebowym niedaleko wejścia na cmentarz. Pierwotnie znajdował się bliżej centrum cmentarza niedaleko domu pogrzebowego i głównej drogi cmentarza. W obecne miejsce krzyż został przeniesiony w roku 1994.

Hradisko

Hradisko (Grodzisko)

Podľa názvu by Hradisko (476 m nad morom) malo byť z historického hľadiska azda najzaujímavejšou lokalitou Radole. Dokonca aj legenda hovorí o tom, že na Hradisku v Radoli sa mal narodiť svätý Vojtech. Je samozrejmé, že archeológovia sa pokúsili na tomto mieste hľadať stopy po dávnom Hradisku azda z čias Veľkej Moravy alebo o niečo neskorších.

Výsledkom doterajšieho úsilia archeológov je však len konštatovanie, že doteraz tu nebol zaznamenaný žiadny nález, ktorý by podporil opodstatnenosť existencie legend o dávnom hradisku.

Według nazwy Hradisko (476 m n.p.m.) powinno być z historycznego punktu widzenia najciekawszym miejscem Radoli. Nawet legenda głosi, że na Hradisku w Radoli urodził się św. Wojciech. Oczywiście archeolodzy próbowali odnaleźć w tym miejscu ślady dawnego grodu, może z okresu Wielkich Moraw lub nieco późniejszego.

Rezultatem dotychczasowego wysiłku archeologów jest jedynie konstatacja, że nie odkryto tu nic, co mogłoby wesprzeć uzasadnienie legend o istnieniu dawnego grodziska.

Pohľad na Hradisko z Noviny, v pozadí Steny a Ladonhora • Widok Hradiska z Noviny, z tyłu Steny i Ladonhora • View of Hradisko from Novina, Steny and Ladonhora in the background

Rudolf Matter: Kysucký dejepis

Rudolf Mater: Historia Kisuc

Tento text z publikácie vydanéj v roku 1927 citoval spisovateľ a riaditeľ Kysuckého múzea Miloš Jesenský vo svojej knihe *Muzeológia na Kysuciach* vydanéj v roku 2012:

Hradola, Roduole, Rodola

Jako sme to v dejinách Kys. Nového Mesta čítali, založil ju tamojší „mestský advokatus“ Martinius Furman, ktorému kráľ Žigmond daroval toto územie, na ktorom vystavil jeden kaštieľ (hrad) od ktorého dostal praedicat de Ujvár. (Smútno, že už i vtedy sa udělovaly v čistoslovenskej dobe maďarské praedicaty: Od tohoto hradu údajne dostala osada meno „Hradola“ dnes „Radola“. Pravdepodobnejšie však bude že na tomto území už predtým jestvovaly nejaké hrady, lebo povest' ľudu ukazuje na jeden k juhu ležiaci vršok, že tam kedysi (v neurčitej dobe) stál hrad, ktorého stopy bolo do nedávna ešte dobre spozorovať. Ďalej, vyše osady k východu z ľavej strany na hor sa tiahnucej cesty sa nachodí jedno malé poveršie, ktoré nosí meno ešte po dnes „Belehrad“. Ďalej je povest' u ľudu, že v múroch hradu Martiniusa Furmana bola šibenica, [To nesúhlasí z vtedajšími zásadami a pravidlami, lebo nová osada podrobila sa výsadami obdarovanému K. Novému Mestu a toto malo šibenice aj pre okolie.] a že boly pri hrade aj arešty. V pravde je, že na juhovýchodnej strane hradu v múre sa nachodí asi 2 a pol metra vysoká a 1 mtr. široká túlna, kde vo výške asi 2 metrov bolo pretiahnuté jedno dubové drevo na ktorom – údajne ľudí vešali. Táto mienka sa však protiví zásadám zemského pána, aby on bol dal pod svojimi oknami poschodia vešať zločincov, ktorí obyčajne pre výstrahu iných lúpežníkov tam tak dlho vyseli, zakiaľ z nich len holá kostra ostala, ktorú potom druhí trestanci museli odňať a pochovať. V pravde

W roku 2012 pisarz i dyrektor Kysuckého múzea (Muzeum Kisuckiego) Miloš Jesenský w swojej książce „*Muzeologia na Kysuciach*“ zamieścił Kysucký dejepis (*Historia Kisuc*) autorstwa Rudolfa Mattera z roku 1927, w której pisze:

Hradola, Roduole, Rodola

Jak to czytaliśmy w historii Kys. Nového Mesta, Radolę założył tamtejszy „miejski advokatus“ Martinius Furman, któremu ten obszar podarował król Zygmunt, a na którym wybudował jeden kasztel (gród). Od króla uzyskał też de Ujvár (przydomek szlachecki de Grodek, z Grodku). (Zasmucające jest to, że już wtedy udzielano w czysto słowackim okresie przydomki węgierskie). Ponoć od tego grodu otrzymała osada nazwę „Hradola“ dziś „Radola“. Jednak bardziej prawdopodobne jest, że na tym obszarze już dawniej istniały jakieś grody, gdyż w opowieściach ludowych zwraca się uwagę na jedno wzgórze leżące na południowym krańcu, że właśnie tam kiedyś (w nie określonym czasie) stał gród, którego ślady były jeszcze niedawno dobrze widoczne. Dalej na wschód za osadą z lewej strony ciągnącej się w górę drogi znajduje się mały pagórek, który do dziś nosi nazwę „Belehrad“. Następnie istnieje tu opowieść ludowa, że między murami grodu Martiniusa Furmana była szubienica [Nie zgadza się to z ówczesnymi zasadami i regułami, gdyż nowa osada podlegała pod obdarowane K. Nowé Mesto a to miało szubienice także dla okolicy.] oraz, że przy grodzie było i więzienie. Prawdą jest, że w południowej części kasztelu znajduje się w murze wnęka o wysokości około 2 i pół metra i szerokości 1 metr, gdzie na wysokości około 2 metrów było przełożona belka z drewna dębowego, na której ponoć wie-

bola toto jednoduchá „mučnica“ lebo „trízni-
ca“ v ktorej bol lupieżník dole za nohy uviaza-
ný a hore so škripcom ťahaný kým svoj zlo-
čin priznal. Bývalá väznica tiež ešte jestvu-
je a je dnes jako maštal; používaná. [Pri skú-
maniu bývalého hradu, neskoršej palenice
a dneskajších súkromných bytov bol spiso-
vateľ dvakrát bezvýsledne, pretože obyvatelia
bytov vzdor preukázanej legitímácie ktorú
jemu náčelník P. Rušteck z Kysuckého Nového
Mesta s ochotou vydal, do bytov vstúpiť nene-
chali, po tretí krát keď spisovateľ vzdor proti-
vy do bytov predsa vošiel, sa shrnulo niekoľ-
ko žien zo susedstva ohrožovali spisovateľa
slovami; „Čo chodíte jako nejaký spehúň, už
vás tu po tretie vidíme, jak sa hneď nepracete
ztadiaľto, tak idame pre našich mužov potom
uvidíš čo bude s Vami“. Spisovateľ sa pravda
pod výkrikami žien ihneď odstránil, ale mal
už vec preskúmanú.] Pri hrade bola založená
osada pod hore uvedeným menom.

szano ludzi. Twierdzenie to jednak urąga za-
sadam możnowładcy, przecież on by nie po-
zwolił wieszać złoczyńców pod swoimi okna-
mi, tak, jak to było wtedy w zwyczaju: musieli
tam wisieć jako przestroga dla innych łupież-
ników tak długo aż z nich został tylko goły
kościotrup, którego potem musieli inni uka-
rani zdjąć i pochować. Prawda jest taka, że
była to zwykła „katownia“, w której przywią-
zywano łupieżnika za nogi i rozciągano na ła-
wie, dopóki się nie przyznał. Byłe więzienie
też jeszcze istnieje, dziś używane jako obo-
ra. [Przy badaniu byłego grodu, późniejszej
gorzelni i dzisiejszych mieszkań prywatnych
pisarz tu był dwa razy na darmo, ponieważ
mieszkańcy, pomimo okazanej im legityma-
cji wydanej ochoczo przez naczelnika P. Ru-
šteka z Kysuckého Nového Mesta, nie pozwo-
lili wejść do mieszkań. Za trzecim razem, gdy
pisarz pomimo sprzeciwu mieszkańców jed-
nak wchodził do mieszkań, zeszło się kilka
kobiet z sąsiedztwa i groziły pisarzowi sło-
wami: „Co chodzisz, jak jakiś szpicel, już cię
tu po raz trzeci widzimy, jeśli zaraz się stąd
nie wyniesiesz, pójdziemy po naszych mężów
a potem zobaczysz, co z tobą zrobią“. Pisarz co
prawda na krzyk kobiet od razu się wyniósł,
ale już miał sprawę przebadaną.] Przy grodzie
powstała osada o wyżej wskazanej nazwie.

RADOŁA – SKOCZÓW

*In the Footsteps of Legends of Saint Vojtech
and Saint Jan Sarkander*

Dear readers,

I was honoured and thankful to accept the opportunity to participate in the making of the first publication devoted to topics on Radoła, its history, nature, presence and legends which instigate out fantasy and desire for further knowledge.

The publication came into existence as a part of the project realised in cooperation with our friends from Skoczów, Poland. It is not just the geographical proximity and Slavonic patriotism that unites us, but the connection with Christian roots of the two nations plays an important role, too. Saint Adalbert, Saint John Sarkander and Radla are fragments of an interesting mosaic which may with some imagination be created over Skoczów and Radoła.

The book's ambition is not just to fill in the whitespaces of the knowledge map of our history. It is

just the other way round. The book only carefully puts the key in the lock of the door that we may sometime learn how it really happened behind.

This is the book on what we would like to know better. We may read the book, look it through and discuss it. We may do so freely and with fantasy.

Official history textbooks do not after all depict how the events happened, they only describe how they were recorded by those who were on the side of the victors or who at least survived.

I owe Robert Borský, mayor of our common partner municipality of Hrádek, the Czech Republic, a debt of gratitude as he came up with the idea of trilateral Czech – Polish – Slovak cooperation and even won our friends from Skoczów for the project.

*Anton Tkáčik, Msc.
Mayor of Radoła*

History

The earliest written reference to the village dates back to the period between 1332 and 1337. Radoła was at the time the seat of the only parish within the Kysuce region and the listing of parishes drawn up by papal emissaries Rajmund de Bonofato and Jacob Bergario states that Peter, the parish priest of Radoła, paid six groschens as tither. „Petrus de Radela solvit VI grossos (Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia.)

Origin of Radoła's name

No other village, town or just hamlet with the same name may be found, even though modern information technologies are used.

It is certain that the village had its present name as early as the 14th century as the period records refer to Peter, the parish priest of Radoła.

The name of the village was according to the most acceptable theory derived from the name of Saint Adalbert's tutor – Radla after whom the existing medieval settlement might have been named.

Historical sources also state another name resembling the name of our village – Radila. That was allegedly the name of a warrior who distinguished himself fighting against the Tartars. They, however, invaded our territory in 1241 and we may only guess whether his name was inspired by the name of the

village or whether the existing settlement was named after the period hero.

Rudolf Mater on the other hand derives the name of the village from Slovak word for castle - hrad – Hradola. The name should at the same time be reference to the period significance of ancient Radoła.

There is also a funny carman story explaining the name of the village in a very prosaic fashion. A carman was supposedly driving a lady in his wagon through the Kysuca river and needed to reduce to load on his wagon when fording the river. He simply, not even knowing the name of the woman that he was driving, shouted at her: „Dora! Dole!“ (“Dora, get down!”)

The woman however asked the carman at the very moment: “Where did we arrive to?” The rattling wagon made her, however, think that what the man said was his reply to her question. ...Do Radole (to Radoła ...) As the woman called “Dora” was a very talkative person, the new name took root quickly.

Archeological findings however prove that there was a settlement in prehistory already. There were diggings at Koscelisko dating back to Eneolith (Late Stone Age – Copper Age). A relatively large burial ground of Lusatian culture people was situated there in Early and Late Bronze Age. People of the Púchov culture lived there in the Iron Age. Findings dating

back to prehistory were mentioned by historian Karol Andel in his work *Prehistorické pamiatky na Kysuciach* (Prehistoric Sights of the Kysuce Region) of 1928. The findings are from Lačíšovský potok (the Lačíšovský creek), Hradisko and the environment as well as from the terrace below Koscelisko. It is paradoxical that as late as 1923 professor V. Chaloupecký still championed theory on unpopulated Kysuce region in his book *Staré Slovensko* (Old Slovakia).

Church of Radoľa was built at Koscelisko in the mid-13th century. It probably also included fortification and bulwark. Its doom is usually connected with the raids of the Hussites in the period between 1429 and 1431. It was the period of reign of Sigismund of Luxemburg. A coin dating back just to the period of his reign was found in the ruins of medieval church during the research of 2012.

Radoľa was probably a part of the Varín county. Once the county ceased to exist in the 15th century, it became a part of the Budatín dominion.

1575 is the year that the earliest written reference to the castle of Radoľa dates back to. The territory of Radoľa belonged to Mathias Csak of Trenčín, the Hatňanský family and the Suňog family in various periods. Starting from the 18th century it was owned by the Csáky family.

There were ten houses in the village in 1598. Radoľa became an important economic center of the Budatín dominion. There were two ponds, a mill, a distillery, a hop garden and a brewery. Local people made their living by agriculture, woodcutting and beekeeping. In the 17th century the castle of Radoľa also owned 800 sheep. In 1720 there were 13 tax payers living there of whom 11 were poor small farmers, in 1784 there were 50 houses, 51 families and 351 inhabitants in Radoľa, in 1828 there were 53 houses and 551 inhabitants.

In 1831 cholera struck the village and 40 inhabitants died of the disease. The turn of the twentieth century saw the village having 433 inhabitants. The number of people living there was constantly growing.

In the 19th century toll was collected in Radoľa.

In 1914 new building of the school was constructed. There was one classroom and the teacher's apartment. The first qualified teacher was Vilma Králiková. The building is nowadays used as kindergarten. In 1930 there were 108 pupils in a schoolroom and two classrooms.

After 1918 the inhabitants also made their living by working as tinkers, peddlers and by seasonal farm works. Following the First World War owners of the Budatín dominion were gradually selling their property to the inhabitants of Radoľa. Following establishment of the Czechoslovak Republic in 1919 there were 79 houses and 446 inhabitants in Radoľa. All of them professed to be Slovaks and Roman Catholics.

In 1920 there was the first theatre performance entitled "Až lipa zakvitne" (Once Linden Tree is in Bloom). Before 1930 there was a play prepared for the public every two years. In the period between 1931 and 1935 there was a play prepared and directed by Ludevít Ďurana.

In 1929 there were 584 inhabitants and 105 houses in Radoľa.

In 1936 Štefan Kultán started as teacher in the village. In the period between 1936 and 1945 he directed a new play in Radoľa annually. He was teaching the kids of Radoľa until he retired in 1972. He and the local children spent years keeping bees, breeding and gardening.

On June 18, 1942 a working group of Slovenský rozhlas (the Slovak Radio) visited Radoľa. 30 local folk songs sung by the local women and girls and met with great success were recorded.

Local library was operated within the school building from 1920 to 1971. In 1926 there were 30 books, while in 1971 there were 1 200 books available. Electricity was introduced in 1932.

Classes were interrupted in the period between October 07, 1944 and March 01, 1945 as the school was occupied by troops. The classes continued starting from Mach 01, 1945, but due to lack of firewood and coal there was just one schoolroom used then. The school was once again occupied by troops between April 03 and May 08, 1945. The school garden was dug up with trenches, the fences were broken. A wall of the school broke and window glass was broken, too, by the strong explosions to blow the bridges over the Kysuca river towards Kysucké Nové Mesto as well as the one situated by the state road towards Čadca up by the retreating German troops on April 30, 1945 at 06:30 a.m. The village was hit by the frontline for just one day. Radoľa was being liberated by the 138th Rifle Division of the Red Army.

Radoľa after the Second World War

The village was administratively a part of the Trenčín administrative province. Until 1960 it was a part of the Kysucké Nové Mesto District within the Žilina Region and later a part of the Čadca District within the Region of Central Slovakia.

After the Second World War the village began to grow and in the period between 1945 and 1955 the inhabitants of the village built 80 new detached houses.

In 1955 a new road to Horný Vadičov was built.

In 1954 a sports union and its first chairman was Jozef Pakan. In January 1955 the Sokol Radoľa football team was established in Radoľa and its operation was managed by the committee which consisted of the following members: Štefan Tichý as the chairman, Martin Krkoška as the vice-chairman, Vincent Ščamba as the secretary, Emil Kultán as trea-

surer, Alexander Kuriak, Štefan Žubor, Viktor Macúš and Šimon Prievozník as members. In 1956 the first playfield was constructed at Rieky. The team on regular basis participated in the champion competition on the level of the district. In March 1961 the Sokol Radoľa football team was renamed to Družstevník Sports Association. Starting from the mid-80s the club used a new name – the Pozemné stavby Sports Association. Starting from the 90s until now the club's name is the Radoľa Sports Club. In the season 2005/2006 men's team scored a historic success as their excellent performance won a place in the 5th league for Radoľa for the first time. The cornerstone of the success was brilliant work with the young players. The young junior team of Radoľa went up to the 3rd league in the season 1998/1999 and in the season 1999/2000 they even went up to the 2nd league. In the season 2000 / 2001 the junior team of Radoľa went up to 5th league.

There was an amateur theatre group still active in the village. Traditions such as erecting and removing maypoles or „burying the bass fiddle“ were still alive in the village.

In 1957 water pipeline was built in the village. Cooperative covering the village as a whole was founded in 1958. Its first chairman was Viliam Kultán. The initial surface area was 252 hectares of agricultural land of which 120 hectares was arable land. Besides cows there were also 140 pigs and 12 horses kept.

There were significant sports successes in the field of table tennis. In 1961a table tennis club was founded in Radoľa. Its founders were Peter Lukáč, Ján Kultán, Jozef Stráňava, Ladislav Pasienska and Vincent Ščamba. Historical success was advancing to the 2nd Slovak National League in the season 1989/1990. Line-up of the team consisted of Ján Vitkovský, Roman Jedinák, Robert Mrvečka and Ján Kukučík.

In 1962 Elementary school was competed in the village. The children of Radoľa attended Elementary school situated at the premises of what is at present the kindergarten, but also school in Budatínska Lehota before. On September 2, 1962 395 pupils divided into 13 classes commenced in nine classrooms. Emil Šenkár was the school's director.

Starting from 1973 Radoľa became a municipality within Kysucké Nové Mesto.

In 1974 operation of the new Na Koscelisku cemetery started.

Facility of over CSK 2 million to house social events and to provide accommodation including gyms, a table tennis hall and a restaurant was under the leadership of Ján Kultán completed in 1980. It became home not just to table tennis players, but also to weightlifters and football players.

New building of elementary school was finished in 1981. Its construction began in 1975 and once it was put into operation, two-shift operation of the

school was successfully removed. Besides the classrooms the school also received new premises to place the dining hall including a modern kitchen in and school workshops, too.

In 1983 reconstructed chateau offering exhibition of the Kysuce Region Museum was made available to the public.

In the period between 1983 and 1986 the football playground was reconstructed.

Radoľa after independence regained in 1993

The citizens were not satisfied with joining Kysucké Nové Mesto administratively and the referendum of 1993 in which they voted for independence the village became independent again.

Štefan Holtan was elected mayor in by-elections of 1993. Karol Holeša, Ján Kultán, Milan Birošik, Margita Andelová, Alena Prievozníková, Milan Anđel, Stanislav Tichý, Miroslav Macúš, Terézia Svrčková and Ladislav Švaňa were elected members of the municipal council. Anton Tkáčik and Juraj Janík from the municipal government joined the municipal council, too.

On July 1994 1st year of the Mayor's Cup football tournament took place in the playground. The following teams participated in the tournament: the Kysuce Region Selection, KLF-ZVL Kysucké Nové Mesto Sports Association, Tatran Bytčica, the Neluša Football Club and the Radoľa Sports Club. The Kysuce Region Selection became winner of the first tournament.

In 1994 Božena Jantošíková was elected mayor.

After independence the gas pipes were laid in the village in the period between 1993 and 1996.

In the 90s mostly partnerships of owners of forests and pastures renewed their operation. On February 25, 1992 forest landowners association of Radoľa was established. Starting from February 25, 2002 landowners association is in existence as a legal person. The association of private forest and pasture owners was registered with the register of landowners associations on February 19, 1996.

In 1997 preparation of project documentation of sewage system of the village started. Construction began in 1998. Before 2010 the construction of the sewage system was funded by the municipality, starting from 2011 construction of sewage branches was taken over by SEVAK a. s. (joint stock company). The sewage system of the village was completed in 2013.

The public was shaken by the bomb attack of July 09, 1998 in Žilina that Gabriela Weissová, director of the Radoľa Elementary School, and her husband Koloman were killed in. She did not even live to be 45 years old.

Anton Ludvik was on January 28, 2000 appointed chronicler of the municipality on the basis of resolution of the municipal council. He assumed a very demanding task to chronologically record the histo-

ry of the village. Chronicles of Radola dating back to older periods of time are concerned as lost.

Number of inhabitants of the village was according to census held on May 25 and 26, 2001, 1 324 of which 644 were males and 680 females. There are 378 houses in the village.

In 2002 Act nr. 416/2001 Coll. on Takeover of Certain Powers from Bodies of State Administration by Municipalities and Higher Territorial Units took effect. The municipality became organizer of the elementary school and the kindergarten administered by the state until then.

Starting from 2003 tradition of ascents to the Vreť hill came into existence at the occasion of 10th anniversary of Radola's independence on St. Cyril and St. Methodius Day.

The citizens in 2010 elected Anton Tkáčik Mayor in the third elections after the independence of the village.

In 2011 cross border cooperation between Radola and Hrádek, the oldest municipality in the Jablunkov region of 1 800 inhabitants, was established. Tradition of football tournament was renewed in the very same year. Radola also joined the Krajina project, a scheme of water restraint and anti flood measures. It was especially the basin of the Lačišov creek that the measures were taken within.

In 2012 municipality of Radola established international cooperation with Skoczow, a Polish municipality. In the summer archeological research was renewed at Koscelisko and security camera system was installed by the municipality.

In the spring 2013 the municipality built a multipurpose playground with artificial grass and lighting within the premises of the local elementary school. On July 09 of the very same year construction of a prefabricated sports hall with synthetic sports ground and changing rooms started within the premises of the local elementary school, too. The construction was completed and the hall was handed over to the municipality on December 19, 2013. The multipurpose playground cost EUR 55 254,02, while the hall cost EUR 378 000 (in total EUR 433 254,02).

On June 17, 2013 construction of a Roman Catholic Church in the plot that before housed a cemetery in use until 1890 at Stará cesta began. The cornerstone of the building was consecrated by Mons. Tomáš Galis, the diocese bishop of Žilina. The temple will be dedicated to St. Cyril and St. Methodius. Calculated costs amount to approximately EUR 500 thousand. The construction is funded from collections of the believers and sponsor donations.

Just another project carried out in 2013 was starting point of tourist paths by the Castle.

In 2013 17 children were born (of which 8 were girls and 9 boys). 20 inhabitants of the village died (of which 15 were females and 5 males). 31 inhabitants (of which 19 were females and 12 males) moved in, while 16 inhabitants moved out (of which 9 were females and 7 males). As at December 31, 2013 the overall number of inhabitants with permanent residence in the village is 1 460 (of which 752 are females and 708 males).

Geography and Natural Conditions

Municipality of Radola is situated in the lower part of the Kysuce region on the left bank of the Kysuca river, 8 kilometers north of Žilina at the beginning of the valley of Vadičov and mostly on the left bank of the Vadičov creek.

Area of Radola's estates is 672 hectares and as of December 31, 2012 there were 1450 inhabitants living in the village. Population density is 216 inhabitants per square kilometer.

In terms of geology flysch and klippen ranges meet in the village. Flysch is represented by Dráhy or by Koscelisko. Klippen cliffs are Vreť (821 meters) and Veľké Ostré (654 meters).

Altitude of the village's center is 360 meters.

Radola borders on Kysucké Nové Mesto (Oškerda, Kysucké Nové Mesto, Budatínska Lehota), Lopušné Pažite, Žilina (Zástranie) and Snežnica.

The most important watercourses of the village are the Kysuca river and its left-bank affluent - the Vadičov creek. There are several springs and small

watercourses in the village. The most important of them is the right-bank affluent of the Vadičov creek - the Lačišov creek.

In terms of climatic classification Radola belongs to the mild area except for the top of Vreť which belongs, with regard to the altitude, to the cold area.

Average rainfall is 779 mm a year of which 474 mm occur during the growing season. The village thus ranks among the medium humid localities.

The growing season with daily temperature over 5 degree Centigrade lasts for 275 days. Growing season in a narrower sense of the expression with daily temperature over 10 degrees Centigrade lasts for 150 days. There are some 120 up to 140 freezing days a year. The sky is clear for some 40 up to 60 days. The warmest month of the year is July with average temperature 17 degrees Centigrade, while the coldest weather is that of January with average temperature 4,5 degrees below zero. The snow cover lasts for some 80 up to 100 days.

Skoczów

Town of SKOCZÓW is a part of the Powiat cieszyński district. It is situated in the picturesque foothills of the Silesian Beskids, in the valley of the Vistula river and its first affluents. Area of the municipality is 63 square kilometres, the terrain with miscellaneous topography is situated at the altitude of 260 up to 389 meters.

Urban and rural settlement (gmina) includes the town of Skoczów and ten villages – Bładnice, Harbutowice, Kiczycze, Kowale, Międzywiecie, Ochaby, Pierściec, Pogórze, Wilamowice and Wiślica. The overall population living there is about 26 thousand inhabitants.

One of the Silesian tribes - Gołszyce – inhabited the territory at the Southern and Northern foothills of the Moravian Gate from the 7th century. The tribe had their fortified castle, the legendary „Piekielko” (the Little Hell) at the easternmost end, by the ford through the Vistula river that the territory of the Vistulans was situated behind. The castle was situated in what is at present village of Międzywiciem and was according to the oldest tradition the rudiment of Skoczow. The castle was destroyed in the 9th century during a raid of the Great Moravian Prince Svätopluk and the inhabitants who survived the raid built their town in a new place above the Vistula river. As early as those ancient times the research started as to whether the town was named after „Skoč” or whether it was named as he jumped (in Slovak: „skočil”) from a fortified hill in Międzywiciem nad Bładnicą to the valley of the Vistula river.

The new town developed from a settlement of craftsmen and merchants situated on a merchant road leading from the South through the Moravian Gate to the royal city of Cracow. In the Middle Ages it was the well-known „salt road” which later, in the second half of the 18th century when Poland’s Southern parts were occupied by the Habsburgs upon the country’s division became postal road and connected as the so called emperor’s road Vienna with Cracow and Lemberg. Famous historian Ján Dluhoš mentioned Skoczów as the first town situated above the Vistula river if regarded from the sources of the river in his „Historia Polonica” in the 15th century. Famous cartographer and canon active in Brno, Moravia - Waclaw Grodecki – of Gródek – placed Skoczów in his map (the oldest map preserved) of the Kingdom of Poland dating back to the 16th century.

Location by a merchant road was beneficial for merchants and craftsmen living in the town, but in the period of frequent wars the troops passing by burned, looted and imposed war tax on the inhabitants thus ruining Skoczów. There were also frequent floods or fires and the town needed to be built from the scratch afterwards.

From among the crafts that Skoczów was known for it is necessary to mention at least cloth weavers, haberdashery producers, ropemakers, tanners, glovemakers, hatmakers, throwers and ginger bread makers. In early 20th century Skoczów was still called „the Silesian Toruń”. The local products were sold in the markets as well as in the Skoczow’s annual fairs known throughout Silesia. Cattle markets enjoyed special popularity.

In the second half of the 19th century first factories began to emerge. The establishments partially continued tradition of the hand-made production of the region. They were known nearly until the end of the 20th century – the Skoczow tannery Spitzrów (1859, later SKOTAN), first Silesian factory producing horse covers, blankets and coarse rugs of the Heilpern brothers (1895, later PLEDAN), the Hüchel plant producing hats (1923 r., later POLKAP) – branch plant of the well-known company of Nový Jičín in Moravia.

The wars and natural disasters caused that Skoczów the origins of which date back to 10th century has not too many sights to offer. In 1938 the old chateau of the Piast family of Tešín, Austrian barracks dating back to the 18th century called the barracks on the right bank of the Vistula river and the synagogue of 1853 disappeared from the town scenery. Nice stone cellars with barrel vaults dating back to the 14th and 15th centuries, the remnants of the ancient, medieval urban housing development were preserved. Saint John Sarkander saw the light of the day in one of such cellars on a December night of 1576. The most valuable sights include a rococo town hall of 1797 (the tower of 1801), the parish church of Saint Apostles Peter and Paul with rich baroco interior of 1762 (tower of 1862), little church of Discovery of the Holy Cross usually referred to as Szpitaliek (little spital), first referred to in 1482, baroco sculptures by a significant artist from Moravia – Václav Donay who lived in Skoczow in the second half of the 18th century, a rental house with rich rococo facade (at the Fabryczna street) starting from 1986 serving as premises of Museum of Gustaw Morcinek and several Art Nouveau rental houses. Chapel of Saint John Sarkander built in 1934 according to project by an important architect Wiederman visible from the distance is situated on the Kaplicówka hill, while the neogothic church of the Holy Trinity – Protestant church of the Augsburg confession consecrated in 1865 – is situated a little below.

Monument to „The Fallen for Polish Silesia” by Artur Cienciała situated in the place where a small monument „To our heroes” of 1924 used to be is ALSO worth mentioning. Small monument in the street of Mickiewicz built according to the project by

professor Herma to remind the place where a synagogue pulled down by the Nazis used to be also deserves attention. A nice bronze monument representing a Silesian bard connected with Skoczów – writer Gustaw Marcinek – is situated in the small park at the Objazdowa street. The monument was cast according to the project by professor Kucz and was donated by Polish miners.

Miscellaneous topography distinctive for foothills, rich flora, rivers and ponds encourage to have active rest there. Town of Skoczów offers excellent conditions for walking and cycling. Forest areas on the outskirts of the town provide ideal terrain for walking and cycling tours as they are interconnected by cycle paths including the cycle routes along the Vistula river dams. They lead to Ustronie, to the Vistula river and to the north – to Strumienie. Skoczów is the starting point of two Beskid mountain paths - to Równica and to Błatnia. Our territory is crossed by lowlands (green) of the GREENWAYS CRACOV – MORAVIA - VIENNA road of natural and cultural heritage.

The offer is supplemented by the three walking paths of Skoczów – the MORCINEK path – at the feet of Gustaw Morcinek who was born in miner's town of Karviná in the basin of Ostrava and Karviná and who was also connected with Skoczów that he he lived and worked in; the SARKANDER path – connected with the cult of the town's patron and – PATH OF THE SKOCZOW SIGHTS leading to the sights worth visiting with regard to their value as sights and works of art.

Fishing fans will find excellent conditions here in the summer. Carps and trouts are kept in the ponds of Pogórz and Ochaby.

The Kaplicówka hill (altitude 389 metres) is the habitat of many rare herbs, a place of picturesque

overgrown quarries and is at the same time a beautiful observation point to admire the panorama of the Beskid Mountains, valley of the Vistula river as well as Skoczów below. Fans of winter sports have cross-country skiing routes available, while beginners may also use another attraction – the „Pod Dubom” T-bar lift.

We also recommend a visit to the „Delfin” indoor pool – a complex of sports and recreational facilities including a water slide 93 metres long, Roman and Finnish saunas, water jets, geysers, recreational bodybuilding gym, salt chamber and a double-track bowling alley. One may enjoy curative massages or just spend leisure time in one of the two tennis courts with artificial grass.

The town honors traditions and organizes several cultural events of which the best known are „the Judas Procession“, an act connected with the Holy Week, the June „Days of Skoczow” and the village harvest home ceremony – crop and end of the harvest festivities.

Town of Skoczów makes use of the advantages available such as its favorable position at the crossroads of the Vistula – Katowice and Cieszyn – Bielsko communication lines and proximity of areas attractive in terms of recreation and tourism with good natural, landscape and cultural conditions. The Silesian Mountain range and Close Silesian Beskids as well as the valley of the Vistula river and its affluents, many water reservoirs of the so called „Frog region“, rich flora and the sights mentioned make the town of Skoczów a touristically attractive locality.

You are invited to Skoczow!

www.skoczow.pl

Saint Vojtech

Saint Vojtech is held in high esteem by several Central European nations. The Poles, the Slovaks, the Czechs as well as the Hungarians worship him. For the Polish people he is the saint who helped Boleslav I of Poland to spread Christianity. Saint Stephen, the king, was, according to the Hungarian tradition administered by him. There is Society of Saint Vojtech active in Slovakia until present.

His father was squire Slavník (†981), founder of the Slavník family. His mother was Střezislava (†987), probably of the Přemysl family.

It was said that Radoľa's Hradisko housed one of the most important settlements owned by the family of Saint Vojtech – the Slavník family - protected by

soil and wooden fortified lines. The Slavník family was the second most important family after the Přemysl family in the 10th century and the two families together controlled vast areas of land at that time including probably also the Kysuce region. Saint Vojtech was to be born at Radoľa's Hradisko during one of the tours of the family possessions. Hradisko could be a settlement at Koscelisko, but also a fortitude situated at Hradisko at the bottom of Steny.

The fact should also be one of the reasons why historically first parish in what is at present the Kysuce region was Radoľa with its stone church.

Historians from Kosmas and his chronicle of the twelfth century, however, find Libice, the seat castle

of the Slavník family, the place of birth of Saint Vojtech.

Biography

Saint Vojtech was from the Slavník family ranking among the most important Czech families. He is known as Adalbert, his confirmation name, in non-Slavic countries. This is the name that he received upon his confirmation by Bishop Adalbert.

He was probably born at the Libice castle in Eastern Bohemia in 956. His teacher and tutor was educated Radla. In 972 he left for Magdeburg to study there. He took the holy orders from Bishop Dětmar (Dietmar) in Prague in 981.

In February 983 following Dětmar's death he became the new bishop. He was popular with the poor as bishop. Great nobility headed by Boleslav II. rejected him as he criticized pagan customs of the Czech nobility – slave trade, polygamy, marriages among relatives, alcoholism or blood revenge. After six years he then left with his step brother for Rome to ask John XV, the Pope, to recall him as bishop.

In 989 he joined Rome's Benedictine order at Aventinum. He was living as an ordinary monk there. In 992 he was sent by the Pope to Prague again as requested by the Mainz Bishop. The great nobility promised then to better treat their bishop.

In 993 Vojtech founded Benedictine Monastery of Břevnov in Prague and Radla bearing Anastazius as his monastical name already became its first abbot.

In 994 tension between Vojtech and the great nobility increased again and Vojtech again left for Rome. He made friends with the young German monarch Otto III., relative of the then Pope Gregor V. The Pope ordered him to return to Prague once more. Vojtech asked for consent to go and to preach Gospel among the pagans if not accepted in Bohemia again.

In the period he also worked in Hungary. According to the tradition he baptized Gejza's son Vajko (Vjacheslav) - Steven who later with the help of Slavic noblemen of Nitra became Hungary's first king.

This is just one of the options as Steven's baptism might have taken place as early as 973-4 and Vojtech was at the time studying in Magdeburg. Time of Steven's birth is not, however, known. He might be born at any time between 970 and 980.

Once in Prague, he came across open hostility. On September 28, 995 fighters of the Vršovec family with connivance of the Přemysl family attacked the castle of Libice. The seat of the Slavník family was only defended by a small garrison as most men fit to fight was on a military campaign with Vojtech's oldest brother Soběslav (or Soběbor) with the Přemysl family and the Franks.

After the Slavník family members were slaughtered, Vojtech left for Poland as missionary to join Prince Boleslav the Brave and baptized many people close to Gdańsk.

He might also shortly visit Hungary at that time and according to certain sources he allegedly baptized prince of Ostrihom Gejza and his son residing in Nitra – Steven.

Then he moved on with his step brother Radim to the neighboring Prussians. On April 23, 997 Vojtech was in Baltic, probably somewhere close to what is at present Kaliningrad killed by pagan Prussians during prayers. His remains were subsequently purchased by the Polish king Boleslav the Brave and buried in Gniezno. The corpse of Saint Vojtech is said to be worth its weight in gold to the Polish king.

As early as two years after his martyr's death in 999 Vojtech was sanctified by the Pope Silvester II. as requested by emperor Oto III. In 1000 Silvester II. made Gniezno seat of archbishop and Vojtech's brother Radim – Gaudencius became its first archbishop.

Oto III. brought a part of Vojtech's remains to Rome and let Saint Bartholomew's temple built over it in the Tiber island. The portal bore inscription stating that both hands of Saint Vojtech were resting in the temple of which one hold bishop's crosier in Prague, while the other baptized Saint Steven in Hungary.

Saint Jan Sarkander

Jan Sarkander was a Catholic priest living at the turn of the sixteenth and seventeenth centuries, the rebellious period full of political and religious disputes frequently solved by weapons. Turkish troops easily pervaded the disorganized and by mutual disputes weakened Europe. Europe was experiencing one of the most difficult periods in history.

Jan Sarkander was born in Skoczów on December 20, 1576. His mother was a noblewoman and was

married twice. Her son Mateusz was from her first marriage. There were a daughter and four sons in her second marriage. In 1589 when Jan was 13 years old, his father died and the family moved to the town of Příbor close to Ostrava that Jan's step brother lived in.

In 1592 he began to study philosophy at the Latin school of Olomouc. He was admitted to the University of Olomouc in 1597 and studied philosophy

there. Two years later epidemic of plague broke out in the city, lectures were therefore interrupted and in 1600 Jan left for Prague to study at the local Jesuitical college. He was granted Bachelor degree there in 1602 and in May 1603 became Philosophy Doctor. In August 1604 he began his studies of theology in Gratz. His studies were terminated prematurely and on September 03, 1606 he married Protestant Anna Plachetská, daughter of merchant from Valašské Meziříčí. They purchased a house in Brno and a vineyard in nearby small town of Klobouky. Anna however, died shortly after the wedding and Jan decided to study theology again. This time he began his studies in Olomouc. He was 32 years old upon his consecration held on March 22, 1609 in Brno.

Within eleven years he worked in seven parishes. His nature was quite complicated and he therefore faced several troubles. He was imprisoned once for alleged participation in a plot against the emperor, but once his innocence was proved, he was released. He proved himself to be too much of a puritan as he did not permit singing folk religious songs in church in Charváty close to Olomouc. He was rebuked strictly for that by Cardinal Dietrichstein, his bishop in Olomouc. He spent calm time in the parish of Zdounky close to Kroměříž in which his role was continuation of Catholic education commenced by the Jesuits. His last place was starting from May 15, 1616 Holešov, seat of the Moravian Land Administrator Ladislav Popel of Lobkovic. The Jesuits were at the time operating in town. He was getting along very well with them. At the time he had property disputes with the neighboring nobleman Václav Bítovský of Bítov. The believers took a fancy to him. The believers even asked Cardinal Dietrichsteina to fill vacant place of the Kroměříž dean by appointment of Sarkander. This was, however, something that the land administrator did not agree with as he did not want him to leave Holešov. His calm period did not, however, last long.

On May 23, 1618 representatives of the Czech estates attacked emperor's governor at the Prague castle and threw him and his colleagues out of the window. Despite they fell from the height of several floors, nothing serious happened to them. On the day Thirty Year War broke out. Most Czech noblemen were not Catholics then and were therefore forming alliances with German Protestants. Their struggle was at the same time fight against the Catholic church and rebellion against the emperor. It was especially the Jesuits that must have left Bohemia. The Moravian estates were at first playing a waiting game, but after a year, they in May 1619 joined the rebellion, drove the Jesuits from Moravia and imprisoned the Land Administrator Popel of Lobkovic.

Tension turned to hostility and Jan upon recommendation of his parishioners and with the consent

of the Kroměříž dean left Holešov. In June he left for Poland to participate in pilgrimage to Virgin Mary of Čenstochova. Then he went to the estates of the Lobkovic family at Rybník u Ratiboře. Popel of Lobkovic was released. He sent a letter to Jan to ask him to return to Holešov. Sarkander was worried that his return would not benefit the parishioners and suggested Samuel Tuček, the castle chaplain, as his replacement. Tuček deputized him in his absence and was to take his former parish over, while Sarkander was to become the castle chaplain. Popel of Lobkovic did not, however, agree with such procedure. Jan then in November 1619 returned to Holešov.

The situation escalated and the emperor therefore asked the Polish king Sigismund III. Vasa for help and the king sent him a strong unit of 4000 Cossacks. In February 1620 the Cossacks were advancing towards Vienna through Silesia and Moravia generally looting the territory that they were passing by. Holešov was saved as procession with the Eucharist went to meet the troops as usual in case of enemy raids. The Cossacks stopped, joined the prayers and saved Holešov. Later legends have it that the procession was headed just by Jan Sarkander, it is more probable, however, that it was led by chaplain Samuel Tuček. The neighboring settlements, mostly Protestant, were, however, looted by the troops. Great damage was suffered by Václav Bítovský.

Putsch occurred shortly in Moravia and the Moravian Protestant estates supporting the Czech rebellion of the estates prevailed with the help of the Czech military. The Moravian estates suspected Sarkander of having been authorized by the Lobkovic family in Čenstochova to arrange help to emperor Ferdinand. Sarkander tried to flee, but was after longer hiding caught by the rebels close to Troubký. He was then imprisoned in Olomouc and brought to court presided by Václav Bítovský of Bítov.

The prisoner was subjected to four interrogations. On February 13, 1620 he was interrogated twice, the third interrogation took place on February 17, while the last interrogation was held on February 18. In case of each interrogation except for the first one he was tortured by putting on the rack and by burning with torches. He was charged with intervention against the Protestants in Holešov that took place even before his arrival. They were finding out why he left for Poland with stableman of the Lobkovic family and what their tasks were. Sarkander said in reply that he was on his pilgrimage to Čenstochova and that he was not interested in the stableman's mission. He could not even talk to the man properly as he only spoke Italian and German and Sarkander had no command of the two languages. Sensitivity of the case was even increased by inclusion of seal of confession in the investigation as Lobkovic's plans were looked into. Lobkovic must have mentioned

them to Sarkander upon his confession. The priest said in reply that he knew no plans and even though if he knew anything from the confession, he was not willing to discuss it. The executioner declared that he did not know any other modes of torture to continue the interrogation. Following the fourth interrogation Sarkander was lying, his extremities dislocated, suffering from heavy burns. He was thought to die soon. Further interrogation was avoided through intercession by mayor Jan Scintilla.

A detailed protocol was drawn up on the torture and the results of the interrogation, but was finally destroyed by enraged Ctibor Žernovský. The only more detailed and authentic description of the events is report by mayor Jan Scintilla that was drawn up in 1621 for Cardinal Dietrichstein. Jan Sarkander died in prison due to his torture on March 17, 1620.

The fact that the assistance by the Cossacks was arranged in Poland by secret envoy of the emperor –

Count Michal of Althan – came to light later. Judge Václav Bítovský of Bítov was fighting the Habsburgs after defeat of the estate rebellion in foreign armies, in 1627 was captured during the battle of Bernstein, sentenced for high treason and on March 27, 1628 executed.

Politics and religion were mixed upon investigation of Jan Sarkander just like in all the matters of that period. Special delicacy was added to the case by inclusion of the seal of confession in the investigation.

Interesting manifest of respect by the inhabitants of Olomouc was placing his statue among the saints more than a hundred years before his sanctification. The priest – martyr Jan Sarkander was sanctified by the Pope Pius IX. in September 1859. Pope John Paul II. canonized him during his pastoral visit to the Czech Republic in May 1995.

Radla

A priest called Radla served Czech squire Slavník in the second half of the tenth century. He became educator of the squire's son Vojtech.

His origin is shrouded in mystery. Some sources state that he came from what is nowadays Croatia, some other state Bavaria as his birthplace and there are even speculations that he might have been Vojtech's step brother.

When Vojtech for the first time renounced his cathedra in 989, Radla accompanied him to Rome and probably became Benedictine there.

In 993 the Prague archbishop Vojtech who returned to Prague established first Benedictine monastery of Břevnov together with Boleslav II.

The first abbot of the Břevnov monastery was Radla whose monastic name that he accepted was Anastazius. First monks probably came from Rome's Aventinum where Saint Vojtech resided after his first departure from Prague. Anastazius was Břevnov's abbot until 997.

After the Slavník family was slaughtered in 995 Radla left Bohemia for Hungary. He achieved an important position at the court of Prince Gejza. Vojtech invited Radla to Poland, but he resolved to stay in Hungary. In 997 he established first Benedictine monastery in Hungary's Panonhalma close to what is nowadays city of Győr. He was the monastery's abbot until 1015. The Hungarian sources refer to him as Astrik and identify him with both Anastazius and Radla. Gejza died on February 1, 997 and his successor was his son Vajk (bearing originally Slavic name Vjacheslav), prince of Nitra. They were, according to certain sources, both baptized by Saint Vojtech

shortly before Gejza's death. Other version attaches Steven's baptism to Radla, while some other sources state that Gejza and Steven might have been baptized as early as some time between 972 and 974 by the bishop of Passau.

At the turn of 1000 and 1001 Radla left for Rome to hold negotiations with Pope Silvester II and to bring Steven, the ruler, a royal crown. The ruler was crowned soon after his return.

In 1001 diocese of Kalocsa was established and Radla (Astrik, Anastazius) became its first bishop. There is also version according to which besides the royal crown Radla also brought his authorization as bishop of Ostrihom from Rome and was the bishop there until 1007. He was allegedly recorded as Sebestyén in the records of the Ostrihom diocese.

No records to describe his looks or character were preserved. Year of his birth or birthplace are not known. There are no exact data on his death. What is, however, certain is that name Radla is repeatedly mentioned in connection with Saint Vojtech in the Czech as well as in Hungarian historical sources. He was apparently an important and educated man and a priest with regard to the period connections. He may have also excelled in diplomacy besides being a clergyman as he is referred to as intermediary between the most prominent people of the period such as the Hungarian king Saint Steven and his father prince Gejza, Roman emperor Otto III., Pope Silvester II., Czech prince Boleslav II., an important Slavník family. Thousand years passed from the time that he lived and the truth of his life will never probably be known.

Educative path on history in Radola

A legend has it that Saint Vojtech was born in Radola. Well substantiated assumption is that the name of the village was derived from Radla, his educator, companion, priest and apparently diplomat of the tenth century. None of the allegations may be confirmed, but may not, however, be disproved. They give one a good reason to walk around Radola – village of several places of numerous archeological findings and at the same time village of visible sights of the past.

Educative path on history includes those pla-

ces in Radola where the earliest settlement was situated. Memories of finding ceramic fragments or other traces of our ancestors while building a house, a barnfloor or while working in the field are passed by word of mouth in many families. Sometimes it was just ignorance, at another time fear that construction of building that the family wanted to finish soon would be stopped that caused that there are many secrets in Radola. There are several visible interesting places in the village and these are just those included in the educative path on history.

Chateau of Radola

Chateau of Radola ranks among the oldest cultural sights in the Kysuce region. Circumstances of the chateau's construction are quite unclear for the time being. Knowledge of the research in terms of arts and history prove that its oldest part dates back to the third quarter of the 16th century.

It originally was a square two-storeyed building with one residence space on each floor, so it was rather a residential tower originating in the Middle Ages. In the second half of the 17th century the building was re-built, probably in connection with development of a farmstead that the building of the chateau became center of.

Chateau was at the time a part of the Budatín domain owned by the Suňog family the descendants of which owned it until 1798 when the Budatín domain became property of the Csáky family. Written record on the farmstead of 1658 states that there were barns, stables for nobility, ponds, fruit garden, brewery, hop fields, mill and sawmill. Preserved chateau of Radola represents a Renaissance-type of a yeoman's residence and it is probable that it was originally protected with a fortification wall. Having been rebuilt, there are now large halls on the ground floor, on the first floor and a staircase. The Renaissance character is proved by windows with window surrounds and plastic sloping ledges, cross vault with ridge decoration in the center, barrel vault with steadies and painted and cuboidal corners. The original Renaissance plastering was also discovered.

From the 19th century until 1977 the chateau served as residence. Once reconstructed starting from 1983 the chateau houses permanent exhibition of the Kysuce Museum of Čadca which was starting from 2002 partially re-installed. Ground floor of the chateau houses exhibition Earlier History of the Kysuce Region, nowadays bearing title Earliest History of the Kysuce Region from Later Paleolithic to the Middle Ages. The exhibition on the basis of archeologi-

cal exhibits documents the first traces of human activity as well as the earliest settlement of the Kysuce region. There are interesting exhibits dating back to the period from paleolithic to the Roman period such as tooth – mammoth molar, miscellaneous fragments of working instruments, ceramics or findings from settlement of people of the Púchov culture in Lopušné Pažite. Surprising for all visitors is the replica of a young mammoth. Period of the Great Moravia and that of the Middle Ages are presented by ceramics from Lopušné Pažite where a Slavic fortification was situated in the late 9th century, finding of the oldest sacral building in the Kysuce region at Koscelisko in Radola as well as the findings from Kysucké Nové Mesto. The visitors may see a copy of a unique bone sculpture – a madonna from destruction of the church at Koscelisko. Its height is 84 milimetres and it was probably made either in France or in Germany in the 14th century. Starting from 2002 the first floor houses exhibition City Housing in the Kysuce Region aimed at presentation of history of the two oldest towns in the Kysuce region - Kysucké Nové Mesto and Čadca. There is a bed-sitter from Kysucké Nové Mesto dating back to the late 19th century, a bedroom and a dining room. Major part of the furniture was made in the workshop of master Mládenek from Čadca. There are also many other housing accessories. The visitors may also see the permanent exhibition Heritage of the Tradition of Cyril and Methodius capturing the breakthrough moments which changed history of our nation as well as the development of Christianity in our country. The main elements are the figures of the apostles wearing their liturgical clothes, but a model of a Great Moravian church and three-dimensional models of the first Slavic script - Glagolitic script – are also interesting. The last permanent exhibition offered by the chateau of Radola is the World of an Alchemist presenting the way of life and work of an alchemist in his laboratory.

Koscelisko

The very name of the place implies and at the same time hides a lot (note: the word is an obsolete or dialect word for the place of church). The best known part of the place's history is the existence of the oldest temple within the Kysuce region. Altitude of the terrace over the Kysuca river is 376 meters and is the northernmost spur of Vreteň.

In 1956 archaeologist Anton Petrovský – Šichman revealed foundations of a brick Early Gothic church dating back to the second half of the 13th century. The church was the seat of the oldest parish within the Kysuce region. In the period between 1332 and 1337 listing of parishes was drawn up and it was mentioned therein that Peter, the parish priest of Radola, was paying six groschens as papal tither. Parish of Radola probably included the whole of what is nowadays the Kysuce region from Budatín to the North.

It was said in the village that the church was also visited by population of the Tešín region. Nowadays it seems improbable, but it implies there are still traces of the ancient meaning kept in the folk literature.

The church consisted of a nave and a right-angled presbytery. The building was oriented east - west, the entrance was from the west, while the sanctum was on the east. The church's sacristy was on the northern side of the building and was, with regard to interconnectedness of the masonry, probably built simultaneously with the nave. The walls were built of cobbles and quarry stones connected with mortar.

Worked stones are only exceptional. A brick ambon was situated by the northern wall of the sanctum. Research of 2012 revealed an ossuary with many bones in the corned between the sacristy and the nave.

Ruins of a bank with a ditch are situated some 40 metres away from the church. They imply that the church may have been a part of a fortified settlement, perhaps a fortified hill that may have been center of the region before the church revealed was built.

Ruining the church is usually connected with raid of the Hussite troops in the period between 1429 and 1431. It is interesting that the existence of the church is limited by the two most devastating military events of the first half of the second millennium which took place in the territory of Slovakia. Ruining the church is not proved by any direct evidence, finding needle of crossbow among the debris and noticeable traces of the burnt-off area implies a lot. Both findings point to a violent fighting scene which may have taken place upon ruining the church. Building the church on the other hand dates back to the mid 13th century, the period following invasion of the Tartar troops of Subu Tai and Batu Khan in 1241.

The present research did not prove assumption that before the brick building was built, there had been an older wooden church situated on the site. Archeological research has been performed at Koscelisko from 2012.

Archeological research at Koscelisko in Radola in 2012 and 2013

Archeological research at Koscelisko in Radola was a revision to the older research by Anton Petrovský-Šichman. Research of 1956 found plan of the church and a grave was found in the interior of the church, too. Consultation with the then expert in the field of medieval sacral architecture Václav Mencl dated the origin of the church to approximately mid-13th century. The main proof to date the church like that was the quadratic shape of the sanctum. In late 80s Dr. Marcela Ďurišová, of the Kysuce Region Museum of Čadca, examined several graves in the surroundings of the church. There were just very few findings in the graves, but pottery fragments were more numerous in the locality. The findings still confirm Mencl's dating as they do not date back to a period before the 13th century and at the same time establish early 15th century as the end of burying in the surroundings of

the church. Downfall of the church may perhaps be associated with the Hussites passing, but still there are, however, no specific proofs for such theory.

The objective of the revision research is to verify the plan of the church and its dating. Petrovský-Šichman did not complete his research – although he succeeded in establishing the plan of the church, some parts of the masonry still remained uncovered and the interior of the church was not examined as a whole. We based our research on his findings and placed our probes to be able to capture the whole of the plan of the church. Probe nr. 1 uncovered the South Western corner of the church's nave, while probe nr. 2 found the North Western corner of the church's nave. Our probe nr. 3 placed in between the two other probes uncovered the Western wall of the church including the entrance. Probe nr. 4 is the biggest one and was placed to cap-

ture a part of the Northern wall, the North Western corner of the church's nave as well as a part of the Northern wall of the sanctum of the church and of the Western wall of the sacristy, the altar and foundation of the ambo. Probe 5 captures the similar situation on the Southern side – the South Eastern corner of the church's nave and a part of the Southern wall of the sanctum of the church. Probe nr. 6 found the South Eastern corner of the sanctum of the church, while Probe nr. 7 discovered the Southern wall of the church's nave, Probe nr. 8 uncovered the North Eastern corner and the Eastern wall of the sacristy and finally Probe nr. 9 found the North Western corner of the sacristy. Control blocks necessary for archeological research were at the same left between the individual probes.

The present results of our revision research confirm the findings of Petrovský-Šichman. The church is oriented along an East - West axis, while the sanctum is oriented eastwards. The entrance into the church is situated on the Western side of the church and its doorstone and partially also the side walls of the portal remained well preserved. Although the older research also revealed parts of a decorated portal, the present research did not find any fragment of the then decoration. There is a masonry altar by the Northern wall of the church's nave found by Petrovský-Šichman, too. More detailed examination resulted in finding that it is smaller than sketched by Petrovský-Šichman as certain parts that he considered as its components are in fact just stone destruction fallen. A small piece of mortar floor preserved was found behind the altar once the destruction was removed partially. There may be such floor all over the area of the church's nave as hard layer of brown soil with mortar fragments which may have been base to the floor was found in several places. It is just more detailed analysis to prove whether this is the floor or just a piece of plastering fallen.

Foundations of the ambo as found by Petrovský-Šichman, too, were found by the Northern wall of the sanctum. There is a hole broken for a vessel that child remnants were placed in. The surface between the foundations of the ambo and the Northern wall of the sanctum is wadded with flat stones connected mortar. We suppose for now that this might be a part of the original pavement of the sanctum and that the stone floor of the sanctum and the mortar floor of the nave of the church might roughly have been on the same level.

Petrovský-Šichman supposed that there had been stone pavement connected with mortar on the Southern side of the nave of the church. Our research, however, established that what he interpreted as pavement or base for certain construction is probably just a piece of masonry fallen. Another

large block was found by the Southern wall of the sanctum from the exterior side. Remnants of mortar, mostly white, were found in several places within the interior as well as the exterior of the church, but many tiny mortar pieces with white undercoat painted red were found within the interior by the Southern wall of the church's nave. The fragments were, unfortunately, so small that the decoration motif could not be established. A small fragment of red plastering was also found in the backfill material of the grave by the Northern wall of the church's nave. Painted plastering as mentioned by Petrovský-Šichman were not to the contrary found in the sacristy or on the wall or in the backfill material.

Entrance to the church's sacristy leading from its sanctum as discovered by Petrovský-Šichman already, was found again. The issue of construction of the sacristy – i.e. whether the sacristy and the church were built simultaneously or whether the sacristy was only added later – still remains unresolved. Petrovský-Šichman supposed that the sacristy was added later, but the present research shows, however, that the masonry of the sacristy and that of the church's nave were interconnected. The fact may imply simultaneous construction of the sacristy and the church.

Finding a large quantity of bones by the Northern wall of the church where the sacristy is connected with the church became an important discovery. There was a thick layer of bones reaching nearly as far as the present surface in the corner of the Northern wall of the church's nave and the Western wall of the sacristy. It means that a simple ossuary was formed there while the church still existed and served its purpose. Ossuaries served to store bones from older, disrupted graves. The cemetery gradually became full and the graves therefore also began to be dug on the older graves. The bones from them were placed in ossuaries. Walls of the ossuary – one of them connected to the North Western corner of the sacristy, while the other one connected to the Northern wall of the church's nave – were found during the research. We only captured short sections of the walls which let us, however, suppose that this was a small construction with quadratic shape added later.

The grave uncovered by Petrovský-Šichman different from its surroundings was found by the Northern wall of the church's nave, just next to the altar. It was quite a surprise to find a skeleton and even small findings there which means that although Petrovský-Šichman had found the grave, he failed to collect items from it. Relatively high concentration of bones was found by the Southern wall of the sanctum from the exterior side, large quantity of bones was found within the interior of the

church by its Southern wall. There were skulls found in several places within the walls of the church and there were mostly other bones, too. During his research Petrovský-Šichman also recorded skulls scattered around in the exterior of the church. The bones were never in the anatomic positions, but were, to the contrary, obviously scattered about or piled up. These are probably bones from the older, disrupted graves.

Besides the grave uncovered by Petrovský-Šichman already another three graves dug up from the clay subsoil were found. A bronze ring was found in one of them, while a small coin was found in another one. Another grave was found behind the walls of the church by the South Western corner, but the one provided no findings at all. A fragment of medieval vessel was, however, found nearby.

A burnt layer was found in several places within the interior and the exterior of the church. There is a large coherent area covered by the layer in the sacristy, but it was disrupted by the older research in other places. The burnt layer contains clinkers, small burnt bone fragments, shards and nails. The layer proves that the church ceased to exist during fire and was never renewed again afterwards. We still cannot determine whether these are remains of burnt roof frame or wooden floor.

The very masonry of the church is relatively well preserved, although there are spots where the walls were damaged considerably. Considerable damage was caused to the North Western corner of the church, nowadays situated on the margin of the terrace. Its damage probably occurred due to landslide which came up there so the masonry was released and crumbled. The South Eastern corner of the church's nave as well as the Eastern wall of the sanctum are both considerably damaged. Petrovský-Šichman in that connection mentions that in 1956 the then owner of the plot tried to level the terrain off pulling down considerable parts of the masonry. The walls are built of quarry stone and pebbles, there are too few scabbled stones. The stones are connected with mortar and efforts to create lines in the masonry are visible in several places. There are the so called foundation jumps visible in several places which means that the foundations are somehow wider than the aboveground masonry. The foundation jump placed within the interior probably proves the level of the original floor. The foundation interstice was only found in three places and the one by the Eastern wall of the sanctum was at approximate depth of 170 centimeters.

The subsoil consists of yellow clay which is relatively oily and plastic. Foundations of the church were dug up in that subsoil. All of our probes achieved the level of the subsoil. The clay layer includes the burnt layer to prove the decline of the church.

A thick layer of destruction was gradually formed above it so the church was not renewed and was gradually crumbling away. The layer containing crumbled masonry – stones, mortar and the layer in which the stones are more mixed with the dark brown soil are obvious within the destruction. The owner of the plot and Petrovský-Šichman both helped mix the destruction – the former backfilled the hollows and plowed up the aboveground parts of the masonry, while the latter carried out his research.

Findings of the 2012 research are relatively modest – pottery fragments, some of them large, considerable quantity of iron nails, a crossbow arrowhead, a simple bronze ring and a small coin dating back to the rule of Sisigmund of Luxembourg. There are still no findings or situations to considerably change the dating of the church.

In 2013 (from July 22 to August 30) the research at Koscelisko in Radola carried out by the Kysuce Region Museum of Čadca in cooperation with the Archeological Institute of the Slovak Academy of Sciences of Nitra continued. Besides the ruins of the church it was our objective to find out the scope of burying in both the interior of the church and in the surrounding cemetery.

The whole of the interior of the church could not naturally be uncovered, let alone the whole of the cemetery, so the research was carried out in the form of individual probes. In so doing we followed up with the probes of the last year that we enhanced and deepened. As to the architecture of the church, in the first place we wanted to examine the so called ossuary that we found by the Northern wall of the church. During his research of 1956 Anton Petrovský-Šichman did not find the object, he did not even know about it and only refers to a large quantity of bones found by the Northern wall of the church. The ossuary was probably added to the church later, once the capacity of the cemetery was not sufficient and it was necessary to create space to place bones from the old graves. The walls of the ossuary are connected to the Northern wall of the church and to the Western wall of the sacristy. Shape of the ossuary is roughly square, its dimensions are approximately 310x290 centimeters. The masonry is irregular and consists of stones of various shapes and sizes which are connected with crumbly mortar. The masonry of the ossuary is at the first sight different from that of the church, it is less „tidy“ and the mortar is of different quality. The inside room of the ossuary was filled in by a thick layer of bones among which pottery fragments were only scarce. The bottom consisted of yellow clay soil. The ossuary is situated at the very margin of the terrace and the Northern wall was as a whole probably shifted due to landslides. It is nowadays

considerably twisted. Just another probe followed up with the one of the last year situated in the interior of the church by its Western wall. The probe was enhanced to cover the North Western corner of the church and was gradually deepened. Last year we found three graves. A small coin of Sisigmund of Luxembourg was found in one of them. The item is still the only finding that can be dated in a more exact fashion. We hoped to find other graves within the interior and the presumption was also confirmed. There were quite many graves there, but just torsos were found in many cases as the graves were disrupted or even destroyed by more recent ones. All of them were situated under layer of the burnt soil and wood that we associate with the decline of the church. Therefore we may at least approximately date them to the period just prior to the 50s of the 15th century. Drilling the probe gradually we finally hit the layer of hard brown red soil without any graves which obviously represents the original subsoil. Drilling the probe we were gradually uncovering the inside of the Western wall of the church that large areas of the original plastering with traces of wooden boarding were preserved on. There were no findings directly in the graves, but pottery fragments or iron items that are still waiting for cleaning and conserving were sporadically found in the surrounding backfill material. The graves within the interior of the church obviously belonged to the members of the local gentry. As a matter of fact it was customary to bury important personalities in the church.

The third probe followed up with the one of the last year situated in the sanctum of the church. What we wanted to find out about there was whether and what was the floor in the sanctum like, therefore we enhanced the probe southward. No traces of the floor were, however, found there. This is the part of the sanctum that the so called ambo or pulpit foundations are situated in. They were uncovered as a whole. As Dr. Marián Samuel, M.A., of Archaeological Institute of the Slovak Academy of Sciences of Nitra, head of the research, says, an ambo placed in a church dating back to the 13th century is quite rare. A well preserved grave with a small coin of Sisigmund of Luxembourg was found behind the ambo. This is where we also hit the subsoil of brown red soil.

The fourth probe followed up with the one placed just behind the Eastern wall of the sanctum. Petrovský-Šichman describes a grave in that part that was to pass under the wall of the church. Last year we did not succeed in finding the grave, therefore this year the probe was considerably enhanced. This is where we also found several graves, but unfortunately no findings. Although we did not find the grave just mentioned, the cavern broken into fo-

undations of the masonry might confirm its existence. That would at the same time be a proof that the grave was established by the church existing already and that is not then older than the church. This is where the probe hit as deep as the brown red subsoil.

The most important results were achieved by the fifth probe which once again followed up with the one of the last year. This year it was enhanced behind the Southern wall of the sanctum and the nave. Once under the layer destruction we also hit a relatively substantial burnt layer covering yellow clay with numerous graves. The graves were relatively shallow, some of them were disrupted by more recent graves or possibly even totally destroyed, so we only found several bones there. It is probable that the star-shaped buckle with minted decoration is from such destroyed grave. There were remnants of moldered wood by several graves and there even were outlines of a wooden coffin by one of them. Grave nr. 23 situated under a tombstone is a total rarity. The tombstone was in the original place and was broken into two parts. It is the only positively documented grave at Koscelisko marked on the surface by a tombstone. Some of the circumstances imply that there may be several such graves there (another large flat stone which was, however, in secondary position already). In the period that Koscelisko was used as burial ground, the method of marking graves was already on the decline and appears only sporadically. Another star-shaped buckle with hallmarking was found in the grave under the tombstone by the skeleton. The buckle is for now dated to the Middle Ages. There were no findings in the other graves. One of the graves reaches under a wall of the church and it is not possible to unambiguously determine whether it still extends under the masonry or whether it was damaged when digging foundations. It is undoubtedly older than the church and proves that the place was used as a burial ground even before the church of stone was built. As no traces of an older building were found, we do not know for now whether there was a wooden church before the church of stone was built.

Heads in all of the graves within the church and those around that we uncovered this year were at the western end of the grave. The skeletons were diversely preserved, some of them were complete, while there remained just fractional parts of the others as the soil is considerably aggressive in the locality and the bones are therefore moldering quickly there. The iron items, mostly nails of the coffins were also considerably deformed by corrosion. Selected skeletons will undergo anthropological analysis to determine the age and sex of the buried or possibly also the diseases that they suffered from when alive etc. The church and its environs were extensive-

ly used as a burial ground as the graves and the ossuary prove. In 2012 and 2013 we found 23 graves in total and they were mostly in the so called superposition which means that there were placed in several layers. The fact that no items, save several exceptions, to be dated were found, does not unfortunately allow us to determine the period that the graves date back to. Just one of the graves was for now established after the decline of the church (grave nr. 1 uncovered in 2012). The other graves uncovered were situated under intact burnt layer, so they are dated to the period prior to the decline of the church which probably occurred sometime in the first half of the 15th century.

Small green string of beads 2 milimetres in diameter found within the interior of the church close to the graves, not, however, directly in one of the graves, are, besides the buckles found, also worth mentioning. They formed a part of a buried person's clothes and were probably placed in his headgear. There were such strings of beads in the Middle Ages already. Tiny shards of stone made of radiolarite and Iceland agate were sometimes found in the backfill material. Similar shards are appearing from as early as the Neolithic Age and were used to produce various instruments. They are very small and it is not possible to determine whether this was intentional production or just waste produced during production of other instruments. Several of them were found at Koscelisko and if we accepted their dating to Eneolite, they would document the earliest settlement of the locality.

Following research of two years we may then conclude that as regards its form, the little church of Radola was a simple building consisting of the main nave and sacristy that an ossuary was added

later to. Its walls are still well preserved and there are parts that are still roughly one meter above the foundations. River pebbles brought probably from the Kysuca river were extensively used to build them. Local slate was also used, while scabbled stones were only used exceptionally (several scabbled tufa ashlar were found). The aboveground masonry is more or less vertically spaced, it is likely that the foundation masonry was cast. There were several places that we could see the so called foundation jump which means that the foundations were wider than the aboveground masonry. At least the interior of the church was plastered and traces of a red plastering prove an ornament that we could not, however, determine. The internal equipment included an altar of stone and an ambo that the foundations of stone remained of. As no traces of the floor in the church were found in the second year of our research, the issue still remains unresolved. It is the origin of the burnt layer that cannot be explained, either. The question is whether the layer consists of remains of the burnt wooden floor or those of a wooden ceiling. The graves within the interior as well as within the exterior of the church were considerably shallow, just several centimeters under the level of the floor supposed. The modest findings do not allow exact dating, therefore we may just approximately date the establishment and the decline of the church – its establishment may roughly be dated to the last third of the 13th century, while its decline may be dated to the first half of the 15th century.

*Danka Majerčíková, M.A.,
archeologist
the Kysuce Region Museum of Čadca*

Belfry

One of the prominent features in the village of Radola is undoubtedly the belfry situated in the village's part called „Skotňa“ above the Stará cesta. It is surrounded by the houses dating back to the first half of the twentieth century.

Information in writing on the belfry's history is scarce. Reliable sources are perhaps just the inscriptions on the bells. The older and smaller bell used as knell was cast in 1836. There is an inscription on the bell stating that it was cast „in participation of Michal Jašo“.

The newer and bigger bell dates back to 1921. It replaced the original bell requisitioned for the Austrian-Hungarian army during the First World War. It is unquestionable that the belfry existed prior to 1836.

It is, however, possible that it was built before as the Empress Maria Theresia supported building belfries throughout the monarchy in the eighteenth century due to security reasons – they announced fires or other extraordinary events. Nothing is, however, sure, but the oldest bells might have been used as scarce resources to cast cannons and thus to cover “the requirements of the homeland” during the Napoleonic wars or other conflicts.

The frontage situated to the left from the entrance to the chapel includes a statue of Saint John Nepomucene. The statue was originally placed by the old bridge over the Kysuca river leading from Radola to Kysucké Nové Mesto. In the sixties of the 20th century it was moved to Radola during construction of a new bridge to Kysucké Nové Mesto.

The Chapel

The small chapel on the Stará cesta in Radola is inconspicuous, tiny and hidden amongst the surrounding trees. The name “Žltá kaplnka” (the Yellow Chapel) became usual thanks to the bold yellow color that was applied upon the building’s last repair.

Originally it was Saint Anna Chapel. The statue of the saint was, however, stolen by unidentified thieves. The event resulted in purchase of a new statue of Virgin Mary, production of iron bars and adaptation of the chapel’s appearance.

The chapel is situated where a cemetery was. Burying stopped there around 1890. No records in writing on the origin of the chapel were preserved.

A legend has it, however, that it was built as thank you for saving a family during the Ottoman wars. This might also concern a later conflict in the territory of Austria-Hungary, such as when military units of Tokoly or Rákoczi supported by the Ottoman Empire were running around our territory.

It was not after all important who started the war, the people were suffering all the same.

On June 17, 2013 construction of a new Roman Catholic of Saint Cyril and Methodius church started nearby the chapel.

Cross on the Vreteň hill

Remnants of a meadow facing Radola are still below the top of Vreteň, a hill 821 meters tall. The meadow is gradually absorbed by the surrounding vegetation. In the past it used be much larger and was mown regularly. The hay was brought to the village by sliding it down. Until now there is a cross in the meadow.

Men of Radola covertly renewed the cross in the eighties of the 20th century and one may regularly find a nosegay or lit small burners there. Sources in writing are not available, but the oldest people living in the village remember that there was a cross on Vreteň in their childhood already. We may then sup-

pose that it dates back to the early twentieth century, but may be older, too. Hardly anybody knows the reason why there is a cross there and why it was not placed on the top of the Vreteň hill instead.

It is said that once when men started mowing the meadow a storm surprised them out of the blue. The lightning scared them a lot. They threw their scythes away, remained together and started praying. The lightning was hitting all around them, but the place that they gathered was not hit. They erected a cross in that place in remembrance of the event and as a thank you for saving their lives. The cross is there until now.

Crosses in the Village

The Pri lipách Cross (The Cross By the Linden Trees)

The area with the Pri lipách Cross is a prominent landmark in Radola. It is nowadays situated in the central part of the village and is the most frequented crossroad within the village. It forms border between the Lány I and Lány II streets. In the past the place was, however, situated outside the built in area. There was a cross even many years ago. According to tradition there were linden trees growing by the cross. The original huge linden trees according to which the place is called were definitely growing there as early as the 19th century. Protected by their vast treetops the locals were traditionally meeting there. The whirlwind of March 19, 2001 damaged the linden trees. The trees threatened the properties around and the passers-by and must have been cut. Young

linden trees growing by the cross were planted in the very same year.

In the summer 2008 a retaining wall and new fence were built by the cross, while the environs were reconstructed and landscaped.

The stone cross by the Papáns

There is a sandstone cross situated not far from the area around the Pri lipách cross, at the Lány I street, some 100 meters towards the castle. Its construction was funded by the Papán family. The fact is also proved by the hardly legible inscriptions on the pedestal. The work was created by Miksa, a stonemason from Poland. There is no further information on his origin available. The skillful craftsman moved in Radola just before World War the First and married Anna, neé Mináriková. Afraid of the war sufferings

the Miksas emigrated to America in the beginning of World War the First and would never come back.

In early 90s of the 20th century the Papáns provided for renewal of the cross by the craftsmen of Kysucký Lieskovec. In 2013 the cross was renewed by Ján Papán's surface finish.

Crosses at the Na Lopate cemetery

There are two crosses at the Na Lopate cemetery. There is a wooden cross in the cemetery's corner, at the crossroads of the Lány II and Stará cesta streets under the linden trees. The cross was erected around 1890 when burying at the cemetery began. The linden trees were planted there in the same period.

Another cross is situated close to the main entrance to the cemetery. It is made of stone and the resemblance to the stone by the Papáns at the Lány I is obvious at the first sight. It dates back to the period just before World War the First and was created by Master Miksa. too. In 2001 it was restored by Eva Marcová.

Burying at the Na Lopate cemetery was officially terminated in 1974.

The cross at Stará cesta

The plot at Stará cesta that construction of the St. Cyril and St. Methodius church began at in 2013 was originally used as cemetery. It was used as a burial ground until 1890. It is supposed that the cemetery may have been operated as early as late 18th century there. The Radola cemetery at Koscelisko was somewhere close to what is now used for that purpose before. The legend has it that the inhabitants of the village decided to transfer the cross from its original position at Koscelisko to the newly established cemetery. A strong storm broke out while the cross was transferred and the event was talked about for a long time among people.

The last graves were situated just by that cross.

The cross at the Koscelisko cemetery

There is a cemetery situated at Koscelisko used as a burial ground from 1974 until now. There is a wooden cross in front of mortuary close to the entrance to the cemetery. It was originally situated closer to the cemetery's center not far away from the mortuary and the main aisle. The cross was transferred to its present position in 1994.

Hradisko

The place (altitude 476 meters) according to its name should be, in terms of history, probably the most interesting locality within Radola. Even a legend has it that Hradisko in Radola is the place that Saint Vojtech allegedly was born. It is natural that archeologists attempted to find traces of an ancient

hradisko (fortified hill) dating back to the period of the Great Moravia or perhaps periods somewhat later there. The only result of the efforts by archeologists is just stating that no finding to confirm existence of an ancient fortified hill was recorded until now.

Belfry

In 2012 writer and director of the Kysuce Museum Miloš Jesenský introduced Kysucký dejepis of 1927 (History of the Kysuce Region) by Rudolf Matter in his book *Muzeológia na Kysuciach* (Museology in the Kysuce Region). The book of 1927 states as follows:

Hradola, Roduole, Rodola.

As we read in the history of Kysucké Nové Mesto, it was established by local „civic advocatus“ Martinus Furman who received the territory from king Sigismund. He built a chateau (castle) there and it was the castle that he received praedicat de Ujvár after. (it is sad that at that time which was purely Slovak Hungarian predicats were awarded: it was the castle (hrad in Slovak) that the hamlet was allegedly named after - „Hradola“, nowadays „Radola“. It is more pro-

bable that there were some castles in that area before as folk tale refers to a hill facing south stating that once (in indefinite period of time) there was a castle the traces of which were noticeable not such a long time ago. There is a small hill situated further, above the hamlet, towards the south on the left side of a road going up and the hill's name is still „Belehrad“. Another folk tale has it that there were gallows among the walls of Martinus Furman's castle [This is not in accordance with the period rules and regulations as the new hamlet was subjected to Kysucké Nové Mesto enjoying its privileges and the town also had gallows for the surroundings] and that there was prison by the castle. It is true that there is some two and half meters high and one meter wide space in the wall at the south side of the castle. There was a piece

of oak wood at a height of two meters used allegedly to hang people. The rule is, however, in conflict with the principles of the landlord who would then get the criminals hanged right under his windows, although to deter other bandits they were left hanging there until just bare skeletons remained. The skeleton was to be removed and buried by other prisoners. It was really a torture chamber in which a robber's legs were tied, while he was drawn upwards by the rack until he confessed to his crime. Former prison still exists and is used as a stable. [The writer tried to examine the former castle, later distillery and present private apartments twice in vain as the inhabitants of the apartments did not let him come in their

dwellings despite the card that he produced was issued willingly by superintendent P. Ruštek of Kysucké Nové Mesto. The third time that he came in the apartments despite what he experienced before, several women gathered in the neighborhood and attacked him verbally saying; „Why do you come over as some kind of spy, this is the third time that we see you here, unless you get out of here immediately, we will bring our men, then you will see what is going to happen “. The writer then immediately left the shouting women, but then he had explored the matter already.] There was a hamlet bearing the name above established by the castle.

RADOĽA – SKOCZÓW

In the Footsteps of Legends of Saint Vojtech and Saint Jan Sarkander

The project is funded by European Union from the European Regional Development Fund within the framework of the PL – SK Cross-border Cooperation Program 2007 – 2013, project number PL-SK/ZA/IPP/III/037, the name of the micro-project: In the Footsteps of Legends of Saint Vojtech and Saint Jan Sarkander.

Compiled by Anton Tkáčik

Text: Anton Tkáčik, Anton Ľudvik, Danka Majerčíková (Archeological research at Koscelisko in Radoľa in 2012 and 2013)

Acknowledgements:

- Anton Ľudvik, chronicler of Radoľa for his long term contribution to creation of Radoľa's chronicle, the fundamental information source on the history of Radoľa in this publication
- Director of the Kysuce Museum Miloš Jesenský, Danka Majerčíková, Andrea Paráčová, Alena Mozolová and staff of the Kysuce Museum for their willingness to provide material and information concerning history of the municipality

Photographs by: archives of Radoľa, archives of Skoczów, archives of the Kysuce Museum, Peter Juriš, Anton Tkáčik, Katarína Tkáčiková, Robert Borski,

Captions: Anton Tkáčik, Alena Franeková, Ján Šustek (sports), the Kysuce Museum

Translation: Irena Zacharová (PL), Rastislav Majorský (ENG)

Graphics: Miroslav Štekláč

Print: Starustka design, Vrútky

Literature: Chronicle of Radoľa; Spravodajca obce Radoľa; archives of Skoczów; private archives of the author; *Blízki Bohu i ľuďom*, Rajmund Ondruš S.J., Priatelia dobrej knihy 1992; *Muzeológia na Kysuciach*, Miloš Jesenský, Kysucké múzeum v Čadci a Magma Čadca, 2012; *Archeológia na Kysuciach*, Danka Majerčíková, Miloš Jesenský, Kysucké múzeum a Magma Čadca, 2010

www.wikipedia.org

www.zivotopisysvatych.sk

Published by Municipality of Radoľa in 2014

ISBN: 978-80-971566-2-6

Projekt je spolufinancovaný Európskou úniou z Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Poľsko – Slovenská republika 2007–2013, číslo projektu PL-SK/ZA/IPP/III/037, názov mikroprojektu: Po stopách legiend sv. Vojtecha a sv. Jána Sarkandra.

Projekt jest finansowany ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu współpracy Transgranicznej Polska- Republika Słowacka 2007–2013, numer projektu PL-SK/ZA/IPP/III/037, nazwa mikroprojektu: Śladami legend o św. Wojciechu i św. Janie Sarkandrze.

The project is funded by European Union from the European Regional Development Fund within the framework of the PL – SK Cross-border Cooperation Program 2007 – 2013, project number PL-SK/ZA/IPP/III/037, the name of the micro-project: In the Footsteps of Legends of Saint Vojtech and Saint Jan Sarkander.

Vydala Obec Radola v roku 2014 v náklade 1000 ks
Wydała Gmina Radola w roku 2014, 1000 kopii
Published by Municipality of Radola in 2014, 1000 copies

ISBN: 978-80-971566-2-6

NEPREDAJNÉ • NIE NA SPRZEDAŻ • NOT FOR SALE